Збройний конфлікт на Сході України: відображення в українських судах

Звіт за результатом моніторингу судових процесів у судах, дотичних до зони проведення АТО, а також в інших судах у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на Сході України та матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей.

Листопад 2016 — квітень 2017
Київ, Україна

«Збройний конфлікт на Сході України: відображення в українських судах. Звіт за результатом моніторингу судових процесів у судах, дотичних до зони проведення АТО, а також в інших судах у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на Сході України та матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей». / авторський колектив: Валерія Рибак та Сергій Ярошенко.

Громадська організація «Вектор прав людини» спільно з громадською організацією «Луганський обласний правозахисний центр «Альтернатива» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» втілює проект: «Спроможність української судової системи задовольняти потребу в правосудді в умовах збройного конфлікту на Сході України: моніторинг судових процесів та відкритих джерел Інтернет» з листопада 2016 року по квітень 2017 року. Метою проекту є визначення спроможності української судової системи належним чином працювати в умовах збройного конфлікту на Сході України, забезпечувати право на справедливий суд з дотриманням принципів верховенства права, шляхом проведення моніторингу дотичних судових процесів, матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей та збору, аналізу фактичних відомостей з Інтернет — ресурсів щодо даної проблематики.

Цей проект є частиною дослідження групи українських громадських організацій, що використали ряд інших інструментів для визначення проблем у здійсненні правосуддя, що пов'язані зі збройним конфліктом на Сході України, а також попередньої оцінки впливу цих проблем на кожен компонент спроможності системи правосуддя виконувати свої функції.

У цій публікації наведений аналіз даних зібраних моніторами у листопаді 2016 року — квітні 2017 року під час моніторингів судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом на Сході України та матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей.

Висловлюємо щиру подяку усім моніторам, які провели збір даних, партнерам з громадської організації «Луганський обласний правозахисний центр «Альтернатива», які здійснювали координацію моніторів, к.ю.н., адвокату Олексію Задоєнко за консультації в ході написання звіту, співробітникам Міжнародного Фонду «Відродження», завдяки яким стало можливим дане дослідження та всім іншим учасникам проекту.

Зміст цієї публікації є винятковою відповідальністю ГО «Вектор прав людини» та не обов'язково відображає точку зору жодного із зазначених партнерів.

Відносно питань, що виникають щодо цього звіту, або для висловлення зауважень та відгуків, будь ласка, звертайтесь на електронну адресу: trialinsimplewords@gmail.com

ДЛЯ ДОВІДКИ:

ГО «Вектор прав людини» — правозахисна організація, головною метою якої є реалізація та захист основоположних свобод, прав людини через сприяння практичному виконанню норм та принципів, викладених у міжнародних документах, ратифікованих Україною та усіх інших зобов'язань України у сфері прав людини та основоположних свобод.

Детальніше про ГО «Вектор прав людини» за посиланням:
https://www.facebook.com/hrvector.org

Електронна адреса: *info@hrvector.org*

Проект «Суд людською мовою» створений для захисту права на справедливий суд та просвітницької роботи для широкого кола населення у даній галузі. Ініціатива об'єднує громадських активістів, правозахисників, IT спеціалістів, юристів та адвокатів.

Детальніше про «Суд людською мовою» за посиланням:
https://adobe.ly/2nfsqqZ
https://www.facebook.com/trialinsimplewords
Електронна адреса: *trialinsimplewords@gmail.com*

ЛОПЦ «Альтернатива» — громадська правозахисна організація, метою якої є підтримка становлення та розвитку демократичних інститутів в Україні через розвиток громадянського суспільства, документування порушень прав людини під час збройного конфлікту на Сході України, захист прав внутрішньо переміщених осіб.

Детальніше про діяльність ЛОПЦ «Альтернатива» за посиланням:
https://www.facebook.com/Alchevskiy
Електронна адреса: *alterpravo@gmail.com*

Коаліція «Справедливість заради миру на Донбасі» є неформальною спілкою 16 громадських правозахисних організацій та ініціатив. Учасники Коаліції об'єднали свої зусилля задля узгодженого документування порушень прав людини в ході збройного конфлікту на сході України. Більше інформації можна отримати на сайті Коаліції: *https://jfp.org.ua*

Міжнародний Фонд «Відродження»
Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ) заснований видатним філантропом Джорджем Соросом у 1990 році. МФВ — одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, національний фонд, що входить до глобальної мережі Фундацій відкритого суспільства (Open Society Foundations).
Місія МФВ — сприяти розвитку відкритого суспільства в Україні на основі демократичних цінностей через підтримку значимих громадських ініціатив. Більше інформації можна отримати на сайті: *http://www.irf.ua/*

ЗМІСТ

Методологія *7*

РОЗДІЛ 1.

Результати моніторингу судових процесів у судах, дотичних до зони проведення АТО, а також в інших судах у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на Сході України *10*

1.1. Право на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя *11*

1.2. Право на розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом *17*

1.3. Право на публічне слухання та публічне оголошення рішення *35*

1.4. Право на презумпцію невинуватості та не свідчити проти самого себе *44*

1.5. Рівність сторін і гарантії справедливого судового розгляду *50*

РОЗДІЛ 2.

Результати моніторингу матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей *62*

2.1. Сайт суду та телефоний зв'язок *63*

2.2. Доступність суду *64*

2.3. Розміщення інформаційних матеріалів у приміщенні суд *75*

2.4. Якість приміщень судів *83*

2.5. Працівники суду *89*

Висновки до розділу *92*

Додатки *99*

Методологія

Протягом листопада 2016 року — квітня 2017 року ГО «Вектор прав людини» спільно з ЛОПЦ «Альтернатива» організовано та проведено тематичний моніторинг судових процесів, матеріально-технічного стану приміщень судів та роботи їх адміністративного штату.

Мета моніторингу:

перевірка дотримання стандартів статті 6 (право на справедливий суд) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод[1] в умовах збройного конфлікту на Сході України в судових процесах, пов'язаних з даним конфліктом.

Об'єкти моніторингу:

1. **214 судових засідань** у судах, дотичних до зони проведення АТО, а також в інших судах у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на Сході України. З них 108 судових засідань у 20 судах, що знаходяться на території Донецької та Луганської областей та 106 судових засідань у 27 судах, що знаходяться на території Київської, Волинської, Дніпропетровської, Чернігівської, Харківської, Львівської областях та м. Києві.

До моніторингу включені справи різних видів:

- адміністративні справи — 36 (% тут і далі по списку від загальної кількості справ);
- господарські справи — 25 (%);
- кримінальні справи — 113 (%);
- справи про адміністративні правопорушення — 3 (%);
- цивільні справи — 38 (%).

2. 52 приміщення та робота адміністративних працівників 51 суду Луганської та Донецької областей

Суб'єкти моніторингу.

Моніторинг проводили спеціально підготовлені монітори під час 2 тренінгів, що отримали назву «Моніторинг спроможності судової системи в умовах гібридної війни в Україні» 19.11.2016 року, м. Краматорськ, 20.11.2016 року, м. Сєвєродонецьк. Розроблено програму навчання моніторів судових процесів, що релевантна умовам проведення в Україні АТО *(додаток 1)*.

Основними тренерами заходу були Роман Куйбіда та Максим Середа (ГО «Центр політико-правових реформ»), також частини тренінгів провели Валерія Рибак (ГО «Вектор прав людини»), Валерій Новиков, Денис Денисенко (ГО «Луганський обласний правозахисний центр „Альтернатива“»).

Загалом участь у тренінгах взяли 40 людей, які представляли наступні міста: м. Київ, Сумська обл. м. Лебедин, м. Краматорськ, м. Харків, м. Дніпро, м. Костянтинівка Донецької області, м. Бахмут Донецької області, м. Чернігів, місто Українка Обухівського району Київської обл., м. Львів, м. Луцьк, м. Слов'янськ Донецької області, м. Лисичанськ Луганської області, смт. Новопсков Луганської області, м. Сєвєродонецьк Луганської області, м. Покровськ Донецької області, м. Старобільськ Луганської області, м. Рубіжне Луганської області, м. Валуйське, Станично-Луганський район, м. Конотоп Сумської області.

Більшість моніторів є членами громадських об'єднань, що входять до коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі», а також представниками інших громадських об'єднань, які в минулому мали досвід моніторингу судових процесів.

1 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод — Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 — http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Повний список моніторів, які здійснювали моніторинг в рамках даного дослідження дивіться у *додатку 2*.

Моніторинг судових процесів проводиться з використанням **методики**, розробленої в рамках проекту Координатора проектів ОБСЄ в Україні, за анкетою, що наведена за посиланням: *http://bit.ly/2kTyFB9*. Анкета для моніторингу технічного стану приміщень судів та роботи їх адміністративного штату підготовлена на основі методики карток громадського звітування, розробленої в рамках проекту USAID «Справедливе правосуддя»[2], групи громадського спостереження «ОЗОН», розробленої в рамках кампанії «Суд — не тільки судді»[3] узагальнена та доповнена Валерією Рибак, директором ГО «Вектор прав людини». З анкетою можна ознайомитись за посиланням: *http://bit.ly/2qwvPGj*.

Для отримання достовірних об'єктивних результатів моніторинг здійснюється із дотриманням таких **принципів**:

- **Принцип невтручання в процес відправлення правосуддя.**

Органи судової влади чи окремі суди завчасно не повідомлялися про здійснення даного моніторингу. Відвідуючи суди та судові засідання, монітори додатково не носили спеціальних розрізнювальних знаків чи посвідчень, що мало на меті уникнути можливої зміни поведінки суддів, працівників судів, сторін процесу та отримати максимально достовірні дані про здійснення правосуддя. Проте за прохання монітори надавали інформацію про мету та методи моніторингу, свої функції.

Монітори керувались правилом уникнення контактів або взаємодії з судом, прокурорами та адвокатами або іншими учасниками поцесу з приводу суті тієї чи іншої справи, а також заборони спроб чинити опосередкований вплив на результат розгляду судових справ через неформальні канали. Проте допускалися контакти з метою уточнення загальної інформації про справу, наприклад прізвища, ім'я сторін, номер справи і т.п.

- **Принцип об'єктивності.**

Під час свого спостереження монітори керувалися правилом необхідності однаково звертати увагу на всі факти порушень та не віддавати перевагу будь-якій із сторін судових процесів.

Виявлені факти та звіти спираються на національне законодавство та міжнародні стандарти.

2 «Оцінка рівня задоволеності громадян щодо окремих аспектів функціонування судів. Аналітичний звіт. Апеляційний суд Волинської області, Луцький міськрайонний суд Волинської області, Ковельський міськрайонний суд Волинської області, Іваничівський районний суд Волинської області» — *http://bit.ly/2z7nlGn*

3 Карта спостереження групи громадського спостереження «ОЗОН» в рамках кампанії «Суд — не тільки судді» — *http://bit.ly/2mTizsc*

РОЗДІЛ 1
Результати моніторингу судових процесів у судах, дотичних до зони проведення АТО, а також в інших судах у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на Сході України

1.1. Право на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя

Пункт 1 статті 6 ЄКПЛ «*Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...*»

Даний судовий моніторинг дозволив дати в певній мірі відповіді на наступні питання, *які є необхідними для аналізу дотримання права на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя*[4]:

- *Чи мали місце будь-які практичні перешкоди для звернення будь-якої із сторін в суди? До таких перешкод можна віднести, наприклад, відсутність безоплатної правової допомоги, відсутність інформації про час та місце розгляду, місце розташування суду і його доступність для публіки, або відсутність розумних пристосувань, що дозволяють людям з інвалідністю потрапити в приміщення суду.*

- *Чи має місце рівне ставлення до сторін даної справи, тобто, без ознак дискримінації на підставі расової приналежності, кольору шкіри, статі, мови, віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового або станового положення того чи іншої особи?*

Безоплатна правова допомога гарантована ст. 59 Конституції України[5] та її надання врегульовано спеціальним законом «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI[6].

Під час моніторингу судових засідань монітори зафіксували надання безоплатної вторинної правової допомоги у 3-х випадках у судах Луганської та Донецької областей[7]. Зокрема в одному випадку зафіксовано як судом було вжиті необхідні заходи для залучення адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, зареєстрованих в єдиному реєстрі адвокатів України для проведення невідкладної окремої процесуальної дії, оскільки на декілька попередніх засідань інші захисники не з'являлися[8].

В 7 (3%) випадках обвинувачені брали участь в засіданнях без захисника (4 (57%) — суди Донецької, Луганської областей, 3 (43%) — іншої території)[9] — кримінальних проваджень по обвинуваченню у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 407 КК України — самовільне залишення військової частини або місця служби

4 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 http://www.osce.org/ru/odihr/100894?download=tru

5 http://bit.ly/2z7KOqT

6 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17

7 414/2194/16-к Кремінський районний суд Луганської області (засідання від 02.12.2016 р.), 233/360/16-к Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 09.12.2016 р.)

8 http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63461644, http://bit.ly/2z7m2r8

9 414/2094/16-к, № 414/2096/16-к Кремінський районний суд Луганської області, № 420/2028/16-к — Новопсковський районний суд в Луганській області, 757/52878/16-к — Шевченківський районний суд міста Києва, 757/3921/17-к — Печерський районний суд міста Києва, 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, 233/657/17 — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

(всього 5 справ); ч. 1 ст. 263 КК України — незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; ч. 2 ст. 258–5 КК України — фінансування тероризму.

В одному випадку зафіксовано, як суддя роз'яснила обвинуваченому про право на захист (мати адвоката), але він відмовився та забажав представляти себе в суді самостійно.

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 року № 3460-VI[10] не вважається порушенням отримання безоплатної правової допомоги якщо обвинуваченим більше 18 років, вони повносправні і володіють українською мовою, при цьому їм повинно бути роз'яснене це право та можливість отримати захисника за рахунок держави. Обов'язкова участь захисника за загальним правилом (від тяжкості покарання), коли ми говоримо про особливо тяжкі злочини. Тобто про покарання від 10 років. В цих випадках такого виду покарання не передбачено.

Складовою права на доступ до правосуддя є також наявність інформації про час та місце розгляду, місце розташування суду і його доступність для публіки. Відповідаючи на дані питання необхідно зазначити, що **інформація про розташування суду наявна щодо усіх судів, де проводився моніторинг судових засідань, на офіційних веб-сайтах відповідного суду (веб-портал «Судова влада України»** за адресою: *www.court.gov.ua*), що передбачено нормативними актами. Робота Інтернет сайтів судів забезпечується згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади»[11], наказу Державної судової адміністрації України від 21.05.2003 р. № 186 «Про створення Єдиної комп'ютерної мережі судів України та запровадження централізованого спостереження за потребами місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції», наказу ДСА України від 23.06.2004 р. № 99/04, «Про забезпечення адміністрування та розміщення і постійного оновлення інформації на власних веб-сайтах судів та інших органів і установ судової системи у мережі Інтернет»[12], від 15 серпня 2007 року № 81 «Про забезпечення розміщення і постійне оновлення інформації на Веб-порталі „Судова влада України"»[13]. Поряд з цим, слід зазначити, що у травні 2017 року відбулося оновлення єдиного веб-порталу для судів України, діє як стара так і нова електронна адреса *http://new.court.gov.ua/*.

Необхідною умовою будь-якого судового процесу є завчасне повідомлення учасників судового процесу про час та місце судового засідання, а також доступність такої інформації для суспільства. Порядок повідомлення та виклику учасників процесу у кожному з видів справ регулюється відповідним процесуальним законодавством. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII[14] у частинах 1 та 2 ст. 11 закріплює: «1. Судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом... 2. Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце,

10 *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17*
11 *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF*
12 *http://od.court.gov.ua/tu16/info_suddi/nak/*
13 *http://od.court.gov.ua/tu16/stati/00001/*
14 *http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19*

дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом».. Додатково порядок оприлюднення інформації про майбутні засідання та відповідальні працівники суду за це визначаються **Інст**рукцією з діловодства у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, апеляційному суді Автономної Республіки Крим та вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, що затверджена наказом Державної судової адміністрації України 17.12.2013 р. № 173[15] та посадовими інструкціями працівників судів[16].

В рамках даного моніторингу монітори відстежували розміщення інформації про судові засідання у приміщеннях судів, на дошках оголошень, та на сайтах судів. У більшості випадків така інформація була наявна як на сайті суду, так і на дошці оголошень у приміщенні суду, а саме під час моніторингу 135 засідань, що складає 63% від усіх засідань, з них 77 (36%) засідань у судах Донецької та Луганської областей, а 58 судових засідань (що складає 27%) на іншій території України.

В 32 випадках (15% від усіх засідань) не анонсовано засідання на сайті суду (з цих 10 справ (31%) — суди Донецької та Луганської областей, 22 (69%) — інша територія України) з них у 17 (53%) випадках анонсовано на дошці оголошень. В 62 випадках (29% від усіх засідань) не анонсовано засідання на дошці оголошень суду (25 (40% неанонсованих засідань на дошці суду) — суди Донецької та Луганської областей, 37 (60%) — інша території України), проте в 47 (76%) з цих випадків засідання булло анонсовано на сайті суду.

У 15 випадках (7% від усіх засідань) інформація про час та місце судових засідань не оголошена ні на сайті суду, ні на дошці оголошень (4 [27%] — суди Донецької області[17], 11 [73%] — інша території України[18]).

Затримки в часі початку судового засідання (більше 10 хвилин). В цілому в Україні — 68%, в Донецькій та Луганській області — 73%, в іншій частині України — 63%. Затримки розгляду справи на більш ніж 1 годину — в цілому в Україні — 13%, в Донецькій та Луганській областях — 13%, в іншій частині України — 13%. Основні причини затримки — запізнення учасників процесу, участь судді в інших судових засіданнях, без пояснення причин.

Фізичні обмеження доступності для публіки, особливо для людей з інвалідністю були зафіксовані під час моніторингу матеріально-технічного стану будівель суду та забезпечення адміністративної роботи судів Луганської

15 http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13/print1466924951498835

16 http://lv.court.gov.ua/tu14/7/3/

17 234/17339/16 (засідання від 22.11.2016 р.), № 234/19212/16-к (засідання від 28.12.2016 р.), 234/48/17 (засідання від 17.01.2017 р.) — Краматорський міський суд Донецької області, 805/11/17-а — Донецький окружний адміністративний суд (засідання від 14.02.2017 р.)

18 751/10178/16-ц Новозаводський районний суд м. Чернігова22.12.2016, 750/7749/16-ц Апеляційний суд Чернігівської області26.12.2016, 750/12376/16-ц Деснянський районний суд м. Чернігова13.01.2017, 183/3591/15 Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області18.01.2017, 761/564/14-ц (23.01.2017) 761/1488/14-ц (23.01.2017) 757/52878/16-к (26.01.2017), 761/11331/16 (16.03.2017), 753/13981/16-ц Дарницький районний суд міста Києва (25.01.2017), 183/3830/16 Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (11.01.2017), 826/12402/16 Окружний адміністративний суд міста Києва (16.02.2017)

та Донецької областей. Так, в 46% випадків відсутні пандуси, що ведуть до будівлі суду. В окремих випадках монітори зазначали, що працівники суду повідомляли про наявність переносних пандусів, та кнопок виклику персоналу, тож **в загальному пандуси та розумні пристосування для потрапляння в суд наявні в 56% судів.** В 1 випадку працівник суду зазначив, що є переносний пандус, проте відмовився його продемонструвати. **В 50% випадків люди з інвалідністю, перебуваючи вже всередині суду, не можуть користуватися його послугами внаслідок різних причин: рамка металошукача та неможливість її оминути, відсутність залів судових слухань на першому поверху, відсутність ліфтів, вузькі двері, вузькі сходинки.**

Ознакою рівності при здійсненні правосуддя рівне ставлення до сторін даної справи, тобто, без ознак дискримінації на підставі расової приналежності, кольору шкіри, статі, мови, віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового положення фізичних вад чи інших форм дискримінації.

Це відображено й в національному законодавстві, починаючи від Конституції України, та продовжуючи відповідним процесуальним законодавством залежно від виду справи. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» в ст. 9 передбачив: «*1.* Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. *2.* Суд створює такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом»[19].

Монітори у своїх анкетах не відмітили жодного висловлювання зі сторони суду, що свідчив би про вияв неповаги до людини за ознакою раси, статі, національності, релігії, політичних поглядів, соціально-економічного становища.

У 17 (8% усіх судових засідань) випадках (засідання у всіх типах справ, окрім справ про адміністративні правопорушення; 10 (59%) — суди Донецької та Луганської областей[20], 7 (41%) — суди м. Києва та Дніпропетровської області[21]) суд та учасники процесу використовували російську мову в усних зверненнях та в одному випадку в документах, які долучались до матеріалів справи. Перекладач під час засідання залучався в тільки в одній справі[22]. В інших випадках суд під час засідань,

19 *http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19*

20 Справа № 1 кп/243/446/2016, № 243/10947/15-к, 243/9742/16-к — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області,№ 913/1103/16 — Господарський суд Луганської області, № 1-кп/431/36/16р — Старобільський районний суд Луганської області, № 235/4950/15-к,№ 235/9919/15-к, № 235/9442/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, № 812/992/16 — Луганський окружний адміністративний суд, № 408\7016\16-ц — Біловодський районний суд Луганської області

21 Справа № 826/3456/14 — Окружний адміністративний суд міста Києва, № 910/16646/15 — Київський апеляційний господарський суд, № 804/5345/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд, № 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м. Дніпропетровська, № 183/6971/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 761/30586/16-ц, 761/25764/16 — Шевченківський районний суд міста Києва

22 Справа № 235/9442/15-к -Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 28.12.2016р.)

які відвідали монітори не ставив питання про те, чи всі учасники процесу розуміють російську мову та необхідність перекладача, хоча в одному з цих випадків монітор відмітив, що обвинувачений погано володів української мовою та справляв враження людини, яка не розуміє в повній мірі українську мову[23], що може обмежувати його у повній та рівній участі у судовому процесі, порівняно з іншими учасниками процесу. Клопотань про залучення перекладача моніторами не зафіксовано.

Дане питання врегульовано Конституцією України, процесуальним законодавством та ст. 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[24]: «Судочинство і діловодство в судах України проводяться державною мовою. Суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють». Процесуальне законодавство передбачає залучення перекладача у всіх видах справ.

Висновки щодо дотримання права на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя.

Отже, моніторинг показав, що були допущені деякі порушення права на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя.

Це виражалося в наявності практичних перешкод для звернення сторін судових процесів в суди, зокрема:

- відсутність публічно доступних повідомлень про час та місце розгляду справи у 15 випадках (7% від усіх засідань та з них 4 засідання (27%) у судах Донецької області, 11 (73%) — іншої території України);
- відсутність пандусів, що ведуть до будівлі суду, або інших розумних пристосувань для потрапляння в суд в 44% судах Донецької та Луганської областей. В 50% випадків люди з інвалідністю, перебуваючи вже всередині суду, не можуть користуватися його послугами внаслідок різних причин: рамка металошукача та неможливість її оминути, відсутність залів судових слухань на першому поверху, відсутність ліфтів, вузькі двері, вузькі сходинки.

Як вже зазначалося, монітори у своїх анкетах не відмітили жодного висловлювання зі сторони суду, що свідчив би про вияв неповаги до людини за ознакою раси, статі, національності, релігії, політичних поглядів, соціально-економічного становища. Проте були зафіксовані порушення законодавства про мову, зокрема у 17 випадках суд та учасники процесу в ході засідання використовували російську мову (8% усіх судових засідань; засідання у всіх типах справ, окрім справ про адміністративні правопорушення; 10 (59%) — суди Донецької та Луганської областей, 7 (41%) — суди м. Києва та Дніпропетровської області). При цьому перекладач під час засідання залучався тільки в одній справі, а ще в одному випадку моніторами відмічено, що обвинувачений погано володів української мовою та справляв враження людини, яка не розуміє в повній мірі українську мову, що може обмежувати його у повній та рівній участі у судовому процесі, порівняно з іншими учасниками процесу. Під час засідань, на яких монітори були присутні, клопотань про залучення перекладача моніторами не зафіксовано.

23 Справа № 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 22.11.2016р.)

24 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19

Під час моніторингу судових засідань монітори зафіксували надання безоплатної вторинної правової допомоги у 3-х випадках під час засідань у судах Луганської та Донецької областей. Зокрема в одному випадку зафіксовано як судом вжиті необхідні заходи для залучення адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, зареєстрованих в єдиному реєстрі адвокатів України для проведення невідкладної окремої процесуальної дії, оскільки на декілька попередніх засідань інші захисники не з'являлися. Також були зафіксовані 7 (3%) випадків, коли обвинувачені брали участь в засіданнях без захисника (4 (57%) — суди Донецької, Луганської областей, 3 (43%) — іншої території). Проте у даних категоріях справ участь захисника не є обов'язковою та надання безоплатної вторинної допомоги не передбачено.

Під час засідань, відвіданих моніторами, не зафіксовано подання скарг учасниками судових процесів на порушення їх прав та оскільки даний моніторинг не передбачав спостереження за судовими процесами від початку до кінця, дані про те, чи подані скарги в інший час не відомо.

1.2. Право на розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом

Пункт 1 статті 6 ЄКПЛ «*Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...*»

Даний судовий моніторинг дозволив дати в певній мірі відповіді на наступні питання, які є необхідними для аналізу дотримання **права на** розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом[25]:

1. Створено даний суд на підставі закону?

а) Чи заснована структура даної судової системи відповідно до закону, що виходить від парламенту, який в достатній мірі регулює дану судову організацію?

2. Чи не йде в спостережуваних справах мова про будь-які цивільні права або обов'язки, визначення якого непідсудне будь-якому суду?

3. Чи є даний суд незалежним?

а) Чи може даний суд здатися незалежним для розумного спостерігача?

б) Чи є занепокоєння з приводу можливого впливу, тиску чи погроз? Якщо є, то на кого цей вплив направлено і від кого виходить?

4. Чи є даний суд неупередженим?

а) Чи відзначалися в поведінці даного судді ознаки особистих упереджень, упередженості, або вирішеним результату справи? Це може проявлятися, в тому числі, в висловлюваннях думок про винність обвинуваченого в ході процесу в залі або поза залою суду.

в) Чи оголошено склад суду і сторони справи?

г) Чи роз'яснив суддя право на заперечення щодо складу суду? Чи обговорювалася можливість подачі відповідного клопотання?

д) Чи були в поведінці суду ознаки упередження — як фактичні, так і непрямі?

е) Чи існували будь-які правові підстави для відводу судді від даної справи?

з) Подавалася якась скарга на предмет упередженості суду?

*5. Чи є які-небудь факти, які дають привід сумніватися в незалежності суду або в неупередженості суддів? (Наприклад, такі, як телефонні дзвінки судді під час засідання; бесіди судді з обвинувачем або адвокатом захисту до початку слухання або в перерві між слуханнями; родинні зв'язки; запрошення суддею захисника або об*винувача в свій кабінет або в нарадчу кімнату до початку або під час наради і т.д.).

6. Якщо мова йде про кримінальну справу, то чи є прокурор незалежним (автономним), і чи здійснював він свою функцію обвинувача без ознак особистого упередження та неналежного впливу з боку виконавчої влади?

25 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 http://www.osce.org/ru/odihr/100894?download=true

1. Основи судоустрою України визначено Конституцією України та Законом України «Про судоустрій та статус суддів». Процесуальні кодекси визначають юрисдикцію судів, інстанційну, територіальні підсудність.

На сьогодні в Україні відсутні (ліквідовані) військові суди. Але у 2015 році зареєстровано принаймні два законопроекти[26], що передбачали відновлення у системі судоустрою військові суди, проте законопроекти були зняті з розгляду Верховної Ради України. Протягом збройного конфлікту на Сході України до системи прокуратури повернуто військові прокуратури, ліквідовані до цього (в 2012 році) у зв'язку з прийняттям нового КПК України[27].

Так, моніторинги судових засідань проводились у 47 судах: в 41 місцевому суді та 6 апеляційних судах в Донецькій, Луганській, Київській, Волинській, Дніпропетровській, Чернігівській, Харківській, Львівській областях та м. Києві *(див. додаток 3).*

2. **36 засідань в адміністративних справах** розглядались місцевими загальними судами, місцевими адміністративними судами та апеляційними адміністративними судами, що передбачено як Законои України «Про судоустрій і статус суддів»[28], так і Кодексом адміністративного судочинства України (далі — КАСУ)[29]. Відповідно до ст. 22 Закону «Про судоустрій і статус суддів» місцеві загальні суди поруч з іншими розглядають адміністративні справи, місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи). Статтею 26 цього ж закону передбачено, що апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах. В усіх адміністративних справах дотримано вимог ст. 17 КАСУ, що визначає перелік публічно-правових спорів, на які поширюється виключно юрисдикція адміністративних судів та ст. 20 КАСУ, що визначає інстанційну підсудність адміністративних справ, де місцеві адміністративні суди (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди), а також Вищий адміністративний суд України у випадках, встановлених цим Кодексом, вирішують адміністративні справи як суди першої інстанції та апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції. Дотримано й територіальну підсудність справ визначається ст. 19 КАСУ з врахуванням ЗУ Дотримано й територіальну підсудність справ, що визначається ст. 19 КАСУ з врахуванням Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII[30]

26 «Проект Закону про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів" (щодо відновлення в системі загальної юрисдикції військових судів)» — *http://bit.ly/2z7WHgB*
«Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо утворення військових судів та окремих організаційних питань)» — *http://bit.ly/2zaEdfD*

27 Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про прокуратуру" щодо утворення військових прокуратур» від 14.08.2014 № 1642-VII, що втратив чинність та положення закону у частині відновлення окремих військових прокуратур імплементовані у новому законі «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII *http://bit.ly/2z7tIcW*.

28 *http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1466924951498835*

29 *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print14754996947874 99*

30 *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18*

Приклади адміністративних справ

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
1	Окружний адміністративний суд міста Києва	Адміністративна справа за позовом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення до товариства з обмеженою відповідальністю «Торсат», відкритого акціонерного товариства «ТВ Центр», товариства з обмеженою відповідальністю «Вертикаль-ТВ», закритого акціонерного товариства «РБК-ТВ» за участю третіх осіб — товариства з обмеженою відповідальністю «Об'єднання Російських телеканалів», ОАО «Первый канал», ВГТРК «Всероссийская государственная телевизионная и радиовещательная омпанія», ОАО «Телекомпания НТВ», ОСОБА_1, товариства з обмеженою відповідальністю «Агентство «Клас», за участю прокуратури м. Києва **про визнання такими, що не відповідають Законам України та Європейській конвенції відповідні іноземні програми, тимчасову заборону розповсюдження програм, визнання протиправним та скасування рішення.**	826/3456/14
2	Донецький окружний адміністративний суд	Адміністративна справа за позовом ОСОБА_1 до Командувача Національної гвардії України про визнання протиправним та скасування наказу № 176 від 09.11.2016 року **про позбавлення військового звання, припинення контракту та звільнення з військової служби у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку; поновлення на військовій службі.**	805/4963/16-а
3	Луганський окружний адміністративний суд	Справа за адміністративним позовом ОСОБА_1 до 25 Державної пожежно-рятувальної частини Головного управління ДСНС у Луганській області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача — Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Луганській області, **про стягнення винагороди за безпосередню участь в антитерористичній операції.**	812/1337/16
4	Луганський окружний адміністративний суд	Адміністративна справа за позовом ОСОБА_1 до Міністерства внутрішніх справ України, Головного Управління Національної поліції в Луганській області, Головного управління Міністерства внутрішніх справ України у Луганській області в особі ліквідаційної комісії, Лисичанського міського відділу ГУМВС України у Луганській області в особі ліквідаційної комісії **про скасування наказів, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку на час вимушеного прогулу.**	812/1543/15
5	Окружний адміністративний суд міста Києва	Адміністративна справа за позовом ОСОБА_1 (яка мас статус ВПО за даними моніторів) до відповідача та третьої особи Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) та Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини відповідно про визнання протиправним та скасування рішення. У даному випадку мова йде **про постанову КМУ від 08.06.2016 № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам».**	826/12402/16

Було промоніторино 25 судових засідань у господарських справах, що розглядались місцевими та апеляційними господарськими судами. Це відповідає вимогам ч. 3 ст. 22, ч. 3 ст. 26 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»[31], розділу III Господарський процесуальний кодекс України[32]. Розподіл справ відповідає умовам підвідомчості господарським судам, територіальної підсудності справ господарському суду та виключній підсудності справ, що передбачені Господарським процесуальним кодексом України з урахуванням ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII[33] та Указу Президента України «Про внесення змін до мережі господарських судів України» від 12.11.2014 р. № 868/2014[34]. Наприклад, розгляд справи № 5020–418/2011 за позовом Дочірньої компанії «Газ України» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» до Комунального підприємства «Севтеплоенерго» Севастопольської міської ради про стягнення 52961246,61 грн., що розглядалась з 2011 року у Господарському суді м. Севастополя перенесено до Господарського суду м. Києва. Або ж справа № 913/1108/16 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Фалбі Здоров'я», м. Сєвєродонецьк Луганської області, до Фізичної особи-підприємця ОСОБА_1, м. Лисичанськ Луганської області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача Товариство з обмеженою відповідальністю «Ліон», м. Лисичанськ Луганської області, про визнання недійсним договору суборенди розглядається у Господарському суді Луганської області, що територіально знаходиться у м. Харкові.

Приклади господарських справ

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
1	**Господарський суд Луганської області**	Справа за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Фалбі Здоров'я», м. Сєвєродонецьк Луганської області, до Фізичної особи-підприємця ОСОБА_1, м. Лисичанськ Луганської області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на сторонів ідповідача Товариство з обмеженою відповідальністю «Ліон», м. Лисичанськ Луганської області, **про визнання недійсним договору суборенди.**	**913/1108/16**
2	**Господарський суд міста Києва**	Справа за позовом Дочірньої компанії «Газ України» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» до Комунального підприємства «Севтеплоенерго» Севастопольської міської ради **про стягнення 52961246,61 грн.**	5020–418/2011

31 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1466924951498835
32 http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print1482842809670689
33 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18
34 http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/868/2014

Приклади господарських справ

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
3	**Київський апеляційний господарський суд**	Справа за позовом Публічного акціонерного товариства «Дочірній Банк Сбербанку Росії»до Товариства з обмеженою відповідальністю «Укрстокактив» третя особа Товариство з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Золотий Урожай» **про звернення стягнення на предмет застави**	910/8118/16
4	**Господарський суд Харківської області**	Справа за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Луганське енергетичне об'єднання», м. Луганськ до Квартирно — експлуатаційного відділу м. Харків, м. Харків **про визнання договору (про закупівлю (постачання) електричної енергії за державні кошти) укладеним.**	922/4031/16
5	Господарський суд міста Києва	Справа за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «ПРОИЗВОДСТВЕННО-КОММЕРЧЕСКИЙ ЦЕНТР «ОПТИМА, ЛТД» до Публічного акціонерного товариства «Страхова компанія «Українська страхова група», третя остоба-1, яка не заявляє самостійних вимог, на стороні відповідача — Кабінет Міністрів України, третя остоба-2, яка не заявляє самостійних вимог, на стороні відповідача — Державна казначейська служба України **про стягнення страхового відшкодування у розмірі 2026 032,03 грн.**	**910/21536/16**

Цивільні справи розглядались місцевими загальними судами, апеляційними судами відповідної області, що визначено ч. 2. ст. 22 та ч. 2. ст. 26 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[35]. **Загалом моніторинг здійснено під час 38 судових засідань у 19 місцевих загальних та апеляційних судах.** Підсудність цих справ відповідає вимогам, закріплених розділом ІІІ ЦПК України.

Приклади цивільних справ

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
1	**Сватівський районний суд Луганської області**	Цивільна справа за заявою ОСОБА_2, заінтересовані особи — Міністерство соціальної політики України, Російська Федерація про **встановлення факту, що має юридичне значення,** а саме встановити юридичний факт, що вимушене переселення ОСОБА_2 у травні 2014 року з окупованої території Луганської області України відбулося внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та окупації Російською Федерацією частини Луганської області України.	426/15837/16-ц

35 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1466924951498835

Приклади цивільних справ

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
2	**Новозаводський районний суд м.Чернігова**	Цивільна справа за позовом ОСОБА_1 до Приватного акціонерного товариства «Чексіл — автосервіс» **про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу**. Заявлені вимоги позивач обґрунтовує зокрема тим, що позивача було звільнено з посади за п. 4 ст. 40 КЗпП України, з підстав відсутності позивача на роботі у період з 26 по 27 квітня 2016 року без поважних причин, про що був складений акт, доповідна записка начальника відділу охорони підприємства, згода профспілкового комітету підприємства від 25.05.2016 року № 204. Враховуючи вищевикладене вважає, що відповідач звільнив його без законної на те підстави, оскільки його відсутність була зумовлена оформленням контракту про проходження військової служби у ЗСУ. Зазначає, що у відповідності до *ст. 235 КЗпП України* має право на виплату середнього заробітку за час вимушеного прогулу.	751/10178/16-ц
3	**Кіровський районний суд м.Дніпропетровська**	Цивільна справа за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа — Громадська організація «Правий Сектор», **про встановлення факту, що має юридичне значення.** Вимоги обґрунтовано тим, що заявник є громадянином України. Після вторгнення Збройних Сил Російської Федерації він добровільно взяв участь в антитерористичній операції у Донецькій області, захищаючи територіальну цілісність України. Із засобів масової інформації заявник дізнався про те, що особи, що брали безпосередню участь в антитерористичній операції, мають право на набуття спеціального статусу — учасник бойових дій, проте у позасудовому порядку отримати цей статус він можливості не має. Викладені обставини стали причиною звернення заявника до суду із заявою про встановлення факту його участі в антитерористичній операції.	203/6020/16-ц
4	**Подільський районний суд міста Києва**	Цивільна справа **про розірвання шлюбу**, уродженкою м.Бровари Київської області та уродженцем м.Луганськ.	758/13032/16-ц
5	**Красноармійський міськрайонний суд Донецької області**	Цивільна справа за позовом Красноармійської місцевої прокуратури Донецької області в інтересах держави в особі Красноармійської районної державної адміністрації до ОСОБА_3 **про розірвання договору оренди земельної ділянки та зобов'язання повернути земельну ділянку, що розташована на території Срібненської сільської ради Покровського району Донецької області.**	235/7381/16-ц

Моніторам вдалось промоніторити три справи про адміністративні правопорушення в трьох місцевих загальних судах Донецької області та м. Києва, що відповідає положенням ч. 2 ст. 22 Закону України «**Про судоустрій і статус суддів**»[36].

Приклади справ про адміністративні правопорушення

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
1	**Святошинський районний суд міста Києва**	Справа про адмінправопорушення, матеріали якої надійшли з УПП в м. Києві, стосовно ОСОБА_1, **звинуваченого у вчиненні правопорушення, передбаченого** *ст. 185 КУпАП* (Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця).	759/15178/16-п
2	**Слов'янський міськрайонний суд Донецької області**	Справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1, який проходить службу у військовій частині-польова пошта В4745-ст. сержант, технік відділення, за **порушення ч. 1** *ст. 172-20 КУпАП* (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями).	243/10556/16-п
3	**Краматорський міський суд Донецької області**	Справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1, який проходить службу у військовій частині-польова пошта В4745-ст. сержант, технік відділення, за **порушення ч. 1** *ст. 172-20 КУпАП* (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями).	234/48/17-п

Загалом здійснено моніторинг 114 (53%) судових засідань у кримінальних провадженнях (68 (60%) — у судах Донецької та Луганської областей та 46 (40%) — іншої території України). Правила територіальної підсудності визначаються ст. 32 КПК України, інстанційної ст. 33 КПК України та Законом України «Про судоустрій та статус суддів». Умови моніторингу не дають можливості з'ясувати в повній мірі інформацію для визначення належності підсудності кримінальних проваджень.

36 *http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1466924951498835*

Приклади кримінальних проваджень

№ п/п	Назва суду	Коротко суть справи	Номер справи
1	**Краматорський міський суд Донецької області**	Кримінальне провадження стосовно особи, підозрюваного у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. *289* **(«Незаконне заволодіння транспортним засобом»), ч. 2 ст.** *365 КК України* **(«Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу»).**	234/17339/16-к
2	**Шевченківський районний суд міста Києва**	Кримінальне провадження відносно уродженця с. Орловщина, Новомосковського р-ну, Дніпропетровської обл., українця, громадянина України, удівця, офіційно не працюючого, раніше судимого, підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 *ст. 258-5 КК України* **(«Фінансування тероризму»).**	757/52878/16-к
3	**Краматорський міський суд Донецької області**	Кримінальне провадження відносно обвинуваченого за ч. 2 *ст. 260 КК України* («Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»)**.**	234/16178/16-к
4	**Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області**	Кримінальне провадження за обвинуваченням уродженця м.Северодонецьк Луганської області, громадянина України, з у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 *ст. 407 КК України* **(«Самовільне залишення військової частини або місця служби»).**	183/3830/16
5	**Рубіжанський міський суд Луганської області**	Кримінальне провадження по обвинуваченню ОСОБА_2 в скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. *111* («Державна зрада»)**, ч. 1 ст.** *258-3 КК України* **(«Створення терористичної групи чи терористичної організації»).**	425/2188/16-к

3. Незалежність і неупередженість суду лежить в основі права на справедливий суд. Реалізуючи відповідні стандарти і зобов'язання, держави учасниці ОБСЄ домовилися забезпечити, щоб незалежність судової влади була гарантована і закріплена в конституції або законодавстві країни і дотримувався на практиці з урахуванням «Основних принципів незалежності судових органів». У загальних рисах вимога незалежності означає, що суд повинен бути вільним від будь-якої форми прямого або опосередкованого впливу як з боку держави, так і з боку учасників процесу та третіх сторін, таких як ЗМІ. Неупередженість є гарантією, пов'язані з принципом рівності перед судами і трибуналами, а також з ідеєю необхідності рівного ставлення з усіма. Неупередженість вимагає, щоб судді виконували свої обов'язки без упередження або упередженості і таким чином, щоб не виникало ніяких обґрунтованих сумнівів у їх неупередженості. Хоча незалежність і неупередженість мають різні значення і ведуть до різних наслідків, Європейський суд з прав людини нерідко розглядають ці вимоги разом.[37]

37 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 *http://bit.ly/2jOybLH*

Вимоги та умови щодо неупередженості та незалежності суддів в українському законодавстві закріплені як в Конституції України та мають своє продовження в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», процесуальних кодексах.

У 8 (або 4%) випадках (5 (63%) засідань у кримінальних справах[38], 2 (25%) — цивільних[39], 1 (13%) — адміністративній[40]; 5 (63%) — суди Донецької та Луганської областей, 3 (37%) — Дніпропетровської та Чернігівської областей) **монітори відмітили, що з боку суду або інших учасників процесу були дії, що могли бути розцінені як моральний тиск на свідків чи інших осіб, які беруть участь у справі.** Так, наприклад, були зафіксовані:

- некоректні висловлювання суду до обвинуваченого та інших учасників процесу, «суд вимагав від заявника надання документів, які не мають відношення до справи, такі вимоги мали форму морального тиску»[41];

- в інших випадках зафіксована некоректна поведінка вільних слухачів, які коментували відповіді суду та учасників процесу: «Присутні в залі коментували відповіді, сміялися, обвинувачений показував погрозливі жести»[42];

- з боку адвоката: «під час допиту потерпілого адвокат (захисник обвинуваченого — прим. автора) певним чином здійснював моральний тиск на нього, оспорював його відповіді, багаторазово ставив однотипні питання, радив уважніше читати Статут Збройних Сил України»[43];

- «тиск відбувався з боку обвинуваченого на адресу обвинувачення (прокурорів), що більше було схоже на провокування»[44], «позивач здійснював тиск на суддю та відповідача»[45].

Варто відмітити, що тільки у 2-х випадках судді зробили відповідні зауваження, спостерігаючи такі ситуації.

Та навпаки, монітори відзначають й високу професійність суду під час допиту свідків: «Суд дуже професійно, на мою думку, в процесі допиту потерпілого стороною захисту та стороною обвинувачення витримав межу максимального з'ясування обставин та, якого-небудь, тиску»[46].

38 Справа № 199/8527/16-к — Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська, № 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області, № 183/5336/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 426/4/17 — Старобільський районний суд Луганської області

39 Справа № 750/7749/16-ц — Апеляційний суд Чернігівської області, № 233/4577/16-ц — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

40 Справа № 812/992/16 — Луганський окружний адміністративний суд

41 Справа № 750/7749/16-ц — Апеляційний суд Чернігівської області (засідання від 20.01.2017 р.)

42 Справа №№ 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 20.12.2016 р.)

43 Справа № 183/5336/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 18.01.2017 р.)

44 Справа № 426/4/17 — Старобільський районний суд Луганської області (засідання від 27.02.2017 р. та 24.02.2017 р.)

45 Справа № 233/4577/16-ц — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 19.01.2017 р.)

46 Справа № 243/10947/15-к — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 29.11.2016 р.)

4. **У 191 (89%) випадку (101 (53%) засідання у судах Донецької та Луганської областей та 90 (47%) — судах іншої території України) судом оголошено, яка справа слухається. Склад суду оголошувався трохи рідше — загалом склад суду оголошено під час 159 (74%) засідань (85 (53%) засідання у судах Донецької та Луганської областей та 75 (47%) — судах іншої території України).**

Відповідно до ст. 16 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» символами судової влади є державні символи України — Державний Герб України і Державний Прапор України. Суддя здійснює правосуддя в мантії та з нагрудним знаком. Зразки мантії та нагрудного знака затверджуються Радою суддів України.

У 11 (5%) засіданнях судді здійснювали правосуддя без мантії і нагрудного знаку (7 (64%) випадків у судах Донецької області[47] 4 (36%) випадки — суди іншої території України[48]) при цьому у 9 випадках, проводячи засідання у власному кабінеті. **У 8 (4%) засіданнях судді здійснювали правосуддя без нагрудного знаку** (5 (63%) — у судах Донецької та Луганської областей[49], 3 (37%) — у судах іншої території України[50]).

В 7-ми (3%) випадках[51] (з них 3 засідання у кримінальних справах, 2 — цивільних і по 1 в господарських та адміністративних; 6 (86%) засідань у судах Донецької, Луганської областей та 1 (14%) в Дніпропетровській), коли монітори прямо відмітили, що суд виказував прихильність до учасників процесу як під час засідання так і поза ним. Наприклад, моніторами зазначено: «Після процесу суддя виказувала співчуття до обвинуваченого»[52] або «Під час засідання суддя співчутливо ставилася до обвинуваченого, неодноразово робила йому підказки, оскільки він відмовився від адвоката і захищав себе самостійно. Після завершення засідання суддя вголос висловлювала незадоволення строком покарання, передбаченим статтею обвинувачення по даній справі, як занадто суворим та неспіврозмірним злочину».[53].

47 234/48/17-п — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 17.01.2017 р.), № 235/7744/16-к (27.12.2016 р.), № 235/7381/16-ц (29.12.2016), № 235/6789/16-а (06.01.2017), № 235/5289/16-ц (04.01.2017), 235/7297/16-к (27.02.2017), 235/7306/16-к (27.02.2017) — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області

48 758/13032/16-ц — Подільський районний суд міста Києва (16.01.2017), 759/15178/16-п — Святошинський районний суд міста Києва (09.12.2016), № 804/5345/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд (06.12.2016), 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м.Дніпропетровська (14.12.2016).

49 234/14068/16-а (13.01.2017), № 234/17473/16-к (23.02.2017) — Краматорський міський суд Донецької області, 419/2967/16-к — Новоайдарський районний суд Луганської області (13.12.2016), 243/10556/16-п — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (04.01.2017), № 235/7542/16-а — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (17.01.2017).

50 910/16646/15 — Київський апеляційний господарський суд (08.12.2016), 910/21187/16 — Господарський суд міста Києва (20.12.2016), 204/149/17 — Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська (23.02.2017).

51 Справа № 5020-418/2011 — Господарський суд міста Києва, № 804/5345/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд, № 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м.Дніпропетровська, № 425/2717/16-к — Рубіжанський міський суд Луганської області, № 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 750/7749/16-ц — Апеляційний суд Чернігівської області, № 761/30586/16-ц — Шевченківський районний суд міста Києва.

52 Справа № 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м. Дніпропетровська (засідання від 14.12.2016 р.)

53 Справа № 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 11.01.2017 р.)

Також монітори зазначали, що судді більш прихильно ставились до сторони обвинувачення (прокуратури)[54]. Або ж зафіксовано випадок, коли під час засідання «прокурор весь час жестами показував та підказував обвинуваченому, як треба відповідати. Кивав чи хитав головою (стверджуючи чи заперечуючи) і т. ін. Суддя на це не реагувала».[55]

Поширеною є практика не надання роз'яснень сторонам процесу права на відвід в разі якщо це не перше судове засідання по справі та не відбулось зміни сторін (або їх представників). Зафіксовані випадки коли суд не надавав сторонам роз'яснення права на відвід судді без наявних причин та/або надавав неналежним чином. Такі випадки зафіксовані в цілому по Україні в 18% справ, в судах Донецької і Луганської області — 14%, в іншій частині України — 22% засідань. Наприклад у 3 (1%) випадках під час перших засідань у справі право на відвід не було роз'яснено сторонам процесу, що зафіксовано у судах на території Донецької та Луганської областей у кримінальній, адміністративній та справі про адміністративні правопорушення[56].

Зафіксовані поодинокі випадки не врахування судом особливого стану учасника процесу при роз'ясненні процесуальних прав під час підготовчого (попереднього засідання) у кримінальних справах як в судах Донецької (1 випадок[57]), Луганської (1 випадок[58]) так і Дніпропетровської (2 випадки[59]) областей. Так, у двох випадках мова йде про перебування підсудного у стані алкогольного сп'яніння, (про що в одному випадку зазначив сам підсудний перед судовим засіданням у зверненнях до монітора, в іншому: «суддя не поцікавившись станом здоров'я відразу некоректно звернувся до обвинуваченого: чи мені здається, що ви прийшли до суду з перегаром?»), в інших монітори відзначили, що підсудні не розуміли суть роз'яснених ним прав («Було очевидно, що обвинувачений не до кінця розуміє, які можливості дають йому його процесуальні права, але суддя, замість того, щоб роз'яснити їх обвинуваченому з урахуванням загального рівня розвитку, задовольнився його формальною згодою на розгляд справи по суті».), при чому в одному випадку у підсудного був відсутній захисник[60].

Також необхідно відмітити випадки коли суд хоч не роз'яснював процесуальні права не врахування віку, загального рівня розвитку, психічного і фізичного стану учасників процесу може суттєво впливати на порушення їх прав. Так, під час чергового засідання по розгляду кримінальної справи[61] у Костянтинівському міськрайонному суді Донецької області обвинувачений скаржився на погане самопочуття, проте суд не звертав уваги

54 Справа № 425/2717/16-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.)

55 Справа № 419/2185/16к — Новоайдарський районний суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.)

56 Справа № 419/2967/16-к, кримінальна, Новоайдарський районний суд Луганської області; справа № 805/4963/16-а, адміністративна, Донецький окружний адміністративний суд; справа № 243/10556/16-п, справа про адміністративні правопорушення, Слов'янський міськрайонний суд Донецької області.

57 Справа № 234/16178/16-к, Краматорський міський суд Донецької області

58 Справа № 414/2096/16-к, Кремінський районний суд Луганської області

59 Справа № 199/8527/16-к, Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська; справа № 183/3591/15, Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

60 Справа № 414/2096/16-к, Кремінський районний суд Луганської області

61 Справа № 233/360/16-к, Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

та продовжував слухання: «З самого початку засідання обвинувачений, який був у СІЗО та говорив по скайпу зазначив, що дуже погано себе почуває. Але суддя відмовила людині похилого віку, майору ВСУ у закінченні засідання та госпіталізації».. Під час моніторингу цивільної справи[62] у Подільському районному суді м. Києва монітор відзначив: «Позивач не є спеціалістом в галузі права, але суддя змушував позивача складати заяви, які складно складати пересічному громадянину»..

В окремих випадках були прояви нетактовності до людей в особливому стані, наприклад монітор зазначив: «... коли потерпілі, вояки ВСУ, які отримали поранення під час досліджуваних подій, інвалідність, свідчили в їхніх показах були повторення, не дуже гарно побудовані речення, це визивало посмішки на вустах інших учасників процесу та судів».[63]

Хоч моніторами окремо не досліджувалося питання наявності правових підстав для відводу судді від справи, в ході аналізу моніторингових анкет та деяких відомостей з Єдиного державного реєстру судових рішень зафіксовано справу, де судді самостійно заявляли самовідводи. А саме у цивільній справі, № 426/15837/16-ц, що розглядалась у Сватівському районному суді Луганської області, за заявою ОСОБА_2, заінтересовані особи — Міністерство соціальної політики України, Російська Федерація про встановлення факту, що має юридичне значення, а саме встановити юридичний факт, що вимушене переселення ОСОБА_2 у травні 2014 року з окупованої території Луганської області України відбулося внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та окупації Російською Федерацією частини Луганської області України, Так, судді заявляли самовідвід з тих підстав, що близькі родичі, а саме: його донька та його онуки є громадянами Російської Федерації та постійно мешкають на території цієї держави і розглядаючи справу, де стороною є Росія та вирішуючи питання щодо наявності факту збройної агресії щодо України та окупацією РФ частини території Луганської області, головуючий у справі вимушений ставити під загрозу здоров'я та життя його близьких родичів зі сторони держави, де вони мешкають, а саме: Російської Федерації, і ці обставини у разі подальшого розгляду справи, можуть викликати сумнів у неупередженості судді.[64] Окрім того, інший суддя у цій справі заявив самовідвід з тих підстав, що вона працювала суддею Ленінського районного суду м. Луганська, зареєстрована та проживала до липня 2014 року в м. Луганську. У зв'язку з проведення антитерористичної операції на території частини Луганської області, зокрема у м. Луганську, перемістилася до м. Сватове Луганської області, де також перебуває на обліку як переміщена особа з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції, що підтверджується відповідною довідкою № 930006093 від 03.02.2016 року. Родичи її колишнього чоловіка проживають на території Російської Федерації, з якими її донька підтримує зв'язок та іноді їх відвідує.[65]

62 Справа № 758/13032/16-ц, Подільський районний суд міста Києва

63 Справа № 235/5137/16-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (23.12.2016 р.)

64 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63755474*

65 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64257950*

В 11 (5%) випадках (7 засідань у кримінальних справах[66], 3 — господарських[67], 1 — адміністративній[68]; 3 (27%) засідання в судах Донецької, Луганської областей та 8 (73%) засідань в судах інших областей) у моніторів **складалося враження, що суд не приділяє достатньо уваги аргументам або клопотанням однієї з сторін чи третіх осіб у справі чи відхиляє їх без належного обґрунтування.** В 3-х випадках в тих же справах, де моніторами відзначено більш прихильне ставлення до однієї зі сторін. Монітори відмітили, що клопотання[69], коментарі та аргументи до поданих раніше клопотань[70], пояснення по суті справи[71], заперечення[72] зі сторони обвинувачення або захисту/позивача, відповідача не брались до уваги, не розглядались взагалі; «суддя емоційно прихильно ставилась до заявниці»[73]; обмеження у вчиненні процесуальних дій у відкритому засіданні: «Перед початком судового засідання помічник судді твердо заявила адвокату Позивача та представнику Відповідача про написання ними заяви про розгляд справи без їх участі із наданням копії рішення після обіду, на що Відповідач погодився, а адвокат заперечив із наміром викласти свою думку та викласти доводи позовної заяви. На що помічник судді сказала, що судді все зрозуміло, Вашу позицію ми знаємо, що Ви хочете задовольнити, але нам потрібно подумати».[74]; суд не звертав уваги на розбіжності в озвучених під час судового засідання документах та свідченнях обвинуваченого[75].

У 13 випадках (6% від загальної кількості справ) монітори відмітили, що суд сприяв сторонам у збиранні доказів, з них 7 — за клопотанням учасника процесу (у Донецькій[76] та Луганській[77] областях під час слухань кримінальних справ та 1 адміністративної), та 6 — з власної ініціативи суду (по 3 випадки у Донецькій

66 Справа № 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, № 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області, № 425/2717/16-к — Рубіжанський міський суд Луганської області, № 183/6746/16, 183/3830/16, 183/5936/16, 183/2174/1 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

67 Справа № 5020-418/2011, 910/21187/16, 910/20136/16 — Господарський суд міста Києва

68 Справа № 750/10149/16-а — Деснянський районний суд м. Чернігова

69 Справа № 1 кп/243/446/2016 Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 22.11.2016 р.), № 910/20136/16 — Господарський суд міста Києва (засідання від 12.01.2017 р.), № 183/6746/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 05.01.2017), № 425/2717/16-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (26.12.2016 р.)

70 Справа № 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 11.01.2017)

71 Справа № 183/2174/17(засідання від 24.02.2017 р.), № 183/5936/16 (13.01.2017 р.) — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

72 Справа № 910/21187/16 — Господарський суд міста Києва (засідання від 20.12.2016 р.)

73 Справа № 5020-418/2011 — Господарський суд міста Києва (засідання від 07.12.2016 р.)

74 Справа № 750/10149/16-а — Деснянський районний суд м. Чернігова (засідання від 08.12.2016 р.)

75 Справа № 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 20.12.2016 р.)

76 Справа № 1 кп/243/446/2016, Слов'янський міськрайонний суд Донецької області

77 Справа № 425/2560/14-к, 426/4/17к, Старобільський районний суд Луганської області, справа № 812/992/16, Луганський окружний адміністративний суд

області[78] та на іншій території[79] у 2 кримінальних, 1 господарській та 3 адміністративних справах). **І у 4 (2%) випадках монітори вбачали перешкоджання судом сторонам долучити необхідні докази у справі** (3 засідання у господарській справі[80] та 1 у кримінальній[81] у судах м. Києва). В інших випадках питання доказів під час судового засідання не розглядалось.

У 12 випадках **суд не заслуховував думку учасників судового процесу в усіх випадках, коли заслуховування такої думки передбачено процесуальним законом** (6% від загальної кількості справ) з них 7 у судах Донецької, Луганської областей та 5 на іншій території України. 8 — кримінальні справи (6 засідань у судах Луганської[82], Донецької областей[83] та 2 засідання у Волинській[84] та Дніпропетровські[85] області відповідно), 1 адміністративна[86] (Донецька обл.), 1 господарська[87](м. Київ), 2 цивільні[88] (м. Київ).

5. Під час судових засідань зафіксовані випадки, коли **суддя (судді) відволікалися від судового процесу, або суддя слухав сторони (одну із сторін) неуважно.** У 7 (3%) випадках (3 [43%] засідання у судах Луганської області[89] та 4 [57%] у судах м. Києва та Дніпропетровської області[90]) монітори зафіксували наступне: вивчення суддями інших справ під час засідання, спілкування судді по телефону (як усне, так і текстове), постійне використання ноутбуку, суддя декілька разів виходив із залу судових засідань.

Моніторами зафіксовано 6 (3%) випадків **спілкування суддів з прокурорами та іншими учасниками процесу поза межами судового засідання**[91]. Ще в одному випадку монітор відзначив: «У мене

78 Справа № 1кп/243/57/16, 243/9742/16-к, Слов'янський міськрайонний суд Донецької області; справа № 235/7375/16-а, Красноармійський міськрайонний суд Донецької області

79 Справа № 910/14863/16, Господарський суд міста Києва; Справа № 804/5721/16, № 804/6777/16 Дніпропетровський окружний адміністративний суд

80 Справа № 910/21536/16, Господарський суд міста Києва

81 Справа № 758/8251/16-к, Подільський районний суд міста Києва

82 Справа № 425/2560/14-к, 426/4/17, Старобільський районний суд Луганської області; справа № 419/2961/16-к, Новоайдарський районний суд Луганської області

83 Справа № 234/17339/16, Краматорський міський суд Донецької області, справа № 1 кп/243/446/2016 Слов'янський міськрайонний суд Донецької області

84 Справа № 408/133/15к, Володимир-Волинський міський суд Волинської області

85 Справа № 183/5936/16, Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

86 Справа № 234/14068/16-а, Краматорський міський суд Донецької області

87 Справа № 910/21187/16, Господарський суд міста Києва

88 Справа № 758/13032/16-ц, Подільський районний суд міста Києва; справа № 761/39061/16-ц, Апеляційний суд міста Києва.

89 419/1872/16-к 426/4/17к Старобільський районний суд Луганської області, 812/992/16 — Луганський окружний адміністративний суд

90 № 804/5345/16, № 804/2178/16, № 804/6006/16- Дніпропетровський окружний адміністративний суд, № 758/13032/16-ц — Подільський районний суд міста Києва

91 Справа № 408/133/15к — Володимир-Волинський міський суд Волинської області (засідання від 23.11.2016р.), № 233/5672/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 05.12.2016р.), № 154/147/16 — Володимир-Волинський міський суд Волинської області області (засідання від 22.11.2016 р.), № 183/6134/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 13.01.2017 р.), № 826/12402/16 — Окружний адміністративний суд міста Києва (засідання від 16.02.2017 р.)

склалося враження (суб'єктивне), що суд мав стосунки з обома сторонам поза межами судового засідання».[92]

Також про упередженість як і про порушення презумпції невинуватості може свідчити й наступний коментар судді для ЗМІ: «Після закінчення судового засідання, суддя в присутності мене (монітора — прим.автора), адвоката, обвинуваченого, журналістки Громадського Телебачення та ще одного чоловіка сказав, що він не бачить як винести обвинувальний вирок, так як думав над його проектом, і буде смішно „строїти обвинувачення на свідоцтві про народження і обліковій картці", також він зауважив, що не може винести виправдального вироку, бо воно буде політичним і він не хоче йти всупереч прокуратурі».[93].

Монітори відмітили те, що в окремих випадках суд витрачав занадто мало часу (до 10 хвилин) на підготовку ухвали про продовження тримання під вартою / вступна та резолютивна частини/, рішення у справі[94].

Приділялася увага й дотриманню таємниці нарадчої кімнати. Звичайно, проконтролювати цей момент надзвичайно важко, тим паче з урахуванням сучасних технологій зв'язку. Тим не менш, монітори в анкетах відмітили наступне. У 81 (38%) випадку, так, дотримано (46 (57%) засідань у судах Луганської та Донецької областей, 35 (43%) — на території інших регіонів). Наприклад, суддя не покидав приміщення нарадчої кімнати. У 25 (12%) випадках (18 (72%) засідань у судах Луганської, Донецької областей, 7 (8%) — інша територія України; 1 засідання в адміністративній справі, 1 — господарській, 20 — кримінальних, 4 — цивільних) монітори відмітили, що судді видалялись до власних робочих кабінетів, де працювали й інші працівники суду, часто кабінети розміщені на інших поверхах, ніж зала засідань, судді проходили повз натовп журналістів, учасників процесу, вільних слухачів. При цьому у 6 випадках саме засідання проходило в тому ж таки кабінеті судді.

У 9 (4%) випадках монітори не змогли з'ясувати які-небудь факти що свідчили б про дотримання чи не дотримання таємниці нарадчої кімнати. У 13 (6%) випадках (9 (69%) засідань у судах м. Києва та м. Чернігова[95], 4 (31%) — Донецької, Луганської областей[96]; 1 засідання в адміністративній справі, 5 — кримінальних, 7 — цивільних) судом повідомлено, що рішення, прийняте в нарадчій кімнаті буде оголошено наступного дня або ж в інші дати.

Під час засідань, відвіданих моніторами, не зафіксовано подання скарг учасниками судових процесів на порушення їх прав та оскільки даний моніторинг не передбачав спостереження за судовими процесами від початку до кінця, дані про те, чи подані скарги в інший час не відомо.

6. Також окремі дії представників прокуратури мали ознаки упередженості,

92 Справа № 35/1-1-б — Господарський суд міста Києва (засідання від 13.12.2016 р.)

93 Справа № 154/147/16 — ВолодимирВолинський міський суд Волинської області (засідання від 30.11.2016 р.)

94 Справа № 910/1185/15-г — Господарський суд міста Києва (засідання від 08.12.2016 р.)

95 № 750/10149/16-а, № 750/12376/16-ц, № 750/12376/16-ц — Деснянський районний суд м. Чернігова, № 751/10178/16-ц, № 751/10178/16-ц — Новозаводський районний суд м. Чернігова, № 758/13032/16-ц — Подільський районний суд міста Києва, № 761/30586/16-ц — Шевченківський районний суд міста Києва, № 754/9793/15-ц — Деснянський районний суд міста Києва, № 757/3921/17-к — Печерський районний суд міста Києва

96 № 419/1872/16-к, № 426/4/17 — Старобільський районний суд Луганської області, № 229/1117/16-к — Дружківський міський суд Донецької області, № 425/2709/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області

наприклад, монітори відзначили такі випадки: «У коридорі перед засіданням прокурор у присутності захисників надав обвинуваченому підписати угоду про умовний термін покарання, за те що останній вивчив український гімн» у кримінальній справі щодо особи обвинуваченої за ст. 260 ч. 2 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»[97].

Висновки щодо дотримання права на розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом

Отже, справи, що стали об'єктами моніторингу розглядалися в судах відповідно до встановленої процесуальним законодавством підсудності справ.

В той же час моніторингом виявлені деякі обставини та факти, що можуть свідчити про порушення **права на розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, зокрема наступні:**

- У 8 випадках (5 засідань у кримінальних справах, 2 — цивільних, 1 — адміністративній; 5 — суди Донецької та Луганської областей, 3 — Дніпропетровської та Чернігівської областей) **монітори відмітили, що з боку суду або інших учасників процесу були дії, що могли бути розцінені як моральний тиск на свідків чи інших осіб, які беруть участь у справі.**

- В 7-ми (3%) випадках[98] (з них 3 засідання у кримінальних справах, 2 — цивільних і по 1 в господарських та адміністративних; 6 (86%) засідань у судах Донецької, Луганської областей та 1 (14%) в Дніпропетровській), коли монітори прямо відмітили, що **суд виказував прихільність до учасників процесу як під час засідання так і поза ним.**

- У 23 (11%) випадках (6 (26%) засідання у судах Донецької та Луганської областей та 17 (74%) — судах іншої території України) **судом не оголошено, яка справа слухається.** Склад суду не оголошено під час 55 (26%) засідань (23 (42%) засідання у судах Донецької та Луганської областей та 32 (58%) — судах іншої території України).

- **У 19 (9%) випадках судді під час засідань не використовували символи судової влади:** 11 (5%) засіданнях судді здійснювали правосуддя без мантії і нагрудного знаку (7 (64%) випадків у судах Донецької області[99] 4 (36%) випадки — суди іншої території України[100]) при цьому у 9 випадках, проводячи засідання у власному кабінеті.

97 Справа № 234/16178/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 08.12.2016 р.)

98 Справа № 5020-418/2011 — Господарський суд міста Києва, № 804/5345/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд, № 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м.Дніпропетровська, № 425/2717/16-к — Рубіжанський міський суд Луганської області, № 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 750/7749/16-ц — Апеляційний суд Чернігівської області, № 761/30586/16-ц — Шевченківський районний суд міста Києва.

99 234/48/17-п — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 17.01.2017 р.), № 235/7744/16-к (27.12.2016 р.), № 235/7381/16-ц (29.12.2016), № 235/6789/16-а (06.01.2017), № 235/5289/16-ц (04.01.2017), 235/7297/16-к (27.02.2017), 235/7306/16-к (27.02.2017) — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області

100 758/13032/16-ц — Подільський районний суд міста Києва (16.01.2017), 759/15178/16-п — Святошинський районний суд міста Києва (09.12.2016), № 804/5345/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд (06.12.2016), 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м.Дніпропетровська (14.12.2016).

У 8 (4%) засіданнях судді здійснювали правосуддя без нагрудного знаку (5 (63%) — у судах Донецької та Луганської областей[101], 3 (37%) — у судах іншої території України[102]).

- **Є поширеною практика не надання роз'яснень сторонам процесу права на відвід в разі якщо це не перше судове засідання по справі та не відбулось зміни сторін (або їх представників).** Випадки, коли суд не надавав роз'яснення права на відвід суд без наявних причин та/або надавав неналежним чином зафіксовані в цілому по Україні в 18% справ, в судах Донецької і Луганської області — 14%, в іншій частині України — 22% засідань. Наприклад у 3 (1%) випадках під час перших засідань у справі право на відвід не було роз'яснено сторонам процесу, що зафіксовано у судах на території Донецької та Луганської областей у кримінальній, адміністративній та справі про адміністративні правопорушення.

- **Зафіксовані поодинокі випадки не врахування судом особливого стану учасника процесу при роз'ясненні процесуальних прав під час підготовчого (попереднього засідання) у кримінальних справах** як в судах Донецької (1 випадок), Луганської (1 випадок) так і Дніпропетровської (2 випадки) областей.

- В 11 (5%) випадках (7 засідань у кримінальних справах, 3 — господарських, 1 — адміністративній; 3 (27%)засідання в судах Донецької, Луганської областей та 8 (73%) засідань в судах інших областей) у моніторів **складалося враження, що суд не приділяє достатньо уваги аргументам або клопотанням однієї з сторін чи третіх осіб у справі чи відхиляє їх без належного обґрунтування.**

- У 13 випадках (6% від загальної кількості справ) монітори відмітили, що суд сприяв сторонам у збиранні доказів і **у 4 (2%) випадках монітори вбачали перешкоджання судом сторонам долучити докази у справі**. В інших випадках питання доказів під час судового засідання не розглядалось.

- У 12 випадках **суд не заслуховував думку учасників судового процесу в усіх випадках, коли заслуховування такої думки передбачено процесуальним законом** (6% від загальної кількості справ).

- У 25 (12%) випадках (18 (72%) засідань у судах Луганської, Донецької областей, 7 (8%) — інша територія України; 1 засідання в адміністративній справі, 1 — господарській, 20 — кримінальних, 4 — цивільних) монітори відмітили, що **судді видалялись до власних робочих кабінетів як до нарадчих кімнат, де працювали й інші працівники суду, часто кабінети розміщені на інших поверхах, ніж зала засідань, судді проходили повз натовп журналістів, учасників процесу, вільних слухачів.**

- Також **окремі дії прокурорів мали ознаки упередженості**, наприклад,

101 234/14068/16-а (13.01.2017), № 234/17473/16-к (23.02.2017) — Краматорський міський суд Донецької області, 419/2967/16-к — Новоайдарський районний суд Луганської області (13.12.2016), 243/10556/16-п — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (04.01.2017), № 235/7542/16-а — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (17.01.2017).

102 910/16646/15 — Київський апеляційний господарський суд (08.12.2016), 910/21187/16 — Господарський суд міста Києва (20.12.2016), 204/149/17 — Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська (23.02.2017).

монітори відзначили такі випадки: «У коридорі перед засіданням представник прокуратури у присутності захисників надав обвинуваченому підписати угоду про умовний термін за те що вивчив український гімн». у кримінальній справі щодо особи обвинуваченої за ст. 260 ч. 2 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань».

Окремо необхідно відмітити як позитивний момент, що хоч моніторами спеціально не досліджувалося **питання наявності правових підстав для відводу/самовідводу судді від справи**, в ході аналізу моніторингових анкет та деяких відомостей з Єдиного державного реєстру судових рішень зафіксовано справу, де судді самостійно заявляли самовідводи у цивільній справі про встановлення факту, що має юридичне значення, а саме що вимушене переселення позивачки у травні 2014 року з окупованої території Луганської області України відбулося внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та окупації Російською Федерацією частини Луганської області України. Судді заявляли самовідводи з причин проживання родичів у Російській Федерації та роботи в суді, який знаходився на непідконтрольній території України.

1.3. Право на публічне слухання та публічне оголошення рішення

Пункт 1 статті 6 ЄКПЛ «Кожен має право на ... публічний розгляд його справи...Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або — тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, — коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя».

Аналіз дотримання права на публічне слухання включає відповідь на наступні запитання[103]:

1. *Чи мало місце недопущення публіки або представників преси на будь-яку частина усних слухань?*

а) Чи оголосив суд рішення про недопущення публіки в ході відкритого засідання?

б) Чи обговорював суд це рішення попередньо зі сторонами справи in camera?

2. *Стосувалося таке недопущення лише окремих категорій осіб — наприклад, представників ЗМІ?*

3. *Якщо публіці не дозволили бути присутнім на слуханні, то чи була названа одна з наступних причин для цього рішення:*

а) міркування моралі;

б) міркування підтримки громадського порядку;

в) міркування національної безпеки;

г) міркування захисту таємниці приватного життя сторін;

д) міркування забезпечення справедливості судового розгляду?

4. *Якщо публіці не дозволили бути присутнім на слуханні, то чи є які-небудь підстави вважати, що недопущення публіки:*

а) не було необхідним з точки зору перерахованих вище міркувань;

б) було надмірним для забезпечення вищезазначених цілей (тобто непропорційним);

в) носило автоматичний характер закриття слухань без урахування конкретних обставин?

5. *Якщо публіці не дозволили бути присутнім на слуханні, пояснювалося це рішення тим, що сторони розгляду відмовилися від права на публічне слухання?*

Якщо так, то:
а) чи мав місце явна (пряма або мовчазна) відмова сторін від цього права?

б) чи приймалися заходи, щоб забезпечити справедливий характер слухань — наприклад, здійснення запису слухань?

в) чи є які-небудь підстави вважати, що

103 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 http://www.osce.org/ru/odihr/100894?download=true

проведення слухань в закритому режимі суперечило будь-яким важливим суспільним інтересам?

6. *Чи мали місце які-небудь практичні перешкоди*, що перешкодили спостереженню публіки за слуханнями?

а) де відбувалося засідання суду?

б) чи був графік розгляду справи (включаючи дату, час і місце засідань) вивішений на інформаційному стенді біля входу в будівлю суду? Якщо немає, то чи був він розміщений в іншому доступному для публіки і помітному місці (уточніть, в якому)?

в) чи міг зал суду вмістити всіх учасників даної справи?

г) чи були в залі суду необхідні меблі? Чи був він оснащений належним технічним обладнанням (включаючи обладнання для перекладачів)?

д) чи пред'являлися на вході в зал суду будь-які вимоги до публіки

(Наприклад, вхідна плата, пред'явлення посвідчень особи, і т.д.)?

7. Чи пред'являлися чи на вході будь-які особливі вимоги до будь-яких конкретних категорій осіб?

е) чи були випадки недопущення будь-кого в зал? Якщо так, то з якої причини?

8. Чи мало місце публічне оголошення рішення суду?

а)Чи оголосив суд своє рішення усно у відкритому засіданні?

б) Чи доступно дане судове рішення всім представникам громадськості?

в) Якщо доступ до даного рішення обмежений, то чи є на то мотивовані і законні підстави, як, наприклад, в разі захисту приватного життя дітей або матримоніальних суперечок?

Важливою умовою забезпечення права на публічне слухання та принципу гласності судових засідань, роботи суду є завчасне публічне повідомлення про час та місце судового засідання. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № р. 1402-VIII[104] у частинах 1 та 2 ст. 11 закріплює: «1. Судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом... 2. Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом». Додатково порядок оприлюднення інформації про майбутні засідання та відповідальні працівники суду за це визначаються Інструкцією з діловодства у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, апеляційному суді Автономної Республіки Крим та вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, що затверджена Наказом Державної судової адміністрації України 17.12.2013 № 173[105] та посадовими інструкціями працівників судів[106].

104 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19
105 http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13/print1466924951498835
106 http://lv.court.gov.ua/tu14/7/3/

В рамках даного моніторингу монітори відстежували розміщення інформації про судові засідання у приміщеннях судів, на дошках оголошень, та на сайтах відповідних судів. У більшості випадків така інформація була наявна як на сайті суду, так і на дошці оголошень у приміщенні суду, а саме під час моніторингу 135 засідань, що складає 63% від усіх засідань, з них 77 (36%) засідань у судах Донецької та Луганської областей, 58 (27%) — іншої території України.

В 32 (15% від усіх засідань) випадках не анонсовано засідання на сайті суду (з них 10 (31%) — суди Донецької та Луганської областей, 22 (69%)- інша території України) з них у 17 (53%) випадках анонсовано на дошці оголошень. В 62 випадках (29% від усіх засідань) не анонсовано засідання на дошці оголошень суду (25 (40% неанонсованих засідань на дошці суду) — суди Донецької та Луганської областей, 37 (60%) — інша території України), проте в 47 (76%) з цих випадків засідання булло анонсовано на сайті суду.

У 15 (7% від усіх засідань) випадках **інформація про час та місце судових засідань не оголошена ні на сайті суду, ні на дошці оголошень** (4 (27%)- суди Донецької області[107], 11 (73%) — інша території України[108]).

Так, монітори отримали інформацію про судові засідання для моніторигу у більшості випадків з сайтів судів — у 142 випадках (66% від загальної кількості справ, з них 86 засідань (61%) у судах Донецької, Луганської областей та 56 (39%) — інша територія України). Інформаційна дошка в суді використовувалась тільки 6 (3%) раз (по 3 (50%) в судах Донецької, Луганської областей та іншої території України), в інших випадках (66–31% від загальної кількості справ)– від працівників суду, будучи на попередньому засіданні, від громадських організацій, сторін інших судових процесів.

Проте оголошений розклад засідань не завжди дотримувався. Затримки в часі початку судового засідання (більше 10 хвилин) — в цілому в Україні — 68%, в Донецькій та Луганській області — 73%, в іншій частині України — 63%. Затримки розгляду справи на більш, ніж 1 годину — в цілому в Україні — 13%, в Донецькій та Луганській областях — 13%, в іншій частині України — 13%. Основні причини затримки — запізнення учасників процесу, участь судді в інших судових засіданнях, без пояснення причин.

Частина 8 ст. 11 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII[109] визначає, що судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду — залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки; ч. 3 ст. 122 КАСУ: «Судове засідання проводиться у спеціально обладнаному приміщенні — залі судових засідань. Окремі процесуальні дії в разі

107 234/17339/16 (засідання від 22.11.2016 р.), № 234/19212/16-к (засідання від 28.12.2016 р.), 234/48/17 (засідання від 17.01.2017 р.)- Краматорський міський суд Донецької області, 805/11/17-а — Донецький окружний адміністративний суд (засідання від 14.02.2017 р.)

108 751/10178/16-ц Новозаводський районний суд м. Чернігова22.12.2016, 750/7749/16-ц Апеляційний суд Чернігівської області26.12.2016, 750/12376/16-ц Деснянський районний суд м. Чернігова13.01.2017, 183/3591/15 Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області18.01.2017, 761/564/14-ц (23.01.2017) 761/1488/14-ц (23.01.2017) 757/52878/16-к (26.01.2017), 761/11331/16 (16.03.2017), 753/13981/16-ц Дарницький районний суд міста Києва (25.01.2017), 183/3830/16 Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (11.01.2017), 826/12402/16 Окружний адміністративний суд міста Києва (16.02.2017)

109 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19

необхідності можуть вчинятися за межами приміщення суду».[110]; ч. 3 ст. 318 КПКУ: «Судове засідання відбувається у спеціально обладнаному приміщенні — залі судових засідань. У разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду».[111]; ч. 3 ст. 158 ЦПКУ: «Судове засідання проводиться в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду — залі засідань».[112].

В 45 (21%) **випадках засідання проходили не в спеціально пристосованих залах судових засідань, а в кабінеті судді** (24 [53%] — суди Донецької та Луганської областей, 21 [47%] — інша територія України; адміністративні справи — 8, господарські — 3, кримінальні — 11, справи про адміністративні правопорушення — 2, цивільні — 21).

Країни-учасниці ОБСЄ вирішили визнати присутність спостерігачів під час судових процесів заходом, що сприяє зміцненню довіри між країнами-учасницями[113]. Національне законодавство закріплює можливість вільно відвідувати відкриті судові засідання, зокрема в ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» зазначено, що розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання. Це ж положення відображено й процесуальних кодексах.

У 17 (8%) випадках доступ для публіки був частково або повністю обмежений, зокрема через те, що засідання проводилось в кабінеті судді, де обмаль місця або через обмеження створені працівниками судів. З них у 10 випадках доступ на засідання повністю або частково був обмежений саме для моніторів. Такі складнощі виникли під час засідань в судах Донецької, Луганської областей в 14 (82%) випадках та 3 (18%) — на іншій території України. У 2 випадках розглядались адміністративні справи, 1 — справа про адміністративні правопорушення, 4 — цивільні, 10 — кримінальні. Доступ моніторів обмежувався під час слухань усіх перелічених видів справ, окрім адміністративних.

Працівники апаратів судів у 3 випадках намагались не допустити моніторів на судові засідання, що відбувались у кабінеті судді, з наступних причин:

- секретар засідання з'ясовувала прізвище монітора, мету перебування на засіданні та після цього намагалась не допустити, мотивуючи тим, що це попереднє слухання та необхідний спеціальний дозвіл суду[114],
- вільних місць у кабінеті судді може не вистачити[115],
- до кабінету судді вхід стороннім особам заборонено, не дивлячись на те, що там відбувалось судове засідання[116].

110 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1475499694787499
111 http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1482842809670689
112 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1475499694787499
113 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 http://www.osce.org/ru/odihr/100894?download=true
114 Справа № 234/19212/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 28.12.2016 р.)
115 751/10178/16-ц — Новозаводський районний суд м. Чернігова (засідання від 14.12.2016 р.)
116 757/52878/16-к — Шевченківський районний суд міста Києва (засідання від 26.01.2017 р.)

В 6 випадках монітори взагалі не були допущені на засідання:

- суддя заборонив спостерігачу бути присутнім на засіданні мотивуючи це тим, що це попереднє засідання (у кримінальному провадженні щодо особи, обвинуваченої за ст. 260 ч. 2 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»);[117]

- без додаткових пояснень: «мені сказали вийти і чекати» (розгляд адміністративної справи про притягнення до адміністративної відповідальності чоловіка, який проходить службу у військовій частині-польова пошта В4745-ст. сержант, технік відділення за порушення ч. 1 ст. 172–20 КУпАП «**Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями**»).[118]

- Монітора було не допущено на 4 засідання у Сватівському районному суді Луганської області[119] на розгляд кримінальних проваджень за обвинуваченням осіб у вчиненні злочинів передбачених ст. 407 «Самовільне залишення військової частини або місця служби» та ст. 408 «Дезертирство» Кримінального кодексу України. У звіті монітор зазначила, що охоронець далі металошукача у холі її не пустив. На прохання монітора він допоміг викликати судового розпорядника для отримання інформації по судовим слуханням, який пообіцяв моніторі повідомити секретарям суду, про її бажання бути присутньою на засіданнях по кримінальним справам. Проте на засідання її так і не було допущено. Згодом секретарі суду повідомили, що одне засідання не відбулось, інше перенесене. На уточнююче запитання монітора про причину перенесення засідання секретар відповіла: «Ви хто така, що б я перед вами звітувала»? Що ж до можливості бути присутньою на інших засіданнях секретарі суду відповідали в такому ж тоні: «Чому Ви постійно нас турбуєте? У нас тільки закінчилось слухання справи» або ж «Ви що адвокат? Дайте мені посвідчення».. Також у звіті монітор відзначила, що після тверджень про вільний доступ до судових засідань, якщо воно не закрите, вільних слухачів секретар, підвищивши голос, заборонила бути присутньою на засіданні. Для з'ясування ситуації до голови суду моніторy також не вдалось потрапити, оскільки він перебував на слуханнях. Спілкуючись з людьми в холі, які викликані за судовими повістками, монітор дізналася, що у суді це звична практика й по відношенні до учасників судових процесів. Їм важко дізнатись необхідну інформацію про судові засідання.

В 1 випадку, хоч монітор був допущений на засідання, для його присутності на вимогу працівників суду необхідно було подати письмове клопотання перед засіданням, що не передбачається чинним законодавством.[120]

Необхідно відзначити, що під час інших судових засідань зафіксовані випадки, коли на засіданнях вільно допускалась публіка, зокрема спостерігачі ОБСЄ або ЗМІ.

117 234/16178/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 08.12.2016 р.)

118 234/48/17 — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 17.01.2017 р.)

119 426/10144/16-к; 426/6415/16-к; 426/12412/16-к; 426/12411/16-к — Сватівський районний суд Луганської області (засідання від 05.12.2016 р.)

120 229/3489/16-к — Дружківський міський суд Донецької області (засідання від 08.12.2016 р.)

Конституцією України закріплено гласність судового процесу як однією з основних засад судочинства разом з необхідністю судом повністю фіксувати судове засідання. Ч. 4 ст. 11 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» закріплена й безперешкодна, тобто без необхідності отримувати спеціальний дозвіл, фіксація судового засідання, окрім трансляції, портативними записуючими пристроями: «Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду.

Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис»..

Під час 1 засідання з перелічених вище був **частково обмежений запис судового засідання за допомогою технічних засобів,** а саме суддя заборонила монітору покласти ближче до центру залу портативний аудіо записуючий пристрій (мобільний телефон)[121]. **В інших випадках перешкоди не чинилися або моніторами не було повідомлено про проведення аудіо запису.**

У **2-х випадках обмежено запис судового засідання за допомогою технічних засобів, а саме судом заборонено аудіо**[122] **та фото фіксація**[123] **ходу засідання** (підготовче відкрите судове засідання по кримінальному провадженню, відносно особи за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» та засідання у цивільній справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання» про стягнення матеріальної та моральної шкоди відповідно). У **Єдиному державному реєстрі судових рішень це не відображено. Ще в 1 випадку для здійснення аудіо запису монітору** необхідно було подати письмове клопотання перед засіданням.[124]

На засіданнях, де належним чином було забезпечено право на відкрите слухання та принцип гласності судового процесу відмітили й вжиття додаткових заходів на забезпечення цього права, наприклад: «Вкрай важливе визнати те, що суддя дозволила не тільки проводити фото та відеозйомку ЗМІ, а також дала можливість покласти диктофон спостерігачу біля себе під час оголошення вироку, та й після процесу дала прес-конференцію» — розгляд кримінального провадження у справі № 233/1488/15-к у Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області аід час засідання від 23.12.2016 року.

Необхідно відзначити, що у такій суспільно важливій та резонансній справі, як справа № 426/4/17 відносно Єфремова Олександра Сергійовича обвинуваченого у скоєнні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3. ст. 27, ст. 341, ч. 5

121 234/14068/16-а — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 13.01.2017 р.)

122 420/2028/16-к — Новопсковський районний суд в Луганській області (засідання від 22.12.2016 р.)

123 408/7016/16-ц — Біловодський районний суд Луганської області (засідання від 23.01.2017 р.)

124 229/3489/16-к — Дружківський міський суд Донецької області (засідання від 08.12.2016 р.)

ст. 27, ст 341, ч. 3 ст. 110, ч. 1 ст. 258 прим.3, ч. 1 ст. 111 КК України у Старобільському районному суді Луганської області, де насьогодні розглядається справа, **організовано трансляцію судових засідань технічними засобами суду.** Усі відео можна переглянути на офіційному YouTube каналі «Судова влада України» — *https://www.youtube.com/channel/UCFDRcAmACu5ljF-YUMGctnA*

Важливою умовою дотримання права на публічне слухання є й публічне оголошення рішення суду. У 68 засіданнях було завершено судовий розгляд. Під час 5 судових засідань[125] суд не оголосив рішення та повідомив про дату оголошення, а під час 3 засідань суд не оголосив рішення та не повідомив про точну дату оголошення (у звіті монітори відзначили: «суд не оголосив рішення, пояснюючи цей факт тим, щоб позивач не чекав суд в той час коли суддя буде складати рішення. Але суддя пообіцяла, що копію рішення можна буде забрати в найближчий час».[126] «...суд пішов до нарадчої кімнати та не оголосив коли буде проголошення вироку»[127] «Так, як дуже пізно почато судове засідання (із запізненням майже на дві години), воно не було закінчено належним чином, рішення не оприлюднювалось. Повідомлено, що це, можливо, відбудеться у кінці тижня»[128]). **У 2 випадках рішення не було оголошено прилюдно, а після засідання надані друковані документи**, з яких в 1 випадку сторонам надано копію резолютивної частини рішення[129], а в іншому — позивачу копію заочного рішення суду[130]. **Під час 2 засідань у Новомосковському міськрайонному суді Дніпропетровської області хоч оголошення рішення відбулось прилюдно, проте обвинувачені не мали змоги почути його. В обох випадках обвинувачені брали участь у засіданні за допомогою відеоконферецзв'язку (далі — ВКЗ). В одному випадку під час оголошення вироку мали місце технічні проблеми із ВКЗ[131], в іншому ж рішення оголошувалося після закінчення ВКЗ та в іншому приміщенні в присутності прокурора.**

В 1 випадку монітору вдалось з'ясувати, що розгляд справи завершився укладенням угоди про умовний термін, проте яким чином оголошувалось дане рішення невідомо, оскільки монітора не допустили на засідання, мотивуюче тим, що це попереднє засідання[132].

В 1 випадку оголошення рішення було відкладено на декілька годин того ж дня,

125 419/1872/16-к — Старобільський районний суд Луганської області (засідання від 29.11.2016 р.), 229/3342/16-к — Дружківський міський суд Донецької області (засідання від 27.12.2016 р.), 750/12376/16-ц (засідання від 12.01.2017 р.) — Деснянський районний суд м. Чернігова, 425/2709/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 23.12.2016 р.), 751/10178/16-ц — Новозаводський районний суд м. Чернігова (засідання від 21.12.2016 р.).

126 Справа № 761/30586/16-ц — Шевченківський районний суд міста Києва (засідання від 24.01.2017 р.)

127 Справа № 234/14/707/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 21.12.2016 р.)

128 Справа № 804/5721/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд (засідання від 17.01.2017 р.)

129 234/17339/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 22.11.2016 р.)

130 758/13032/16-ц — Подільський районний суд міста Києва (засідання від 16.01.2017 р.)

131 Справа № 183/5936/16, № 183/6553/16 (засідання від 06.01.2017 р.) — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 13.01.2017 р.)

132 234/16178/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 08.12.2016 р.)

проте монітор не був присутнім під час цього[133].

В 11 випадках (7 засідань у судах Донецької та Луганської областей та 4 — іншої території; 9 засідань у кримінальних справах, 1 — адміністративній, 1 у цивільній)[134] монітори відмітили, що **хоч судове рішення оголошувалось прилюдно, проте тихо та не розбірливою вимовою,** окрім того, тільки в 2-х з цих випадках після оголошення обвинуваченому Суд вирішив надати додаткові роз'яснення (стосовно ухвали).

Висновки щодо дотримання права на публічне слухання та публічне оголошення рішення

Таким чином, були зафіксовані випадки порушення права на публічне слухання, принципу гласності судових засідань, роботи суду та права публічності оголошення рішення що проявлялося в наступному:

- судом не повідомлено публічно про час та місце розгляду судових засідань, зокрема у 15 (7% від усіх засідань) випадках **інформація про час та місце судових засідань не оголошена ні на сайті суду, ні на дошці оголошень** (4 (27%)- суди Донецької області, 11 (73%) — інша території України).

- В 45 (21%) **випадках засідання проходили не в спеціально пристосованих залах судових засідань, а в кабінеті судді** (24 (53%) — суди Донецької та Луганської областей, 21 (47%) — інша територія України; адміністративні справи — 8, господарські — 3, кримінальні — 11, справи про адміністративні правопорушення — 2, цивільні — 21), зокрема через що був обмежений доступ публіки.

- **У 17 (8%) випадках доступ для публіки був частково або повністю обмежений, зокрема через те, що засідання проводилось в кабінеті судді, де обмаль місця або через обмеження створені працівниками судів. З них у 10 випадках доступ на засідання повністю (2 випадки) або частково був обмежений саме для моніторів.** Такі складнощі виникли під час засідань в судах Донецької, Луганської областей в 14 (82%) випадках та 3 (18%) — на іншій території України. У 2 випадках розглядались адміністративні справи, 1 — справа про адміністративні правопорушення, 4 — цивільні, 10 — кримінальні. Доступ моніторів обмежувався під час слухань усіх перелічених видів справ, окрім адміністративних.

- **У 68 засіданнях було завершено судовий розгляд, проте тільки у 46 (68%) випадках рішення було оголошено прилюдно в той же день розбірливо та за участі сторін у справі, які брали участь у засіданні того дня.** В інших 22 випадках (під час одного засідання монітор не був присутній з особистих причин), що складає 32% зафіксовано 5 засідань, де суд не оголосив рішення та повідомив про дату оголошення; під час 3 засідань суд не оголосив рішення та не повідомив про точну дату оголошення; у 2 випадках рішення не було

133 750/10149/16-а — Деснянський районний суд м. Чернігова (засідання від 08.12.2016 р.)

134 Справа № 425/2560/14-к — Старобільський районний суд Луганської області (засідання від 07.12.2016), № 235/5137/16-к (23.12.2016), 234/8861/16-к (20.12.2016), № 235/9442/15-к (28.12.2016) — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, № 234/17473/16-к — Краматорський міський суд Донецької області (23.02.2017), 425/496/17 — Рубіжанський міський суд Луганської області (02.03.2017), 805/4963/16-а — Донецький окружний адміністративний суд (06.01.2017), 759/997/16-к — Святошинський районний суд міста Києва (27.01.2017 р.), 761/39061/16-ц — Апеляційний суд міста Києва (02.03.2017), 757/6627/15-к (15.03.2017), 757/40471/16-к (17.03.2017) — Печерський районний суд міста Києва

оголошено прилюдно, а після засідання надані копії повного та резолютивної частини рішення; **під час 2 засідань хоч оголошення рішення відбулось прилюдно, проте обвинувачені не мали змоги почути його** через технічні проблеми із ВКЗ[135] та оскільки рішення оголошувалося після закінчення ВКЗ та в іншому приміщенні в присутності сторони обвинувачення[136]; під час 9 засідань хоч судове рішення оголошувалось прилюдно, проте тихо та не розбірливою вимовою без додаткових роз'яснень.

Серед позитивних моментів забезпечення права на публічні слухання необхідно відзначити, що у резонансній справі № 426/4/17 відносно Єфремова Олександра Сергійовича (обвинуваченого у скоєнні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3. ст. 27, ст. 341, ч. 5 ст. 27, ст 341, ч. 3 ст. 110, ч. 1 ст. 258 прим.3, ч. 1 ст. 111 КК України) у Старобільському районному суді Луганської області **було організовано трансляцію судових засідань технічними засобами суду.** Усі відео можна переглянути на офіційному YouTube каналі «Судова влада України» — *https://www.youtube.com/channel/UCFDRcAmACu5ljF-YUMGctnA* Також в окремих випадках були проведені прес-конференції для надання інформації ЗМІ та публіці після засідання, як наприклад у справі № 233/1488/15-к у Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області під час засідання від 23.12.2016 року.

135 183/5936/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 13.01.2017 р.)

136 183/6553/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від06.01.2017 р.)

1.4. Право на презумпцію невинуватості та не свідчити проти самого себе

Пункт 2 статті 6 ЄКПЛ «Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку».

Перелік контрольних питань: Право на презумпцію невинуватомті і право зберігати мовчання

1. *Чи дотримується право обвинуваченого на презумпцію невинуватості до докази його провини на всіх стадіях кримінального процесу — з моменту пред'явлення звинувачення до винесення остаточного обвинувального вироку?*

а) Чи була судом заздалегідь вирішена винність або невинність обвинуваченого? Якщо так, то в чому це виявилося?

б) Чи довела сторона обвинувачення вину підсудного поза розумним сумнівом, за винятком випадків, коли допустима презумпція факту або права?

в) Чи поводилися з обвинуваченим якимось таким чином, що вказувало на його винність? Чи перебував в ході слухань обвинувачений в наручниках або в металевій клітці? Чи був він змушений носити тюремний одяг? Чи застосовували судові органи ці заходи з міркувань безпеки, наприклад, з побоювання, що обвинувачений може сховатися від правосуддя або заподіяти каліцтва або збиток?

г) Чи припускали засоби масової інформації в своїх повідомленнях порушення принципу презумпції невинуватості?

д) Чи припускали посадові особи публічні заяви, які порушували принцип презумпції невинності?

е) Чи були порушення презумпції невинуватості виправлені в ході подальшого судового розгляду?

2. *Чи було дотримано право обвинуваченого зберігати мовчання?*

а) Чи роз'яснив суддя обвинуваченому його право не свідчити проти себе, своєї дружини (чоловіка) або іншого родича?

б) Чи примушували обвинуваченого до дачі показань у суді?

в) Долучалися чи до доказів у справі заяви обвинуваченого, зроблені в умовах правового примусу?

г) Чи намагалася сторона звинувачення або суд робити висновки проти обвинуваченого, коли обвинувачений використав своє право зберігати мовчання? Якщо так, то чи попереджали обвинуваченого про можливість таких висновків і надали йому можливість відповісти на питання?

д) Чи застосовується наслідок до обвинуваченого будь-які форми фізичного чи психологічного примусу з метою отримання від нього зізнання своєї провини?

е) Чи порушували офіційні органи право обвинуваченого зберігати мовчання за допомогою будь-яких хитрощів, спрямованих на отримання у нього визнання або інкримінують заяв?

ж) Чи є підстави підозрювати, що спосіб, яким була досягнута угода про визнання провини, мала ознаки порушення права обвинуваченого не свідчити проти себе?

Під час відвідування судових засідань не було зафіксовано жодного випадку тримання підсудного в наручниках під час самого засідання. У 15 (7%) випадках підсудний перебував у заґратованій клітці (12 (80%) — у судах Луганської та Донецької областей[137], та 3 (20%) випадки — інша територія України[138]). У 18 випадках використовувалась засклянена кабіна (11 (61%) — у судах Луганської та Донецької областей[139], 6 (33%) випадки — у судах Києва, Харкова, Дніпропетровська[140]). Обвинувачені вкрай рідко проявляли агресію: серед обвинувачених, які перебували в клітці проявів агресії не зафіксовано та в скляній кабіні 2 випадки по відношенню до прокурора, свідків[141], а також до суду, державного захисника, до української мови[142]. **В усіх випадках захисники знаходились поруч з кабіною або заґратованою та могли спілкуватися з обвинуваченим.**

Монітори звертали увагу на те, чи була обвинуваченому вручена пам'ятка про його процесуальні права, чи мав він достатньо часу ознайомитись з нею. Так, Враховуючі, що в більшості кримінальних справ, які відвідали монітори, відбувалось чергове судове засідання на різних стадіях судового процесу, достеменно з'ясувати обставини вручення пам'ятки обвинуваченому про його процесуальні права на попередніх судових засіданнях не вдалось. Разом з тим, в разі першого засідання щодо розгляду справи у 80% засідань в Донецькій та Луганській областях (в 20% справ **пам'ятка не вручалась або достеменно про це невідомо**), та в 100% справ на іншій території України пам'ятка обвинуваченому вручалась — 14 (це всі засідання) випадків[143] на іншій території

137 234/17339/16 — Краматорський міський суд Донецької області, 419/1872/16-к 425/2560/14-к 1-кп/431/36/16р Старобільський районний суд Луганської області, 243/10947/15-к 1кп/243/57/16 Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, 235/7057/15-к Покровський міськрайонний суд Донецької області, 409/2799/16-к Білокуракинський районний суд Луганської області, 425/2709/15-к, 414/1608/15-к Рубіжанський міський суд Луганської області, 229/3342/16-к — Дружківський міський суд Донецької області, № 235/9442/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області

138 № 461/5494/15-к, № 183/6750/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 205/4020/16-k — Ленінський районний суд м. Дніпропетровська

139 414/1608/15-к 428/2648/15-к 419/2610/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, № 235/5137/16-к Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, 234/8861/16-к Краматорський міський суд Донецької області 426/4/17к Старобільський районний суд Луганської області 233/1488/15-к 233/657/17233/5414/16-к Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

140 761/25764/16-к Шевченківський районний суд міста Києва 754/8295/16-к Деснянський районний суд міста Києва759/997/16-к Святошинський районний суд міста Києва646/12397/14-к Комінтерновський районний суд міста Харків757/6627/15-к Печерський районний суд міста Києва, 201/13561/14-k — Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська

141 234/8861/16-к Краматорський міський суд Донецької області (засідання від 20.12.2016 р.)

142 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 22.11.2016 р.)

143 199/8527/16-к — Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська (засідання від 28.11.2016 р.), 203/3054/16-к Кіровський районний суд м.Дніпропетровська (засідання від 14.12.2016р.), № 183/7002/16(засідання від16.12.2016 р.), № 183/6971/16 (засідання від 16.12.2016р.), № 183/3830/16 (засідання від 11.01.2017р.), № 183/6134/16 (засідання від 13.01.2017р.), № 183/5936/16 (засідання від 13.01.2017р.), № 183/6750/16 (засідання від 17.01.2017р.), № 183/4260/16(засідання від 17.01.2017р.), № 183/5336/16 (засідання від

пам'ятка не вручалась або достеменно про це невідомо. Проте в одному з цих випадків монітор відмітив, що хоч **пам'ятка була вручена, але достатнього часу обвинувачений для ознайомлення з нею він не мав** та вказав фактичний час, наданий для ознайомлення приблизно 4 хвилини[144]

Випадків, коли суддя (судді) схиляв підсудного до визнання своєї вини не зафіксовано. Поряд з цим, було зафіксовано 2 випадки, коли перед засіданням прокурором запропоновано обвинуваченому визнати свою вину, на що той погодився[145], а також попередньо між прокурором і обвинуваченим була укладена угода, про визнання вини обвинуваченим, тому обвинувачений вже визнав свою вину і в залі суду її не заперечував.[146] В обох випадках справа щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

У 5 (4% від усіх засідань у кримінальних провадженнях) випадках підсудні повністю визнавали свою вину (4 (80%) — суди Луганської облсті, 1 (20%) — Дніпровська обл.), з них в 3 (60%) випадках147 не давали показань. Разом з цим, у 2 випадках — в одному й тому ж суді по одній категорії справ та з колегією суддів в тому ж складі — обвинувачений визнав свою вину, тому прокуратура просила звільнити його від кримінальної відповідальності[148] — справи щодо створення терористичної групи чи терористичної організації. Тверджень про катування не було в жодному з випадків.

В 66 (58% від усіх засідань у кримінальних провадженнях) випадках обвинувачені добровільно давали покази (45 (68%) — у судах Луганської та Донецької областей, 21 (32%) — інша територія). При цьому у 2 (3%) випадках: — обвинувачений подав суду клопотання про заміну захисника, який нібито разом з прокурором шляхом обману змусили його підписати низку документів[149]; обвинувачений стверджував, що при затриманні його катували[150] (Луганська область в обох випадках обвинувачення за ч. 1 ст. 258–3 КК України — Створення терористичної групи чи терористичної організації) В обох випадках суддя вжив відповідні заходи по заміні захисника та проголосив рішення про звернення до прокуратури, щоб внесли в ЕРДР. Ще в одному випадку обвинувачена не повідомляла в засіданні, що моніторилось про факти катування, проте її родич перед засіданням звернувся до монітора

18.01.2017 р.), № 183/938/17(засідання від 02.03.2017р.), № 183/2174/17 (засідання від 24.02.2017р.) — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 646/12397/14-к — Комінтерновський районний суд міста Харків (засідання від 03.02.2017р.), № 757/3921/17-к — Печерський районний суд міста Києва (засідання від 28.02.2017р.)

144 199/8527/16-к — Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська (засідання від 28.11.2016 р.),

145 420/2028/16-к — Новопсковський районний суд в Луганській області (засідання від 22.12.2016 р.)

146 425/496/17 — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 02.03.2017 р.)

147 425/2717/16-к Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.), 420/2028/16-к Новопсковський районний суд в Луганській області (засідання від 22.12.2016 р.), 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 11.01.2017 р.)

148 Справа № 420/2109/16-к, № 420/2110/16-к — Новопсковський районний суд Луганської області (засідання від 24.11.2016 р.)

149 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 22.11.2016 р.)

150 233/5414/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 01.03.2017 р.)

та повідомив, що після затримання, представники СБУ ніби то нанесли обвинуваченій 14 ударів, в результаті чого мали місці тілесні пошкодження, що підтверджується висновками судової медичної експертизи, яка міститься в матеріалах справи.[151]

В 9 (14% від усіх засідань у кримінальних провадженнях) випадках обвинувачені відмовлялися свідчити проти себе або давати будь — які покази (6 — суди Донецької та Луганської областей, 3 — інша територія України). При цьому в 1 випадку зі сторони обвинуваченого було заявлено, що в СІЗО, де він знаходиться, є медичний документ, де зазначені всі медичні показники обвинуваченого на час, коли він був доставлений в СІЗО. Як свідчив обвинувачений, на той час він піддавався катуванню, погрозам та фізичному примусу.[152] (обвинувачений за ст. 258–3. «Створення терористичної групи чи терористичної організації. Суддею не вжито жодних заходів».).

В інших випадках підсудного не було засіданні або ж не та процесуальна стадія.

Зафіксовані випадки, коли **суддею та прокурором під час засідання та поза ним допущені коментарі, що можуть свідчити про порушення презумпції невинуватості.** Так, наприклад суддя ВолодимирВолинського міського суду Волинської області у коментарі для ЗМІ зазначив**:** «Після закінчення судового засідання, суддя в присутності мене (монітора — прим.автора), адвоката, обвинуваченого, журналістки Громадського Телебачення та ще одного чоловіка сказав, що він не бачить як винести обвинувальний вирок, так як думав над його проектом, і буде смішно „строїти обвинувачення на свідоцтві про народження і обліковій картці", також він зауважив, що не може винести виправдального вироку, бо воно буде політичним і він не хоче йти всупереч прокуратурі».[153]. Під час судового засідання у Білокуракинському районному суді Луганської області прокурор називав обвинуваченого злочинцем[154]. Під час моніторингу засідання у Новомосковському міськрайонному суді Дніпропетровської області монітор відзначив: «Під час засідання суддя висловлювала сумніви з приводу обвинувачення, однак це не вплинуло на її рішення».[155]. У даному засіданні винесено обвинувальний вирок, відповідно до якого особу визнано винною у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 408 КК України та затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором військової прокуратури Кіровоградського гарнізону Південного регіону України та підозрюваним[156].

Також монітори відмічали, що **в окремих випадках складалося враження, що суд завчасно знав про рішення**, адже витрачав занадто мало часу (до 10 хвилин) на підготовку ухвали про продовження тримання під вартою /вступна та резолютивна частини/, рішення у справі[157].

151 757/6627/15-к — Печерський районний суд міста Києва (засідання від 15.03.2017 р.)

152 414/1608/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 01.03.2017 р.)

153 Справа № 154/147/16 — ВолодимирВолинський міський суд Волинської області (засідання від 30.11.2016 р.)

154 Справа № 409/2799/16-к — Білокуракинський районний суд Луганської області (засідання від 08.12.2016 р.)

155 183/6553/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 06.01.2017 Р.)

156 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64025134*

157 Справа № 910/1185/15-г — Господарський суд міста Києва (засідання від 08.12.2016 р.)

Монітори зафіксували дії як суду так і учасників процесу, що мали ознаки морального тиску на учасників процесу, зокрема на обвинуваченого. У 8випадках (5 засідань у кримінальних справах[158], 2 — цивільних[159], 1 — адміністративній[160]; 5 — суди Донецької та Луганської областей, 3 — Дніпропетровської та Чернігівської областей) монітори відмітили, що з боку суду або інших учасників процесу були дії, що могли бути розцінені як моральний тиск на свідків чи інших осіб, які беруть участь у справі. Так, наприклад, були зафіксовані некоректні висловлювання суду до обвинуваченого та інших учасників процесу, «суд вимагав від заявника надання документів, які не мають відношення до справи, такі вимоги мали форму морального тиску». В інших випадках зафіксована некоректна поведінка вільних слухачів, які коментували відповіді суду та учасників процесу, «сміялися, обвинувачений показував погрозливі жести»; «під час допиту потерпілого адвокат (обвинуваченого — прим. автора) певним чином здійснював моральний тиск на нього, оспорював його відповіді, багаторазово ставив однотипні питання, радив уважніше читати Статут Збройних Сил України», «тиск відбувався з боку обвинуваченого на адресу обвинувачення (прокурорів), що більше було схоже на провокування», «позивач здійснював тиск на суддю та відповідача», «постійний моральний тиск захисту й обвинуваченого на прокурорів». Варто відмітити, що тільки у 2-х випадках судді зробили зауваження, спостерігаючи такі ситуації.

При цьому зафіксовано 2 випадки коли прокурор своїми питаннями принижував обвинуваченого[161] та з неприязню висловлювався на адресу захисника.[162] Проте суд в обох випадках відреагував на це та припинили подібну практику під час даних судових засідань.

Висновки щодо дотримання права на презумпцію невинуватості та не свідчити проти самого себе

Отже, зафіксовані деякі порушення презумпції невинуватості, що виявлялося в наступному:

- У 15 (7%) випадках підсудний перебував у заґратованій клітці (12 (80%) — у судах Луганської та Донецької областей, 3 (20%) випадки — інша територія України).

- одному випадку монітор відмітив, що хоч **пам'ятка була вручена, але достатнього часу для ознайомлення з нею він не мав** та вказав фактичний час, наданий для ознайомлення приблизно 4 хвилини.

- в 1 випадку зі сторони обвинуваченого було заявлено, що в СІЗО, де він знаходиться, є медичний документ, де зазначені всі медичні показники обвинуваченого на час, коли він був доставлений в СІЗО. Як свідчив обвинувачений, на той час він піддавався катуванню, погрозам та фізичному примусу. Людина обвинувачена за ст.. 258–3. «Створення терористичної

158 Справа № 199/8527/16-к — Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська, № 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області, № 183/5336/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 426/4/17 — Старобільський районний суд Луганської області

159 Справа № 750/7749/16-ц — Апеляційний суд Чернігівської області, № 233/4577/16-ц — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

160 Справа № 812/992/16 — Луганський окружний адміністративний суд

161 233/1488/15-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

162 759/997/16-к — Святошинський районний суд міста Києва

групи чи терористичної організації. Суддею не вжито жодних заходів»..

- Зафіксовані випадки, коли **суддею та прокурором під час засідання та поза ним допущені коментарів, що можуть свідчити про порушення презумпції невинуватості.** Так, наприклад суддя ВолодимирВолинського міського суду Волинської області у коментарі для ЗМІ зазначив, що не може винести виправдального вироку, бо воно буде політичним і він не хоче йти всупереч прокуратурі. Під час судового засідання у Білокуракинському районному суді Луганської області прокурор називав обвинуваченого злочинцем.
- В окремих випадках монітори зафіксували дії як суду так і учасників процесу, що мали ознаки морального тиску на учасників процесу, зокрема на обвинуваченого.

Позитивним є, що у випадках перебування підсудного у заґратованій клітці чи скляній кабіні в усіх випадках захисники знаходились поруч з кабіною або заґратованою та могли спілкуватися з обвинуваченим.

1.5. Рівність сторін і гарантії справедливого судового розгляду

Стаття 6 ЄКПЛ «Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ...

Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

a) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

b) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

c) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

e) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, — одержувати безоплатну допомогу перекладача».

Під час моніторингу судових процесів зафіксовано 3 випадки заочного провадження у судах м. Києва[163] у кримінальних та цивільній справі. А також 1 цивільна справа щодо перегляду заочного рішення[164]. Якщо заочне провадження у цивільних справах застосовується в Україні з 2004 року (визначено главою 8 розділом III ЦПК), то у кримінальному провадженні — це новела. Відповідні зміни були внесені у КПК України Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» від 15.01.2015 р. № 119-VIII.

Заочне провадження відповідно до ЦПК України є особливим порядком розгляду та вирішення цивільної справи за відсутності відповідача, належним чином повідомленого про час та місце судового розгляду, від якого не надійшло повідомлення про причини неявки або зазначені ним причини визнані неповажними, та якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи, з ухваленням заочного рішення.

Відповідно до КПК України заочне провадження — це також можливість розглядати справу без обвинуваченого і тут також необхідно звернути увагу на належне повідомлення обвинуваченого. В ч. 3 ст. 323 КПК України зазначено: «Судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297-1 цього Кодексу, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (in absentia), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження) та оголошений у міждержавний

163 761/11331/16к (засідання від 07 та 16.03.17 р.) — Шевченківський районний суд міста Києва; 757/40471/16-к (засідання від 17.03.2017 р.) — Печерський районний суд міста Києва; 758/13032/16-ц (засідання від 16.01.2017) — Подільський районний суд міста Києва.

164 754/3423/16-ц — Деснянський районний суд міста Києва (засідання від 26.01.2017 р.)

та/або міжнародний розшук. За наявності таких обставин за клопотанням прокурора, до якого додаються матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження, суд постановляє ухвалу про здійснення спеціального судового провадження стосовно такого обвинуваченого»..

Під час засідань у кримінальних провадженнях по обвинуваченню Царьова О. А.[165], у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 109, ч. 2 ст. 110 КК України (Шевченківський районний суд міста Києва) та по обвинуваченню Левченко О. С.[166] у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 258–3 КК України (Печерський районний суд міста Києва) моніторами не відмічено яким саме чином були повідомлені про судові процеси обвинувачені. Така ж інформація відсутня і в ЄДРСР щодо Царьова О. А., суд посилається на ст. *323 КПК України* і на цій підставі ухвалює судовий розгляд здійснювати у порядку спеціального судового провадження (in absentia), у відкритому судовому засіданні колегіально[167]. У випадку ж Левченко О. С. суд у судовій ухвалі вказує: «Обвинувачений ОСОБА_2 про місце, день і час проведення підготовчого судового засідання відповідно до вимог ч. 3 *ст. 323 КПК України* був повідомлений шляхом опублікування оголошення у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, у зв'язку з чим суд визнав можливим провести вказане судове засідання за його відсутності».[168].

В обох випадках під час судових засідань були присутні захисники обвинувачених. Як стало пізніше відомо особі, що проводила моніторинг, захисники вказаних обвинувачених (Царьова та Левченка) були призначені державою. У випадку справи щодо Царьова О. А. адвокат не мала жодних контактів із обвинувачуваним, вона звертала увагу суду стосовно неможливості повноцінного захисту тому, що вона не може погодити правову позицію із своїм підзахисним. У випадку справи щодо Левченко О. С. Адвокат маэ можливість контактувати із підзахисним. А ні двокат, а ні підсудний не висловлювали жодних претензій стосовно порушення права на захист.

Серед інших мінімальних прав на справедливий суд ст. 6(3) ЄКПЛ забезпечує право особи бути негайно і детально поінформованою зрозумілою для неї мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти неї, і захищати себе особисто чи користуватися юридичною допомогою. У справі Колозза проти Італії Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) встановив, що об'єкт і мета ст. 6 в цілому демонструють «що особа, яку обвинувачують у скоєнні злочину, має право брати участь у слуханнях». Тим не менше, не дивлячись на очевидну обов'язковість формулювань ЄКПЛ та МПГПП, жодний міжнародний або регіональний договір про права людини прямо не забороняє проводити судові розгляди за відсутності обвинуваченого6. Більше того, існує загальний консенсус на міжнародному рівні щодо того, що право обвинуваченого бути присутнім на судовому розгляді не є абсолютним і може бути предметом певних обмежених винятків.

ЄСПЛ встановив, що необхідно однозначно довести, що обвинувачений вирішив не з'являтися в суді. Як мінімум, для цього необхідно, щоб прокурор продемонстрував, що обвинувачений дійсно

165 Справа № 761/11331/16-к — Шевченківський районний суд міста Києва.
166 Справа № 757/40471/16-к — Печерський районний суд міста Києва.
167 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65356441*
168 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65355911*

знав про цей суд. Наявність такої інформації може бути встановлена логічним шляхом, наприклад, коли обвинувачений отримав повістку до суду або іншим чином дав знати, що йому відомо про суд, наприклад, коли він доручив юристам піти до суду і діяти там від свого імені. Самих лише припущень про те, що обвинувачений знав про суд через, наприклад, широке сповіщення про нього у ЗМІ, буде недостатньо[169]. Для прикладу можна взяти справу Сейдовіч проти Італії[170].

Таким чином, для України залишається спірним ефективне та правильне застосування положень ст. *323 КПК України* із останніми змінами.

У випадку ж використання заочного провадження у цивільній справі, що було зафіксовано моніторами, були наявні явні порушення вимог як ст. 224 ЦПК України «Умови проведення заочного розгляду справи», так і інших. Так, мала розглядатись судова справа про розірвання шлюбу. На за засідання з'явилась позивачка, відповідач надіслав до суду заяву про підтримку позовних вимог і розгляд справи за його відсутності. Монітор зафіксував як суддя Подільського районного суду міста Києва в грубій формі наказала позивачці написати заяви про розгляд справи за відсутності позивача та винесення заочного рішення. Не зважаючи на присутність позивачки, в судовому рішенні зазначено, що сторони у справі були відсутні[171]. Фактично засідання не поводилось, а й так усі вимоги при проведенні відкритого судового засідання також не дотримані, наприклад проведення засідання в залі судових засідань з використанням суддею символів судової влади, роз'ясненням прав учасникам, публічним оголошенням рішення і т.д. Після написання заяв позивачкою, їй видано копію заочного рішення суду.

В переважній більшості справ, незалежно від територіальної приналежності, якщо це не перше засідання по справі і склад учасників процесу не змінився, судді **не роз'яснюють права та обов'язки учасникам процесу перед початком судового засідання.** Також поширеною є практика, коли секретар суду перед судовим засіданням вручає обвинуваченому письмове роз'яснення прав та обов'язків, а під час судового засідання суддя запитує у обвинуваченого чи все йому зрозуміло. Зафіксовані порушення судом процедури роз'яснення прав та обов'язків з невідомих причин або неналежне, неповне роз'яснення прав та обов'язків учасників судового процесу. Наприклад, монітори відзначають у переважній більшості випадків, навіть якщо суд роз'яснює права та обов'язки учасників судового процесу, це робиться дуже швидко, тихо або ж нерозбірливою вимовою. В цілому в Україні це зафіксовано в 18% справ, з них в Донецькій та Луганській області — 18%, на іншій території — 17%.

Зафіксовані випадки, коли обвинуваченому не роз'яснено суть обвинувачення. Зокрема, в судах Донецької та Луганської областей — в 3 випадках[172] не роз'яснено або достеменно про це не відомо, зокрема в 1 випадку суддя при цьому запитав підсудного, чи зрозуміле обвинувачення[173]. **В 4 випадках**[174] **на іншій території України не було відповідних**

169 *http://bit.ly/2kNHizQ*

170 Sejdoviv v. Italy, Application No. 56581/00, ECtHR (First Section), Judgement (Merits and Just Satisfaction)

171 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64223191*

172 234/16178/16-к (засідання від 08.12.2016 р.), 234/18048/16-к (засідання від 28.12.2016 р.) — Краматорський міський суд Донецької області

173 419/2185/16к — Новоайдарський районний суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.)

174 199/8527/16-к — Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська (засідання

роз'яснень (всі справи стосувались самовільного залишення військової частини або місця служби, де обвинувачені не мали представника у справі).

Чи мали сторони достатньо часу для підготовки, зокрема можна виходити з відповіді на наступне питання моніторингової анкети: Чи давав суд можливість учаснику процесу ознайомитися з доказами, іншими документами у справі, якщо ті про це клопотали?

У 132 (62% від усіх засідань) випадках сторони не клопотали про ознайомлення з доказами, іншими документами у справі. У 80 (61%) випадках задовольняв клопотання учасників процесів про ознайомлення з доказами, іншими документами у справі. У 2 (2%) випадках монітори відмітили, що суд відхилив клопотання сторони про продовження слухання в іншу дату для додаткового ознайомлення з матеріалами справи.

При розгляді господарської справи[175] у Київському апеляційному господарському суді суд відхилив клопотання третьої особи на стороні відповідача, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору про відкладення судового засідання для ознайомлення з доказами «бо змінився представник... Взазане клопотання було відхилено після короткої перерви. Інші сторони процесу також були проти задоволення цього клопотання».. В даному ж засіданні була ж оголошена постанова по справі. Інший випадок — засідання у адміністративній справі[176] від 02.12.2016 р. у Окружному адміністративному суді міста Києва, монітор відмітив, що представниця позивача клопотала про перенесення судового засідання на іншу дату, аби був час ознайомитись із матеріалами справи через те, що до справи надійшли листи з інших органів. Вона також сказала, що «можливо, інші органи, які не з'явились на судове засідання нададуть свої пояснення». Відповідач заперечив, інші учасники суду поклались на розгляд суду. «Суд ухвалив рішення продовжити розгляд справи без представники Міністерства інформполітики через те, що воно повідомлено належним чином. Суд неодноразово надавав час на ознайомлення зі справою. Суд продовжує розгляд справи». Додатково перевірити обставини ситуації за допомогою Єдиного реєстру судових рішень неможливо, оскільки останнє внесене рішення від 29.09.16 р., проте розгляд справи продовжується не перший рік та перший запис у реєстрі по цій справі від 20.03.2014 року.

Загалом така проблема, як можливі обмеження **у праві виступати в судових дебатах** не виникала, якщо суд доходив до цієї стадії судового процесу. Є поодинокі випадки (2–1%[177]) коли монітори відмітили, що суд перебивав виступаючого без додаткових пояснень. А також зафіксовано 2 (1%) випадки коли в одному засіданні проходила стадія дебатів й ухвалення та проголошення судового рішення у господарських справах[178] без участі представників позивача, відповідача, третіх осіб, які не з'явились. Таким чином, учасники процесу не могли взяти участь у дебатах.

від 28.11.2016р.), № 183/7002/16, № 183/6971/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 16.12.2016 р.), № 757/3921/17-к — Печерський районний суд міста Києва (засідання від 28.02.2017 р.)

175 Справа № 910/16646/15 — Київський апеляційний господарський суд (засідання від 08.12.2016 р.)

176 Справа № 826/3456/14 — Окружний адміністративний суд міста Києва (засідання від 02.12.2016 р.)

177 Справа № 761/39061/16-ц — Апеляційний суд міста Києва (засідання від 02.03.2017 р.), № 910/21187/16 — Господарський суд міста Києва (засідання від — 20.12.2016 р.)

178 Справа № 910/19330/16, № 910/20682/16- Господарський суд міста Києва

У рішеннях, викладених в ЄДРСР суд повідомляє, що особи належним чином були повідомлені про час та місце розгляду справи[179]. Положення ч. 2 ст. 122 4 ГПКУ зазначає, що неявка осіб, належним чином повідомлених про час і місце розгляду справи, не перешкоджає розгляду справи.

Обвинувачені не були обмежені в праві захищати себе самостійно, так в 7 (3%) випадках обвинувачені брали участь в засіданнях без захисника (4 (57%) — суди Донецької, Луганської областей, 3 (43%) — іншої території) — [180] кримінальних провадженнях у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 407 КК України — самовільне залишення військової частини або місця служби (5 справ), ч. 1 ст. 263 КК України — незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, ч. 2 ст. 258–5 КК України — фінансування тероризму.

В одному випадку суддя роз'яснила обвинуваченому про право на адвоката.

Якщо ж підсудній користувався послугами адвоката у кримінальних провадженнях, то у випадках перебування підсудного у заґратованій клітці чи скляній кабіні в усіх випадках захисники знаходились поруч з кабіною або заґратованою та могли спілкуватися з обвинуваченим.

У 17 (8% усіх судових засідань) випадках (засідання у всіх типах справ, окрім справ про адміністративні правопорушення; 10 (59%) — суди Донецької та Луганської областей[181], 7 (41%) — суди м. Києва та Дніпропетровської області[182]) суд та учасники процесу використовували російську мову в усних зверненнях та в одному випадку в документах, які долучались до матеріалів справи. Перекладач під час засідання залучався в тільки в одній справі[183]. В інших випадках суд під час засідань, які відвідали монітори не ставив питання про те, чи всі учасники процесу розуміють російську мову та необхідність перекладача, хоча в одному з цих випадків монітор відмітив, що обвинувачений погано володів української мовою та справляв враження людини, яка не розуміє в повній мірі українську мову[184], що може обмежувати його у повній та рівній участі у судовому процесі, порівняно

179 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64621211 http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63480540*

180 414/2094/16-к, № 414/2096/16-к Кремінський районний суд Луганської області, № 420/2028/16-к — Новопсковський районний суд в Луганській області, 757/52878/16-к — Шевченківський районний суд міста Києва, 757/3921/17-к — Печерський районний суд міста Києва, 183/3830/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, 233/657/17 — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

181 Справа № 1 кп/243/446/2016, № 243/10947/15-к, 243/9742/16-к — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області,№ 913/1103/16 — Господарський суд Луганської області, № 1-кп/431/36/16р — Старобільський районний суд Луганської області, № 235/4950/15-к,№ 235/9919/15-к, № 235/9442/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, № 812/992/16 — Луганський окружний адміністративний суд, № 408\7016\16-ц — Біловодський районний суд Луганської області

182 Справа № 826/3456/14 — Окружний адміністративний суд міста Києва, № 910/16646/15 — Київський апеляційний господарський суд, № 804/5345/16 — Дніпропетровський окружний адміністративний суд, № 203/3054/16-к — Кіровський районний суд м. Дніпропетровська, № 183/6971/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 761/30586/16-ц, 761/25764/16 — Шевченківський районний суд міста Києва

183 Справа № 235/9442/15-к -Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 28.12.2016р.)

184 Справа № 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 22.11.2016р.)

з іншими учасниками процесу. Клопотань про залучення перекладача моніторами не зафіксовано.

Дане питання врегульовано Конституцією України, процесуальним законодавством та ст. 12 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»[185] передбачає, що судочинство і діловодство в судах України проводяться державною мовою. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють. Процесуальне законодавство передбачає залучення перекладача у всіх видах справ.

Окремо необхідно звернути увагу на використання під час судового засідання відеокнферецзв'язку (ВКЗ) та можливість у цьому випадку користуватись усіма правами тагарантіями права на справедливий суд для учасників судових процесів, які знаходились не в приміщенні суду, де відбувалось засідання. Під час 16 засідань монітори зафіксували використання ВКЗ (5 засідань у Новомосковському міськрайонному суді Дніпропетровської області[186] та 11 — у судах Донецької, Луганської областей[187]; 15 засідань у кримінальних провадженнях та 1 — в цивільній справі), ще у 4 випадках винесено ухвалу про використання ВКЗ у майбутньому або сторони клопотали про таку необхідність (по 2 випадки у судах Дніпропетровської та Луганської областей; у 3 засіданнях у кримінальних провадженнях та 1 — в цивільній справі).

Проведення засідання у режимі відеоконференції **передбачено як Кримінальним процесуальним кодексом України ст. 336 «**Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження», так і Цивільним процесуальним кодексом **ст 158–**1 «Участь у судовому засіданні в режимі відео конференції». Відповідно учасникам судових процесів, які беруть участь у засіданні за допомогою ВКЗ мають бути гарантовані ті ж права, що й тим, що присутні у суді, якому підсудна справа:

- Усі засідання з використанням ВКЗ проходили в залі судових засідань на різних стадіях судового розгляду.
- Моніторами не зафіксовано випадків, коли учасники судових процесів заперечували проти здійснення дистанційного судового провадження.
- В усіх випадках забезпечувався вільний доступ до зали засідання для всіх охочих, можна було безперешкодно провести запис судового засідання за допомогою технічних засобів, проте складнощі виникли з оголошенням судового рішення прилюдно. Адже, як зазначалося в розділі щодо забезпечення принципу гласності судового процесу, під час 2 засідань хоч оголошення рішення відбулось прилюдно, проте обвинувачені не мали змоги

185 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19

186 Справа № 183/6553/16 (засідання від 06.01.2017р.), 183/5936/16 (13.01.2017 р.), 183/5539/16 (06.01.2017 р.), 183/6134/16 (13.01.2017 р.), 183/2174/17 (24.02.2017 р.) — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

187 415/2316/15-ц (19.01.2017) — Апеляційний суд Луганської області; 409/2799/16-к (08.12.2016) Білокуракинський районний суд Луганської області; 233/360/16-к (09.12.2016) — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області; 235/9919/15-к (23.12.2016) — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області; 419/2185/16к (26.12.2016) — Новоайдарський районний суд Луганської області, 420/2110/16-к (24.11.2016) — Новопсковський районний суд Луганської області; 428/2648/15-к (15.12.2016), 425/2188/16-к (28.02.2017), 425/4145/15-к (28.02.2017), 414/1608/15-к (01.03.2017), 426/6415/16-к (28.12.2016) — Рубіжанський міський суд Луганської області.

почути його через технічні проблеми із ВКЗ[188] та оскільки рішення оголошувалося після закінчення ВКЗ та в іншому приміщенні в присутності сторони обвинувачення[189].

- В усіх випадках ніхто з учасників судового засідання не був обмежений у праві виступати в судових дебатах, або ж їх не відбувалось. Також учасники судових процесів могли ставити запитання та отримувати на них відповіді.

- Під час даних засідань судді не відволікався від судового процесу, слухали сторони уважно, не допускали грубість, нетактовність, зневагу до учасників судового процесу та не демонстрував будь-яку іншу негідну поведінку, не допускали висловлювання чи дії, що свідчать про вияв неповаги до людини за ознакою раси, статі, національності, релігії, політичних поглядів, соціально-економічного становища, фізичних вад чи інших форм дискримінації.

- Учасники процесу дотримувались етичних норм та культури спілкування. В одному випадку вільний слухач без дозволу суду вніс неприпустиму пропозицію щодо слухання справи по телефону, через технічні несправності ВКЗ. Суддя зробив відповідне зауваження про неприпустимість такої поведінки у суді[190].

- В усіх випадках в кримінальних провадженнях обвинувачені мали змогу скористатись своїм правом не свідчити проти себе, а суд не намагався тиснути на них.

- Якщо відбувався допит свідків за допомогою ВКЗ (2 випадки[191]), дотримувався порядок їх допиту, свідки допитувались по черзі. Під час одного з засідань[192]монітор відмітив, що свідки допитувались вперше на цьому засіданні, Головуючий суддя запитувала осіб, які супроводжували свідків, чи перевірили вони їх паспорти, а у свідків — чи ознайомилися вони із пам'яткою про права, чи все зрозуміло, чи потрібно щось роз'яснити.

- У 2 випадках не було оголошено склад суду[193].

- У 2 випадках під час першого підготовчого засідання, де обвинувачені брали участь за допомогою ВКЗ з СІЗО та іншого суду не було змоги перевірити чи вручена пам'ятка про їх процесуальні права та чи мали вони достатньо часу ознайомитись з нею[194].

188 183/5936/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 13.01.2017 р.)

189 183/6553/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 06.01.2017 р.)

190 420/2110/16-к — Новопсковський районний суд Луганської області (засідання від 24.11.2016 р.)

191 № 235/9919/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 23.12.2016 р.), 409/2799/16-к — Білокуракинський районний суд Луганської області (засідання від 08.12.2016 р.)

192 № 235/9919/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 23.12.2016 р.)

193 233/360/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 09.12.2016 р.), 426/6415/16-к — Сватівський районний суд Луганської області (засідання від 28.12.2016 р.)

194 419/2185/16к — Новоайдарський районний суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.) та № 183/2174/17 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 24.02.2017 р.)

- Під час 2 засідань (підготовчого та чергового) не перевірено особи учасників процесу, які прибули[195], в 1 випадку не відомо як відбувалась процедура перевірки особи обвинуваченого, оскільки з ним встановлювався ВКЗ з Пустомитівського районного суду Львівської області[196]. Головуючий у справі не просив працівника Пустомитівсткого районного суду Львівської області перевірити особу обвинуваченого.

- В 1 випадку обвинувачений, похилого віку, майор ВСУ, який перебував у СІЗО та брав участь у засіданні за допомогою ВКЗ на початку засідання зазначив, що дуже погано себе почуває. Але суддя відмовила людині у закінченні засідання та госпіталізації[197].

- Під час моніторингу засідання у Новомосковському міськрайонному суді Дніпропетровської області монітор відзначив: «Під час засідання суддя висловлювала сумніви з приводу обвинувачення, однак це не вплинуло на її рішення».[198]. У даному засіданні винесено обвинувальний вирок, відповідно до якого особу визнано винною у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 408 КК України та затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором військової прокуратури Кіровоградського гарнізону Південного регіону України та підозрюваним[199].

- Зафіксовано випадок, коли під час засідання «прокурор весь час жестами показував та підказував обвинуваченому, як треба відповідати. Кивав чи хитав головою (стверджуючи чи заперечуючи) і т.ін. Суддя на це не реагувала».[200]

- В 1 випадку під час першого підготовчого засідання не роз'яснено обвинуваченому суть обвинувачення, а лише поставлено питання про те чи він її розуміє[201].

- В 1 випадку обвинувачений, який брав участь у засіданні за допомогою ВКЗ з СІЗО свідчив, що він піддавався катуванню, погрозам та фізичному примусу, це може знайти відображення в медичній довідці із зазначенням всіх медичних показників обвинуваченого на час, коли він був доставлений в СІЗО. Суддя не вживала ніяких заходів з даного приводу для перевірки тверджень[202].

- У 5 випадках обвинувачені не були поруч зі своїми захисниками та мали змогу спілкуватись з ними тільки за допомогою ВКЗ, що суттєво різниться від можливості від живого спілкування,

195 419/2185/16к — Новоайдарський районний суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.), № 235/9919/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 23.12.2016 р.)

196 426/6415/16-к — Сватівський районний суд Луганської області (засідання від 28.12.2016 р.)

197 233/360/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 09.12.2016р.)

198 183/6553/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 06.01.2017 Р.)

199 *http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64025134*

200 Справа № 419/2185/16к — Новоайдарський районний суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.)

201 419/2185/16к — Новоайдарський районний суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.)

202 414/1608/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 01.03.2017 р.)

коли це відбувається швидше, без переривання всього процесу[203].

- Загалом неналежні якість зображення і звуку під час засідань були зафіксовані під час 3 засідань[204] та у 2 випадках налаштування ВКЗ спричинило затримку початку судового засідання[205].

Допит свідків та інших сторін процесу. Тільки в 4 (2% від загальної к-сті судових засідань) випадках (під час судових засідань у судах Донецької та Луганської областей у кримінальних провадженнях) моніторами зафіксовано стадію судового процесу під час якої допитувалися свідки.

Загальні правила допиту повнолітніх свідків в кримінальних провадженнях визначені ст. 224 «Допит» та ст. 225 КПК України «Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні». Відповідно до яких кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків.

У 2 випадках[206] монітори зафіксували почерговий допит свідків у режимі відеоконференції, що передбачено ст. 232 КПК України «Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування». Під час одного з засідань[207]монітор відмітив, що свідки допитувались вперше на цьому засіданні, Головуючий суддя запитувала осіб, які супроводжували свідків, чи перевірили вони їх паспорти, а у свідків — чи ознайомилися вони із пам'яткою про права, чи все зрозуміло, чи потрібно щось роз'яснити.

Моніторами зафіксовано 1 випадок, коли свідок не видалявся до початку розгляду справи по суті із зали судового засідання, що можна пояснити тим, що мав місце додатковий допит свідка (таку інформацію монітор виніс з розмови учасників судового засідання)[208]. **У цьому випадку свідка не було приведено до присяги та не попереджено про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, що є порушенням вимог ст. 224 КПК України.**

Також зафіксовано випадок під час засідання у Рубіжанському міському суді Луганської області[209], де суддя видалив свідка зі сторони обвинувачення вже після початку слухання справи, що є порушенням процесуального законодавства.

203 420/2110/16-к — Новопсковський районний суд Луганської області (засідання від 24.11.2016 р.), 233/360/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 09.12.2016 р.), 425/2188/16-к, 425/4145/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 28.02.2017 р.), № 183/2174/17 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області (засідання від 24.02.2017 р.)

204 183/6553/16 (засідання від 06.01.2017 р.), 183/5539/16 (засідання від 06.01.2017 р.)- Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, 420/2110/16-к — Новопсковський районний суд Луганської області (засідання від 24.11.2016 р.).

205 183/6134/16 (засідання від 13.01.2017 р.), 183/5936/16 (засідання від 13.01.2017 р.) — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

206 Справа № 409/2799/16-к — Білокуракинський районний суд Луганської області (засідання від 08.12.2016 р.) та № 235/9919/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 23.12.2016 р.)

207 № 235/9919/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 23.12.2016 р.)

208 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 22.11.2016 р.)

209 Справа № 425/2717/16-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 26.12.2016 р.)

Загалом допит учасників процесу здійснювався під час 26 засідань (14 — суди Донецької, Луганської областей та 12 іншої території; 7 засідань у цивільних справах[210], 18- кримінальних[211], 1 — адміністративній[212]), з них у 2-х випадках вони відмітили, що було порушено порядок допиту. Зафіксовані випадки, коли, наприклад під час допиту стороною обвинувачення задавалися навідні питання, тобто питання у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї, але суддова колегія не звернула на це уваги.

У попередніх розділах ми розкривали питання чи здійснювався моральний тиск на свідків чи осіб, які беруть участь у справі, протягом судового процесу. Нагадаємо, що у 8 (4%) випадках (5 засідань у кримінальних справах[213], 2 — цивільних[214], 1 — адміністративній[215]; 5 — суди Донецької та Луганської областей, 3 — Дніпропетровської та Чернігівської областей) монітори відмітили, що з боку суду або інших учасників процесу були дії, що могли бути розцінені як моральний тиск на свідків чи інших осіб, які беруть участь у справі. Так, наприклад, були зафіксовані некоректні висловлювання суду до обвинуваченого та інших учасників процесу, «суд вимагав від заявника надання документів, які не мають відношення до справи, такі вимоги мали форму морального тиску». В інших випадках зафіксована некоректна поведінка вільних слухачів, які коментували відповіді суду та учасників процесу, «сміялися, обвинувачений показував погрозливі жести»; «під час допиту потерпілого адвокат (обвинуваченого — прим. автора) певним чином здійснював моральний тиск на нього, оспорював його відповіді, багаторазово ставив однотипні питання, радив уважніше читати Статут Збройних Сил України», «тиск відбувався з боку обвинуваченого на адресу обвинувачення (прокурорів), що більше було схоже на провокування», «позивач

210 Справа № 751/10178/16-ц — Новозаводський районний суд м.Чернігова, № 203/6020/16-ц — Кіровський районний суд м.Дніпропетровська, № 235/6860/16-ц — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, № 750/12376/16-ц — Деснянський районний суд м. Чернігова, № 363/2917/16-ц — Вишгородський районний суд Київської області, № 408\7016\16-ц — Біловодський районний суд Луганської області, № 750/11872/16-ц — Деснянський районний суд м. Чернігова.

211 Справа № 1 кп/243/446/2016 — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, № 154/147/16 -Володимир — Волинський міський суд Волинської області,№ 243/10947/15-к — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, № 425/2560/14-к — Старобільський районний суд Луганської області№ 233/5850/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області,№ 229/3489/16-к — Дружківський міський суд Донецької області, № 409/2799/16-к — Білокуракинський районний суд Луганської області, № 414/1608/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області, № 235/5137/16-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, № 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області, № 235/9919/15-к — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, № 205/4020/16-k — Ленінський районний суд м. Дніпропетровська, № 758/8251/16-к — Подільський районний суд міста Києва, № 414/1608/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області, № 233/5414/16-к — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області, № 758/8251/16-к — Подільський районний суд міста Києва, № 757/6627/15-к — Печерський районний суд міста Києва, № 183/6750/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

212 Справа № 183/5784/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області

213 Справа № 199/8527/16-к — Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська, № 234/8861/16-к — Краматорський міський суд Донецької області, № 183/5336/16 — Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, № 426/4/17 — Старобільський районний суд Луганської області

214 Справа № 750/7749/16-ц — Апеляційний суд Чернігівської області, № 233/4577/16-ц — Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області

215 Справа № 812/992/16 — Луганський окружний адміністративний суд

здійснював тиск на суддю та відповідача», «постійний моральний тиск захисту й обвинуваченого на прокурорів». Варто відмітити, що тільки у 2-х випадках судді зробили зауваження, спостерігаючи таку ганебну ситуацію.

Та навпаки, монітори відзначають й високу професійність суду під час допиту свідків: «Суд дуже професійно, на мою думку, в процесі допиту потерпілого стороною захисту та стороною обвинувачення витримав межу максимального з'ясування обставин та, якого-небудь, тиску»[216].

Висновки щодо дотримання права на презумпцію невинуватості та не свідчити проти самого себе

Отже, відзначені деякі негативні моменти в дотриманні даного компоненту права на справедливий суд:

- В 3 справах зафіксовано використання заочного провадження. В кримінальних провадженнях виникають спірні питання із повідомленням обвинувачених про проведення судових процесів. Зокрема суд вважає прийнятним повідомлення обвинуваченого через ЗМІ. Не належним чином й реалізовано право на захист, адже адвокати захищають клієнта без погодження з ним правової позиції.

- В зафіксованому заочному провадженню в цивільній справі були явні порушення суддею вимог процесуального законодавства та фактичне обмеження у доступі до належного правосуддя позивачки, яка з'явилась на судове засідання, але її змусили написати заяву про розгляд без її участі

- В переважній більшості справ, незалежно від територіальної приналежності, якщо це не перше засідання по справі і склад учасників процесу не змінився, судді не роз'яснюють права та обов'язки учасникам процесу перед початком судового засідання.

- Зафіксовані випадки, коли обвинуваченому не роз'яснено суть обвинувачення.

- У 17 (8% усіх судових засідань) випадках (засідання у всіх типах справ, окрім справ про адміністративні правопорушення; 10 (59%) — суди Донецької та Луганської областей, 7 (41%) — суди м. Києва та Дніпропетровської області) суд та учасники процесу використовували російську мову в усних зверненнях та в одному випадку в документах, які долучались до матеріалів справи. Перекладач під час засідання залучався в тільки в одній справі. Відповідно ведення судового засідання має здійснюватись українською мовою. При цьому суд не пересвідчився чи всі учасники розуміють українську мову.

- Окремі порушення зафіксовані під час використання ВКЗ, зокрема це ускладнює спілкування обвинувачених зі своїми захисниками (у 5 випадках обвинувачені не були поруч зі своїми захисниками та мали змогу спілкуватись з ними тільки за допомогою ВКЗ, що суттєво різниться від можливості від живого спілкування, коли це відбувається швидше, без переривання всього процесу), особливо враховуючи не завжди неналежні якість зображення і звуку під час засідань, що були зафіксовані під час 3 засідань та у 2 випадках налаштування ВКЗ спричинило затримку початку судового засідання.

- З одного боку застосування відеоконференції ускладнює здійснення

216 Справа № 243/10947/15-к — Слов'янський міськрайонний суд Донецької області (засідання від 29.11.2016 р.)

захисту в кримінальному процесі, збільшує вірогідність порушення процесуальних стандартів, ускладнюється можливість подання письмових документів. З іншого боку це може пришвидшити розгляд справи, відповідно зменшити період знаходження підсудних у тимчасових місцях несвободи. В одному з наведених у розділі випадків монітор вказує на причини, які не дозволяють доставити підсудних до Рубіжанського міського суду Луганської області: «Така ситуація сталася в наслідок бездіяльності органів влади щодо ремонту ІТТ в Рубіжанському відділку поліції — ізолятор не відповідає нормам, але замість ремонту, його просто закрили, бо він знаходився в підвальному приміщенні і був не придатний для довготривалого знаходження людей по санітарно-допустимим нормам. СІЗО знаходиться далеко і в умовах наближеності зони АТО, масове безпечне перевезення підсудних є неможливим. Тому суд змушений або ініціювати відеоконференцію, або переносити розгляд справ — затягувати строки розгляду в умовах знаходження підсудних в СІЗО».[217]

- Тільки в 4 (2% від загальної кількості судових засідань) випадках (під час судових засідань по кримінальним провадженням у судах Донецької та Луганської областей) моніторами зафіксовано стадію судового процесу під час якої допитувалися свідки.

- У випадку допиту свідків за допомогою ВКЗ порушень не зафіксовано, а ось за участі свідка безпосередньо у судовому засіданні зафіксовано наступні порушення: **свідка не було приведено до присяги та не попереджено про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань; суддя видалив свідка зі сторони обвинувачення вже після початку слухання справи, що є порушенням вимог ст. 224 КПК України.**

217 414/1608/15-к — Рубіжанський міський суд Луганської області (засідання від 01.03.2017 р.)

РОЗДІЛ 2
Результати моніторингу матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей

В рамках даного проекту здійснено моніторинг 52 будівель 51 суду Донецької та Луганської областей протягом березня — квітня 2017. Монітори перевірили матеріально-технічний стан будівель та забезпечення адміністративної роботи працівниками судів. Даний моніторинг короткостроковий та в деяких аспектах потребує додаткових досліджень.

2.1. Сайт суду та телефоний зв'язок

Ми перевірили чи можна отримати інформацію дистанційно, спочатку телефоном. Моніторам було запропоновано відповісти на наступне запитання: Якщо Вам доводилося телефонувати до суду, чи завжди вдавалось додзвонитися та отримати потрібну інформацію телефоном? Розподіл відповідей склався наступним чином:

Якщо Вам доводилося телефонувати до суду, чи завжди вдавалось додзвонитися та отримати потрібну інформацію телефоном?

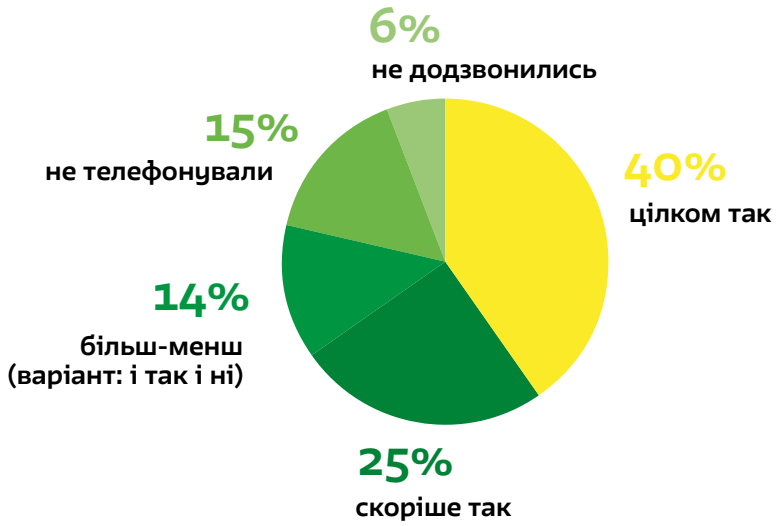

рис. 1

Під час моніторингу учасники проекту активно користувалися сайтами судів, тож у анкетах вони відмітили наскільки їм вдалося знайти потрібну інформацію:

Чи знайшли Ви на сторінці суду потрібну Вам інформацію?

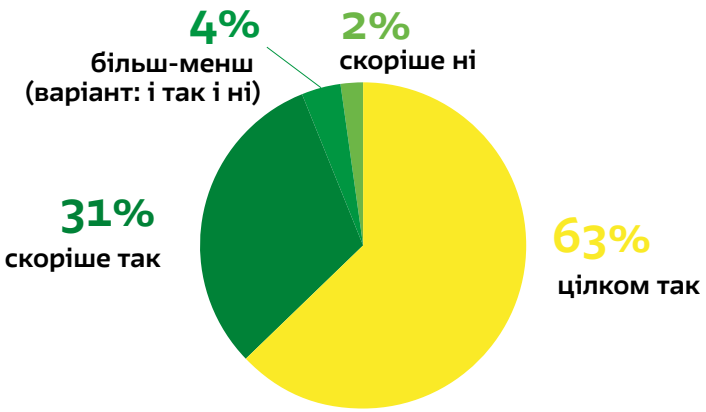

рис. 2

Як ми зазначали в попередньому розділі робота Інтернет сайтів судів забезпечується згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади»[218], наказу Державної судової адміністрації України від 21.05.2003 р. № 186 «Про створення Єдиної комп'ютерної мережі судів України та запровадження централізованого спостереження за потребами місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції», наказу ДСА України від 23.06.2004 р. № 99/04, «Про забезпечення адміністрування та розміщення і постійного оновлення інформації на власних веб-сайтах судів та інших органів і установ судової системи у мережі Інтернет»[219], від 15 серпня 2007 року № 81 «Про забезпечення розміщення і постійне оновлення інформації на Веб-порталі „Судова влада України"».

Варто нагадати, що у травні 2017 року оновлено портал «Судова влада України» *http://court.gov.ua* — платформа для офіційних сайтів судів тепер сторінки судів матимуть дещо нові функції та вкладення.

2.2. Доступність суду

Обов'язковою умовою дотримання права на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя, що закріплене ст. 6 ЄКПЛ є відсутність практичних перешкод для звернення будь-якої із сторін в суди. До таких перешкод серед інших можна віднести й місце розташування суду і його доступність для публіки, або відсутність розумних пристосувань, що дозволяють людям з інвалідністю потрапити в приміщення суду[220].

218 *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF*

219 *http://od.court.gov.ua/tu16/info_suddi/nak/*

220 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 *http://www.osce.org/ru/odihr/100894?download=true*

Влітку 2014 року, після втрати Україною контролю над окремими районами Донецької та Луганської областей, з метою переміщення всіх судів з непідконтрольних територій, було прийнято Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 року[221]. Відповідно до Закону на вищі спеціалізовані суди України було покладено завдання підготувати списки судів на підконтрольній уряду України території, згідно яких передаватиметься територіальна підсудність справ судів, що знаходились на територіях, підконтрольних «ДНР» і «ЛНР», і не могли виконувати свої функції з міркувань безпеки. З вересня 2014 року на підставі цих списків та додаткових розпоряджень було змінено місцезнаходження деяких судів, які були переміщені на підконтрольну уряду територію.

В рамках проекту здійснено моніторинг як судів, що змінили своє місце розташування, так і судів, що продовжують працювати на старому місті.

Чи в одному приміщенні знаходиться суд?

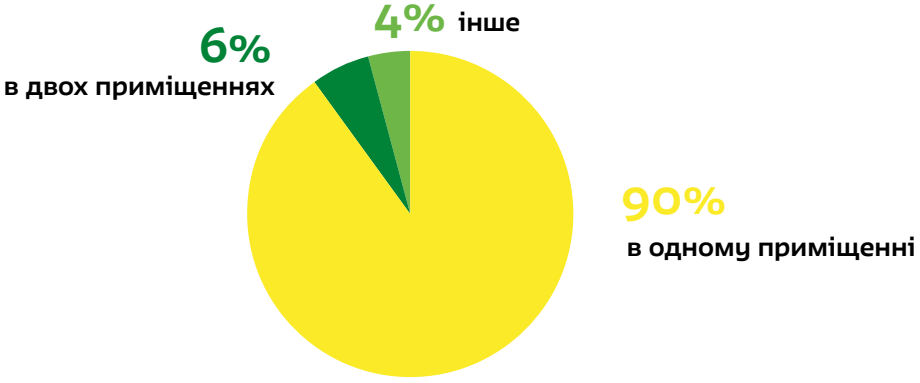

рис. 3

Монітори відмітили, що більшість судів знаходиться в одному приміщенні, лише 3 суди з промоніторених мають два приміщення (6%), а саме:

- **Апеляційний суд Донецької області** — адміністративна будівля, що розташована за адресою: 84500, м.Бахмут, вулиця Свободи 10, в якій розміщені судова палата у цивільних справах та судова палата у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення. Частина апеляційного суду Донецької області, розміщена у м. Маріуполі за адресою: 87500 м. Маріуполь, проспект Миру,1-а. Дана інформація міститься на головній сторінці офіційного сайту суду — *http://dna.court.gov.ua/sud0590/*
- **Костянтинівський міськрайонний суд** Донецької області — адреса: 85110, Донецька область, м. Костянтинівка, корпус № 1 розташований прт.

221 Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 року № 1632-VII *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1632-18*

Ломоносова, буд. 157, корпус № 2 розташований прт. Ломоносова, буд. 157А. Дана інформація міститься на головній сторінці офіційного сайту суду — *http://ksm.dn.court.gov.ua/sud0527*

- **Оріхівський районний суд** Запорізької області — адреса 70500, м. Оріхів, Запорізька обл., вул. Травнева, 23. Інформація про друге приміщення суду відсутня на офіційному сайті суду — *http://or.zp.court.gov.ua/sud0819/*

- Також монітори відмітили, що **Іллічівський районний суд м. Маріуполя** знаходиться в одному приміщенні (1-й поверх житлового будинку), але має 2 корпуси (2 входи) за адресою: 87535, м. Маріуполь, пр-т Металургів, 231. На сайті суду (*http://ill.dn.court.gov.ua/sud0520/*) це не відображено, проте зазначена вказана адреса.

- **Димитровський міський суд** Донецької області знаходиться в одному приміщенні з відділом поліції та міської прокуратури. Суд розташований за адресою: 85323, м. Мирноград, вул. Центральна, 73, що відображена на сайті суду — *http://dmm.dn.court.gov.ua/sud0513/*

- **Куйбишевський районний суд** Запорізької області ділить приміщення з аптекою, а при будівлі знаходиться магазин господарчих товарів.

- **Донецький апеляційний адміністративний** суд був евакуйований з непідконтрольних територій, тепер розташований за адресою: 84301, Донецька область, м. Краматорськ, вул. Марата, 15, що відображено на офіційному сайті суду — *http://apladm.dn.court.gov.ua/sud9102.* Приміщення суду виділено у Краматорській школі мистецтв.

- **Мар'їнський районний суд** Донецької області розділяє приміщення з районною прокуратурою. Суд переміщений з м. Мар'їнки та тепер знаходиться за адресою: 85612–85614, м. Курахове, вул. Плеханова (Енергетиків), 22, що відображено на сайті суду — http://mr.dn.court.gov.ua/sud0533/

Чи легко Вам було знайти будівлю суду?

рис. 4

Під час 28 моніторингів (54% від загальної кількості) монітори діставались до судів з іншого населеного пункту. **При цьому їм знайти суд було цілком легко або скоріше легко у 64%, більш-менш легко у 17,3% від усіх моніторингів.** Складно знайти будівлю суду було у 3 випадках (6% від усіх моніторингів). Це такі суди як Рубіжанський міський суд Луганської області, Мар'їнський районний суд Донецької області, Новоайдарський районний суд Луганської області, при цьому двоє моніторів не місцевих. Мар'їнський районний суд Донецької області переміщено з м. Мар'їнки до м. Курахове.

Монітори перевірили наскільки зручно діставатися до будівлі суду громадським транспортом та відмітили наступне:

- У 9 (17%) населених пунктах громадський транспорт відсутній взагалі. Це такі населені пункти та суди відповідно:

2.2. Населений пункт, де здійснюється моніторинг	2.3. Назва суду	3.1. Адреса суду (фактична)
смт.Марківка, Луганської області	Марківський районний суд Луганської області	92400, смт. Марківка, пл. Соборна (Жовтнева), 31
м. Вугледар, Донецької області	Вугледарський міський суд Донецької області	85670, м. Вугледар, вул.Трифонова, 22
смт. Мілове, Луганської області	Міловський районний суд Луганської області	92500, смт Мілове, вул. Центральна, 124
смт. Новопсков Луганська області	Новопсковський районний суд Луганської області	92303, смт Новопсков, вул. Українська 28
смт. Біловодськ Луганської області	Біловодський районний суд Луганської області	92800, смт. Біловодськ, вул. Луганська, 30
смт.Приазовське Запорізької області	Приазовський районний суд Запорізької області	72401 Запорізька область смт. Приазовське вул.Пушкіна, 5
м. Новогродівка Донецької області	Новогродівський міський суд Донецької області	85483, м. Новогродівка, вул. Риночна, 110
м. Оріхів Запорізької області	Оріхівський районний суд Запорізької області	70500, м. Оріхів, Запорізька обл., вул. Травнева, 23
м. Токмак Запорізької області	Токмацький районний суд Запорізької області	71701, Запорізька область, м. Токмак, вул. Володимирська, 28

- Цілком не зручно діставатися до будівлі суду громадським транспортом у 4 випадках (8 %):

Населений пункт, де здійснюється моніторинг	Назва суду	Адреса суду (фактична)
м. Лисичанськ Луганської області	Лисичанський міський суд Луганської області	93100, м. Лисичанськ, вул. Штейгерська, 38
м.Рубіжне Луганської області	Рубіжанський міський суд Луганської області	93010, м. Рубіжне, вул. Миру, 34
смт. Новойдар Луганської області	Новоайдарський районний суд Луганської області	93500, смт Новоайдар, квартал Миру, 38
м. Павлоград Дніпропетровської області	Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області	51400, м. Павлоград, вул. Дніпровська, 135

Наприклад, Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області знайти не так просто як і дістатися до нього. Монітори відмітили: «Вказівник на дорозі розташований не зручно і слабо читаємо з вулиці, сама будівля знаходиться в глибині двору, зупинок громадського транспорту поруч немає. Зі слів співробітників суду голова суду неодноразово зверталася до місцевої ради з проханням зробити зупинку громадського транспорту поблизу будівлі суду»..

- Варіант більш-менш (так і ні) монітори обрали в 8 випадках, що складає 15 % від загальної кількості.
- Зручно діставатися до будівлі суду громадським транспортом до 18 приміщені судів, що становить 35% від загальної кількості.

Наявність адресної таблички на будівлі суду

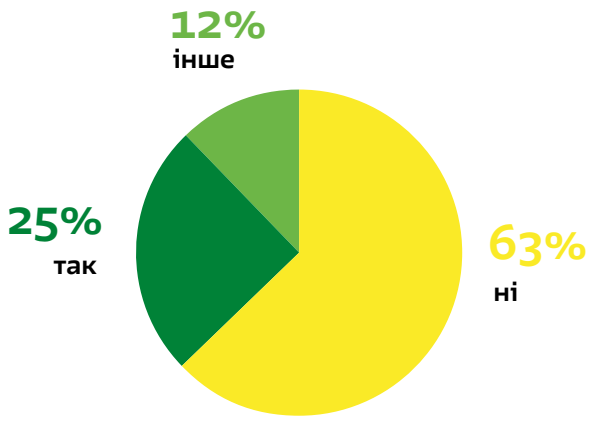

рис. 5

Табличка з назвою вулиці та номером будинку наявна на будівлях 13 судів (25 %), взагалі відсутня адресна табличка на 33 будівлях (63 %), в інших випадках зазначені старі назви вулиць, тільки назва вулиці або тільки номер будинку.

Наявність таблички з назвою суду

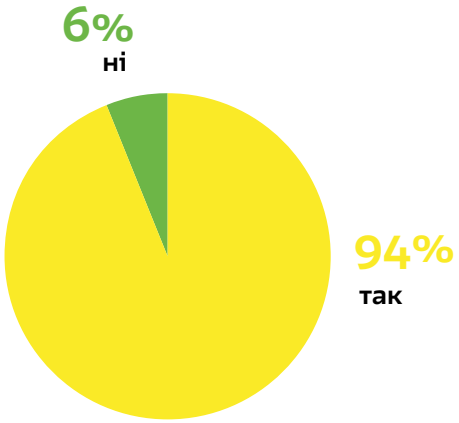

рис. 6

Сама ж назва суду наявна на будівлях практично всіх судів — 49 будівлях (94 %). Відсутні ж таблички в наступних судах:

Назва суду	Адреса суду
Господарський суд Луганської області	61000, проспект Науки, 5, Харків, Харківська область
Троїцький районний суд Луганської області	92100, смт Троїцьке, вул. 1 Травня, 5 а
Приморський районний суд Запорізької області	72100, м. Приморськ, вул. Поштова, 6

Господарський суд Луганської області змінив своє розташування після початку збройного конфлікту.

Монітори перевірили прибудинкову територію судів на предмет наявності паркувальних місць. Так, в 38 випадках (73 %) відвідувачам судів буде цілком або достатньо зручно паркувати автомобіль. Хоч це не завжди спеціально обладнані місця з вказівниками, проте площа прибудинкової території дозволяє це зробити.

Наявність інформації про графік роботи суду

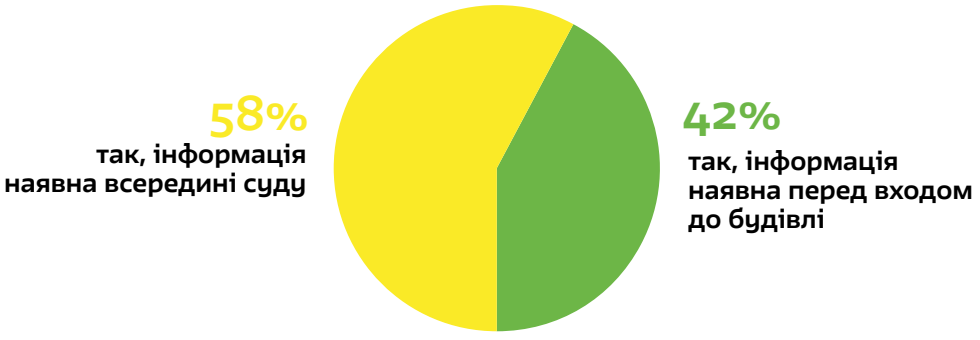

рис. 7

В усіх судах, де проведено моніторинг наявна інформація про графік роботи суду (робочі та вихідні дні, години, перерви). У більше половини випадків інформація наявна всередині суду (30 приміщень — 58%), що в окремих випадках може створювати незручності для мало мобільних груп населення та для людей, які намагаються дізнатись таку інформацію в неробочі години, при цьому не маючи доступу до мережі Інтернет.

При проектуванні, будівництві нових і реконструкції будинків судів належить дотримуватись вимог щодо їх доступності для маломобільних груп населення, викладених у ДБН В.2.2–17 «Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення»[222] та ДБН В.2.2–9 «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення»[223]. У цих документах містяться вимоги до проектування та реконструкції цивільних (житлових та громадських) будинків і споруд. У ньому наводяться вимоги до облаштування земельних ділянок, де враховуються різні види тактильних засобів на пішохідних шляхах; облаштування автостоянок; спорудження сходів і пандусів, світлової та звукової інформуючої сигналізації ліфтів

Фото 2. Сєвєродонецький міський суд. Інформація про розклад роботи суду біля входу до суду.

Фото 1. Рубіжанський міський суд Луганської області. Інформація про розклад роботи суду на вхідній двері.

та підйомників; вимоги до світлової застосування опоряджувальних матеріалів для організації шляхів евакуації та пожежнобезпечних зон; сформульовано вимоги до вузлів та комунікацій, спеціальних ліфтів і підйомників, безпеки експлуатації будинків, шляхів евакуації, до параметрів зон, просторів та елементів будинків і приміщень.

Перш за все в рамках даного моніторингу було перевірено наявність пандусів на вході до будівель суду або пристосувань, що в рівній мірі можуть їх замінити. Варто зауважити, що якість пандусів підлягає окремій перевірці, адже сама його наявність не означає можливість в повній мірі ним скористатися. Також було звернуто увагу на перешкоди вже всередині суду.

Фізичні обмеження доступності суду для публіки, особливо для людей з інвалідністю були зафіксовані під час перевірки наявності пандусу або

222 http://bit.ly/2AFVtO3
223 http://ud.org.ua/publikatsiji/190-dbn-v-2-2-9-2009-budinki-i-sporudi

розумного пристосування, що може його рівноцінно замінити, на вході до будівлі суду. Так, в 46 % випадків відсутні пандуси, що ведуть до будівлі суду. В окремих випадках монітори зазначали, що працівники суду повідомляли про наявність переносних пандусів, та кнопок виклику персоналу, тож **в загальному пандуси та розумні пристосування для потрапляння в суд наявні в 56 % судів.** В 1 випадку працівник суду зазначив, що є переносний пандус, проте відмовився його продемонструвати. **В 50 % випадків люди з інвалідністю, перебуваючи вже всередині суду, не можуть користуватися його послугами внаслідок різних причин: рамка металошукача та неможливість її оминути, відсутність залів судових слухань на першому поверху, відсутність ліфтів, вузькі двері, вузькі сходинки.**

Чи наявні пандуси, що ведуть до будівлі суду

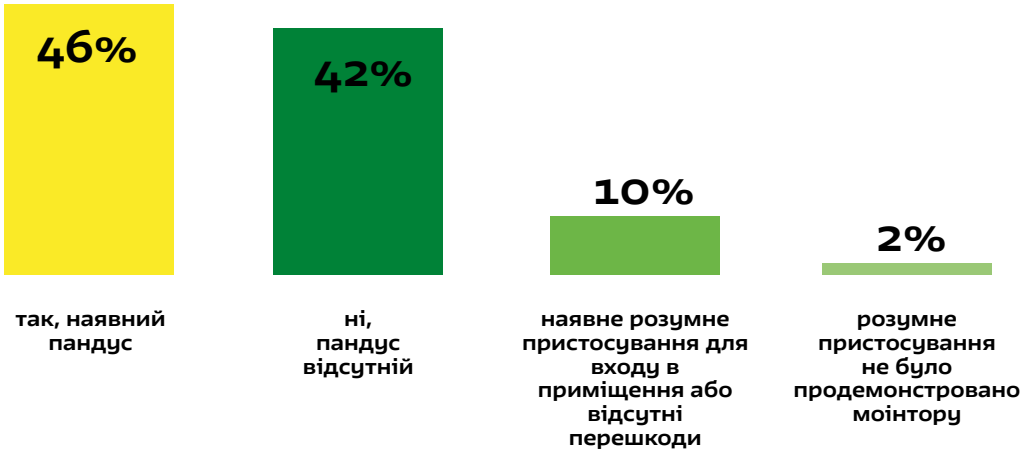

рис. 8

Серед причин відсутності пандусів працівники суду називали — недостатність фінансування, в Димитровський міський суд Донецької області, що знаходиться за адресою: 85323, м. Мирноград, вул. Центральна, 73, працівники суду повідомили, що в поточному році відповідно до наказу Державної судової адміністрації України буде побудовано пандус.

Контроль на вході до будівлі суду.

На виконання підпункту 1 пункту 44 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» за поданням Державної судової адміністрації Вища рада юстиції *рішенням* від 26 грудня 2016 року № 3470/0/15–16 «Про затвердження Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них» та Міністерство внутрішніх справ України *наказом від 26 грудня 2016 року № 1352* «Про затвердження Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них» затвердили Тимчасовий порядок забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них[224].

224 *http://www.vru.gov.ua/content/docs/Poryadok.pdf*

У 18 випадках (35%) під час моніторингу на вході до будівлі були відсутні жодні видимі заходи контролю. У 5 судах при спілкуванні з працівниками суду, з'ясовано, що контроль здійснюється не на вході до будівлі суду, а у віконці прийом заяв знаходяться працівники суду, які перевіряють відвідувачів — Селидівський міський суд Донецької області, засобом безпеки для суду є сигналізація у Пологівському районному суді Запорізької області (визначено територіальну підсудність справ Докучаєвського міського суду Донецької області) та Куйбишевському районному суді Запорізької області (визначено територіальну підсудність справ Сніжнянського міського суду Донецької області), перевірку паспортів та запис у журнал біля заґратованих дверей, здійснює судовий розпорядник за словами працівників суду у Мар'їнському районному суді Донецької області та у Костянтинівському міськрайонному суді Донецької області час від час біля входу суду наявні різні працівники суду. Також в 1 випадку працівник Білокуракінського районного суду Луганської області повідомив, що у суді наявний металошукач, проте у день моніторингу він був відсутній, оскільки його передали до **Старобільського** районного суду Луганської області, де проходить засідання у справі О. Єфремова.

В інших 34 випадках (65%) на вході до будівель судів застосовували такі засоби контролю як пред'явлення паспорту, запис даних відвідувача у журналі, рідше металошукач та вертушка. В деякий випадках наявні рамки металошукачів, але вони не працюють (Жовтневий районний суд м. Маріуполя та Приазовський районний суд Запорізької області, Приморський районний суд Запорізької області, яким визначено територіальну підсудність справ Новоазовського районного суду Донецької області, Тельманівського районного суду Донецької області відповідно).

В 33 (63%) приміщеннях наявні камери відео спостереження, проте не в усіх випадках можна було з'ясувати їх кількість та чи здійснюється запис.

Охорона в суді.

Загалом моніторами зафіксовано та за повідомленнями працівників судів охорона здійснюється в 35 будівлях судів (67%), в 18 з них (51% судів, де здійснюється охорона та 35% від всіх приміщень судів) це представники Національної поліції України, які знаходяться в судах постійно. В інших випадках це:

- охорона здійснюється тільки в нічний час (Димитровський міський суд Донецької області, Добропільський міськрайонний суд Донецької області, Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, Олександрівський районний суд Донецької області, Вугледарський міський суд Донецької області),
- представник поліції, який прибуває у суд за викликом (Першотравневий районий суд Донецької області),
- за словами працівниці Апеляційний суд Донецької області (частина в м.Маріуполь), це представник спецпідрозділу «Грифон», хоча з прийняттям закону «Про Національну поліцію» в системі органів внутрішніх справ було ліквідовано спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон»,
- прибиральниці та інший технічний персонал (Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області),
- судовий розпорядник (Великоновосілківський районний суд Донецької області),
- інші працівники охорони.

В інших же 17 випадках (33 %) охорона відсутня взагалі.

Назва суду	Адреса суду
Селидівський міський суд Донецької області	85400, Донецька область, м.Селидове, вул.Пушкіна 4
Пологівський районний суд Запорізької області (Докучаєвський міський суд Донецької області)	70600, вул. Єдності, 28, м. Пологи Запорізької області
Кремінський районний суд Луганської області	92900, м. Кремінна, площа Красна, 5
Мар'їнський районний суд Донецької області	85614, м.Курахове, вул. Енергетиків, 22
Новоайдарський районний суд Луганської області	93500, смт Новоайдар, квартал Миру, 38
Краснолиманський міський суд Донецької області	84400, м. Лиман, вул. Незалежності, 13
Дружківський міський суд	84205, м. Дружківка, вул.Енгельса, 45
Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області	51400, м. Павлоград, вул. Дніпровська, 135
Марківський районний суд Луганської області	92400, смт. Марківка, пл. Соборна (Жовтнева), 31
Попаснянський районний суд Луганської області	93300, м. Попасна, вул. Суворова, 6
Куйбишевський районний суд Запорізької області (Сніжнянський міський суд Донецької області)	71001, вул. Центральна, 26а, смт Більмак (Куйбишево) Запорізької області
Міловський районний суд Луганської області	92500, смт Мілове, вул. Центральна, 124
Приазовський районний суд Запорізької області (Новоазовський районний суд Донецької області)	72401 Запорізька область смт.Приазовське вул.Пушкіна, 5
Приморський районний суд Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області)	72100, м. Приморськ, вул. Поштова, 6
Дзержинський міський суд Донецької області	85200, м. Торецьк (м.Дзержинськ), вул. Дружби (50 — річчя Жовтня), 4
Оріхівський районний суд Запорізької області	70500, м. Оріхів, Запорізька обл., вул. Травнева, 23
Токмацький районний суд Запорізької області	71701, Запорізька область, м. Токмак, вул. Володимирська, 28

У тих судах, де наявна охорона і була можливість поспілкуватися з її представниками, **охоронці відмітили складнощі у виконанні своїх обов'язків, що пов'язані зі збройним конфліктом на Сході України, наприклад:**

- *«у 2014–2015 роках до приміщення заходили сторонні особи у військовій формі, інколи у балаклавах»* — Старобільський районний суд Луганської області;
- *«...випадок, коли Д. А. Корчинський, представники батальону „Азов" й інші озброєні люди вибили двері в заґратовану клітку і випустили ув'язненого»* — Приморський районний суд м. Маріуполя;
- *«охоронці суду залучаються до спеціальних заходів поряд з лінією розмежування у Луганській області в зоні проведення АТО»* — Лисичанський міський суд Луганської області;
- *«складнощі виникають тільки під час розгляду гучних справ на які приходить значна кількість громадян, в таких випадках охорона підсилюється»* — Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області (Київський районний суд м. Донецька);
- *«наявність автоматичної зброї у відвідувачів суду»* — Апеляційний суд Луганської області;
- *«збільшення кількості відвідувачів»* — Новопсковський районний суд Луганської області, Біловодський районний суд Луганської області;
- *«збільшилася кількість справ з великим рівнем небезпеки»* — Сватівський районний суд Луганської області;
- *дуже обмежився рівень пропуску порівняно з тим, коли суд знаходився в м. Донецьку* — Апеляційний суд Донецької області (м. Бахмут).

Монітори відмітили, що представники охорони при спілкуванні з ними проявляли доброзичливість, повагу, бажання допомогти у більшості випадків (25 випадків, що складає 71% від судів, де є охорона). І тільки в Біловодському районному суді Луганської області моніторами зафіксоване нетактовність у спілкуванні охорони з відвідувачами.

У більшості випадків у моніторів не виникало складнощів із тим, щоб потрапити до суду. В Павлоградському міськрайонному суді Дніпропетровської області (Київський районний суд м. Донецька) для входу в суд в журналі реєстрації необхідно було відмітити, окрім даних посвідчення особи, ще мету візити і особу до якої цей візити здійснюється, в Апеляційному суді Донецької області (м. Бахмут) додатково необхідно було зазначити судове засідання, яке відвідуватиме людина. **А в Апеляційному суді Донецької області (м. Маріуполь) монітор не була допущена з першого разу, коли повідомила, що хоче здійснити моніторинг суду.** На вході до приміщення суду їй було повідомлено, що її не допущено до суду на підставі *наказу від 26 грудня 2016 року № 1352* «Про затвердження Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них», без зазначення конкретного пункту положення та пред'явлення копії документу. Як передбачено пунктом 6 Тимчасового Порядку, він має бути розміщений в легкодоступному для відвідувачів місці. Для потрапляння монітора в середину суду знадобилося письмове роз'яснення цілей моніторингу та підтвердження приналежності монітора до команди проекту. Звернення до Апеляційного суду Донецької області, звернення з підтвердженням того, що моніторинг відбувся та відповідь на листи можна знайти в додатках 4–6. Моніторинг було проведено в присутності працівниці суду.

Необхідно відзначити, що в окремих судах робота побудована так, щоб гро-

мадяни мали доступ тільки до окремих частин суду, наприклад фойє, канцелярії, а от для проходу до приміщень, де розміщені кабінети суддів, необхідний спеціальний дозвіл (Донецький окружний адміністративний суд, Сватівський районний суд Луганської області).

Тимчасове обмеження в пересуванні судом наявне в Селидівському міському суді Донецької області, оскільки після ремонту опалювальної системи залишились старі батареї та труби, які заважають відвідувачам і працівникам суду вільно переміщатися при вході в приміщення.

Позитивна практика наявності працівника відповідального за надання консультацій на вході в приміщення в суді використовується в Старобільському районному суді Луганської області та Володарському районному суді Донецької області.

2.3. Розміщення інформаційних матеріалів у приміщенні суду

Монітори перевірили наскільки відвідувач суду зуміє самостійно зорієнтуватись в суді без сторонньої допомоги. В цьому йому зможуть допомогти інформаційні матеріали, наприклад, вказівники з назвами кабінетів, графіками роботів структурних одиниць суду або окремих працівників судів, правила поводження в суді, зразки документів (заяв, клопотань, тощо), списки справ, призначених до розгляду та інше. Окрім того, що зручність та повнота розміщеної інформації може зекономити людські ресурси, а це особливо актуально для судів, де наявний брак кадрів. Наявність інформації про час та місце розгляду судової справи, її доступність для публіки є також ще однією умовою дотримання права на доступ до правосуддя і рівність при здійсненні правосуддя, права на відкрите слухання, що закріплені ст. 6 ЄКПЛ[225].

Фото 3. **Селидівський міський суд Донецької області. Після ремонту опалювальної системи залишились старі батареї та труби, які заважають відвідувачам і працівникам суду вільно переміщатися приміщенням суду.**

Перш за все ми звернули увагу на увагу на інформаційні стенди. В судах вони розміщені досить по різному: в фойє, перед пунктом охорони, одразу за ним, на різних поверхах тощо. Наведемо декілька цитат моніторів:

225 «Справедливий судовий розгляд в міжнародному праві: юридичний збірник», БДІПЛ, ОБСЄ, 2013 http://www.osce.org/ru/odihr/100894?download=true

«Перший стенд розташований при вході, де відбувається контроль і відвідувачі один одному заважають, інший знаходиться над лавою, що теж не зручно для тих, хто читає об'яви і тих, хто очікує на лаві, третій стенд розташовано біля канцелярії над столом, що дає змогу і знайомитися з матеріалом стенду і писати» — Красноармійський міськрайонний суд Донецької області;

«Інформаційні стенди розташовані на одній стороні понад лавицею, що створює не зручності для відвідувачів, котрі очікують на лавці і для тих, які знайомляться з матеріалами стенду; на іншій стороні стенди розташовані біля вікна з прийомом заяв, ще й посеред приміщення металобрухт, який важко обходити відвідувачам» — Селидівський міський суд Донецької області;

«Стенди розташовані на сходовій клітині 2-го поверху — біля відкритих дверей, що заважають читати і тим більше писати» — Попаснянський районний суд Луганської області.

Чи зручно розташовані інформаційні стенди

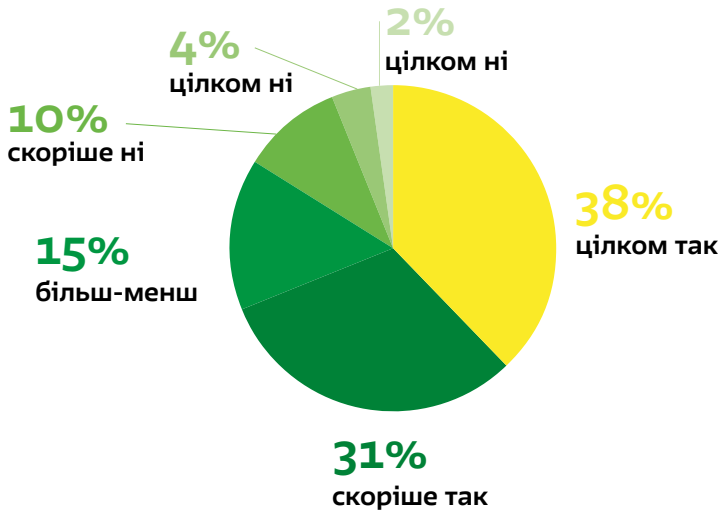

рис. 9

Відзначимо, що вибір розташування стендів зовсім не залежить від фінансування, це залишається виключно на відповідальності працівників конкретного суду.

Чи наявна в суді інформація щодо розташування кабінетів, залів судових засідань, інших приміщень?

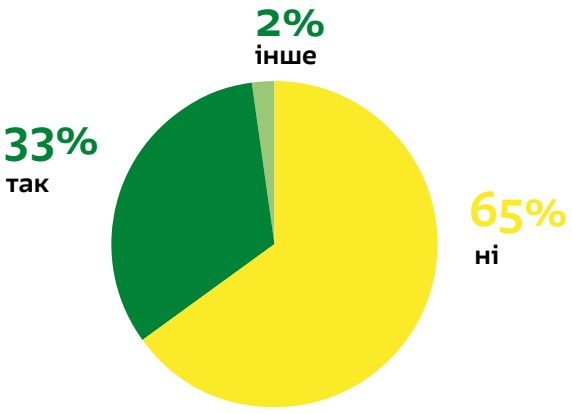

рис. 10

Фото 4. **Попаснянський районний суд Луганської області**

Фото 5. **Старобільський районний суд Луганської області**

Фото 6. **Марківський районний суд Луганської області**

В деяких судах, де інформація про розташування кабінетів, залів судових засідань, інших приміщень відсутня таку інформацію можна отримати від працівників суду (Донецький апеляційний адміністративний суд, Краматорський міський суд Донецької області, Селидівський міський суд Донецької області, Красноли-манський міський суд Донецької області). В Апеляційному суді Донецької області (частина в м. Маріуполь) відсутність табличок працівницею суду була пояснена заходами безпеки для суддів.

Фото 7. **Господарський суд Луганської області**

Чи наявна в суді інформація щодо правил допуску в суд та перебування в ньому? Як ми зазначали такі правила містяться у Тимчасовому порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них затвердженого *наказом від 26 грудня 2016 року № 1352* Міністерства внутрішніх справ[226]. Та пунктом 6 Тимчасового Порядку передбачено, що він має бути розміщений в легкодоступному для відвідувачів місці.

226 *http://www.vru.gov.ua/content/docs/Poryadok.pdf*

Чи наявна в суді інформація щодо правил допуску в суд та перебування в ньому?

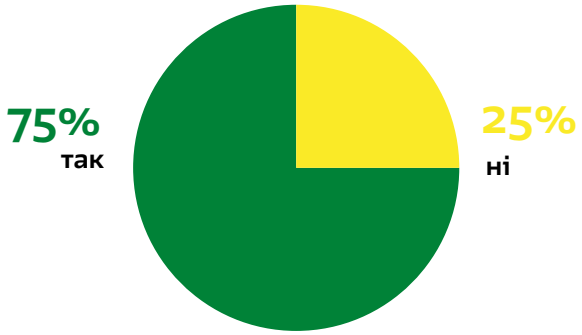

рис. 11

Необхідно зазначити, що в окремих приміщеннях містяться роздруковані положення Тимчасовому порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них затвердженого *наказом від 26 грудня 2016 року № 1352* Міністерства внутрішніх справ, наприклад Апеляційний суд Донецької області (м.Бахмут), а в інших **Правила пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів**, що затверджені Наказом Державної судової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ

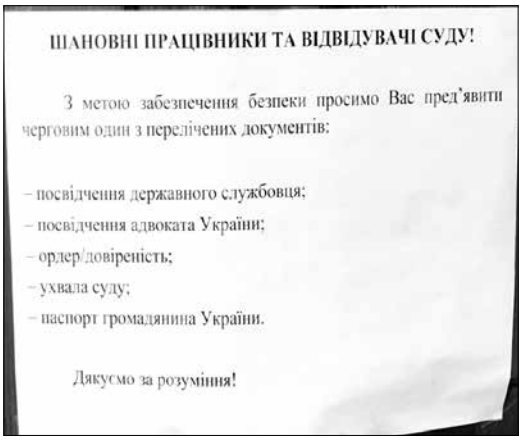

ШАНОВНІ ПРАЦІВНИКИ ТА ВІДВІДУВАЧІ СУДУ!

З метою забезпечення безпеки просимо Вас пред'явити черговим один з перелічених документів:

– посвідчення державного службовця;
– посвідчення адвоката України;
– ордер/довіреність;
– ухвала суду;
– паспорт громадянина України.

Дякуємо за розуміння!

Фото 8. **Господарський суд Луганської області**

Фото 9. **На офіційному сайті ВРП опубліковано Тимчасовий порядок забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них.**

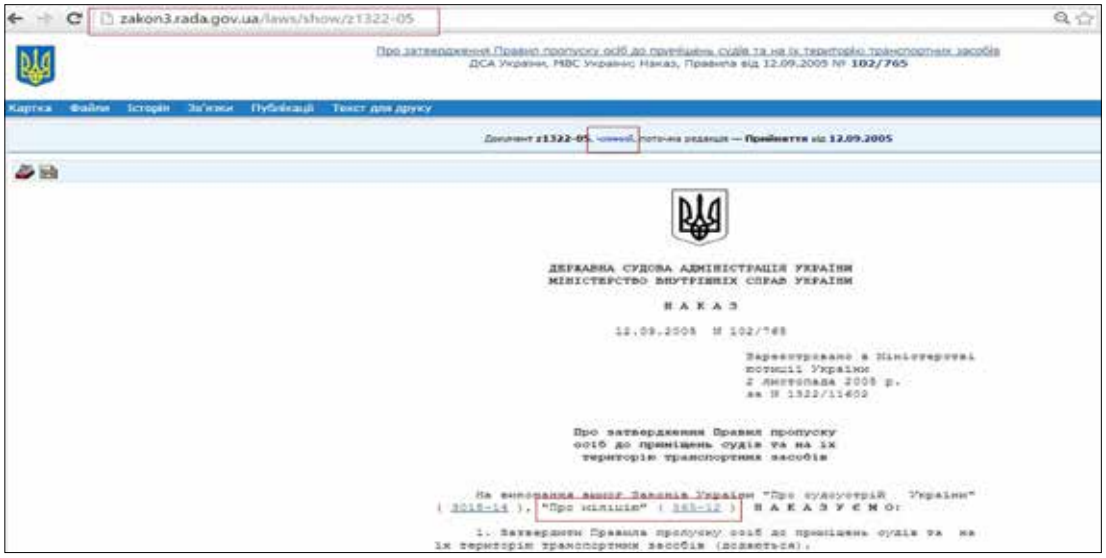

Фото 10. **На сайті ВРУ містяться Правила пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, що затверджені Наказом Державної судової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ України 12.09.2005 N102/765 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2005 р. за N1322/11602 з поміткою «чинний».**

України 12.09.2005 N102/765 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2005 р. за N1322/11602[227], що діє на вимогу нечинного Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990, № 565-XII[228]. Останній документ міститься, наприклад, в таких судах: Красноармійський міськрайонний суд Донецької області, Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області (Київський районний суд м. Донецька). В інших судах часто містилися витяги, що не завжди можна було ідентифікувати з конкретним документом.

Чи наявна в суді інформація щодо справ, що призначені до розгляду?

Як ми зазначали у попередньому розділі Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII[229] у частинах 1 та 2 ст. 11 забов'язує суди надавати інформацію про час та місце майбутніх відкритих судових засідань на офіційному веб-порталі судової влади України. Проте не всі українці мають доступ до мережі Інтернет, так, наприклад за дослідженнями у 2016 році у містах таким доступом забезпечені 62% населення, а у селах 47%[230]. Тому позитивною практикою вважаємо анонсувати розклад судових засідань й у приміщеннях судів. Так, лише в 3 приміщеннях судів (6%), з перевірених моніторами, відсутні такі графіки, а саме в Біловодський районний суд Луганської області, Приморський районний суд Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області), Новогродівський міський суд Донецької області. Звичайно, в інших випадках необхідно перевіряти актуальність такої інформації. Це питання ми розглядаємо на прикладі конкретних судових засідань у першому розділі.

227 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1322-05

228 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-12

229 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19

230 Дослідження проведене на замовлення Інтернет Асоціації України компанією Factum Group Ukraine на всій території України, без врахування Криму — http://watcher.com.ua/2016/03/28/pronyknennya-internetu-v-ukrayini-vpershe-perevyschylo-60/

Фото 11. **Апеляційний суд Луганської області. Список справ, призначених до розгляду.**

Чи наявна в суді інформація щодо зразків документів (заяв, клопотань тощо)?

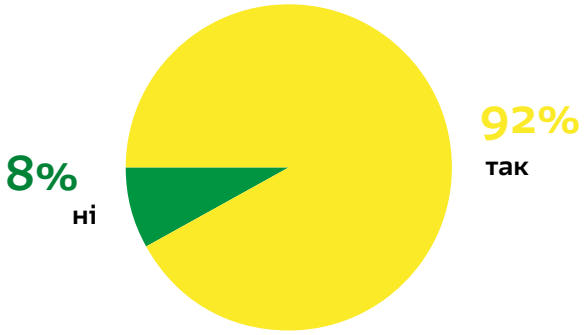

рис. 12

У 48 приміщеннях судів (92%) наявні друковані зразки типових заяв, клопотань та інших документів, що стануть в нагоді учасникам судових процесів та відвідувачам судів. Не вдалось віднайти таку інформацію в наступних судах: Донецький окружний адміністративний суд, Апеляційний суд Донецької області (приміщення в м. Маріуполь), Апеляційний суд Луганської області, Приморський районний суд Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області).

Ще частіше та легше можна знайти інформацію щодо порядку сплати судових зборів та мита, реквізити та розміри платежів. Таку інформацію монітор

не змогли знайти тільки в Приморському районному суді Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області).

Не в усіх судах графік роботи суду збігається з графіком роботи окремих структурних його одиниць, тому монітори перевірили наявність таблиць із графіками роботи канцелярій та архівів судів, інформацію про приймання позовної заяви та видачу документів.

Інформація про графік роботи канцелярій судів

Назва суду	Чи наявна в суді інформація щодо годин роботи канцелярій?	Вкажіть години роботи канцелярії суду, що вказані, та де ця інформація розміщена
Димитровський міський суд Донецької області	✔ так	понеділок — четверг — з 08:00 до 17:00, п'ятниця з 08:00 до 15:48, перерва з 12:00 до 12:48, інформація розміщена на стенді та при вході до канцелярії
Добропільський міськрайонний суд Донецької області	✔ так	канцелярія суду працює по тому же графіку що і суд: з понеділка по четверг з 8:00 до 17:00, п'ятниця з 8:00 до 15:45, перерва з 12:00 до 12:45, ця інформація розміщена на стенді на першому поверсі
Донецький окружний адміністративний суд	✔ так	З 9:00 до 18:00, перерва з 13:00 до 13:45, п'ятниці з 9:00 до 16:45
Приморський районний суд м. Маріуполя	✔ так	тільки на адміністративній «рабочее время: с 8:00 до 17:00, пятница с 8:00 до 15:45. перерыв с 12:00 до 13:00»
Іллічівський районний суд м. Маріуполя	✔ так	вказані години роботи суду
Господарський суд Луганської області	✔ так	Пн-чт 09:00 до 18:00, Пт 09:00 до 16:45, перерва 13:00 до 13:45, на інформаційній дошці
Лисичанський міський суд Луганської області	✔ так	Понеділок, вівторок, четвер з 8:00 до 16:00, п'ятниця з 8:00 до 15:00, перерва з 12:00 до 12:45, неприйомний день — середа. Інформація розміщена безпосередньо на вході до будівлі суду і на дверях канцелярії на другому поверсі
Рубіжанський міський суд Луганської області	✔ так	Канцелярія працює так само як і суд, графік роботи суду та канцелярії висить на віхдних дверях до суду. Графік роботи: з 8:00 до 17:00, перерва: з 13:00 до 13:45. П'ятниця: з 8:00 до 15:45
Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області (Київський районний суд м. Донецька)	✔ так	На дверях кожної канцелярії знаходиться графік роботи (зі слів працівників канцелярій графік їх роботи такий саме як і загальний графік роботи суду)
Жовтневий районний суд м. Маріуполя	● на одній є (цивільна), на адмін. ні, на загальній графік роботи суду.	на двері цивільної «вівторок, четвер з 8:30 до 16:30, перерва з 12:00 до 12:45», на загальній графік роботи суду.

Інформація про графік роботи канцелярій судів

Назва суду	Чи наявна в суді інформація щодо годин роботи канцелярій?	Вкажіть години роботи канцелярії суду, що вказані, та де ця інформація розміщена
Волноваський районний суд Донецької області	✔ так	На інформстенді розташована інформація, що канцелярія суду працює по тому же графіку що і суд, понеділок — четвер з 8:00 до 17:00, п'ятниця з 8:00 до 15:45, перерва з 12:00 до 12:45
Артемівський міськрайонний суд Донецької області	✔ так	8 – 17, 12 – 12:45 перерва, на дверях канцелярії

В інших приміщеннях судів (40, що складає 77%) окремо графік роботи канцелярій не зазначено, проте в більшості випадків отримано інформацію, що він співпадає з графіком роботи суду.

Окремо розклад роботи архіву міститься в приміщеннях 6-ти судів (12%):

Інформація про графік роботи архівів судів

Назва суду	Чи наявна в суді інформація щодо годин роботи архіву?	Вкажіть години роботи архіву суду, що вказані, та де ця інформація розміщена.
Добропільський міськрайонний суд Донецької області	✔ так	архів суду працює по тому же графіку що і суд: з понеділка по четвер з 8:00 до 17:00, п'ятниця з 8:00 до 15:45, перерва з 12:00 до 12:45, ця інформація розміщена на стенді на першому поверсі
Приморський районний суд м. Маріуполя	✔ так	на двері: видача документів з архіву віторок, четвер. перерва 12:00–13:00
Рубіжанський міський суд Луганської області	✔ так	Прийом громадян: вівторок та четвер з 8:00 до 11:00. Інформація розміщена на дверях архіву.
Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області (Київський районний суд м. Донецька)	✔ так	на дверях архіву Пн-Чт з 8 до 17, пт з8 до 16, перерва з 12 до 13
Жовтневий районний суд м. Маріуполя	✔ так	вівторок, четвер з 8:30 до 16:30, перерва з 12:00 до 12–45
Дзержинський міський суд Донецької області	✔ так	на двері з 8:00 до 17:00. перерва з 12:00 до 13:00. прийомний день — вівторок

В інших судах така інформація була відсутня (34 або 65%) або працівники суду повідомили, що години роботи архіву також відповідають годинам роботи суду (8 або 15%), а також Донецькому апеляційному адміністративному суді справи 2-ї інстанції не зберігаються, є службоий архів (не для відвідувачив); Слов'янський міськрайонний суд Донецької області — архів знаходиться на закритих для відвідувачів поверхах (4,5,6) та пройти туди можна тільки по заяві і з дозволу охоронця; Дружківський міський суд Донецької області — цю інформацію надає судовий розпорядник оскільки окремого приміщання архіву немає.

Додатково монітори відзначили наявність в 11 судах (21%) плакатів про надання безоплатної правової допомоги, а також в різних судах можна було знайти таку корисну інформацію як електронний суд, можливості сайті судів, тощо.

2.4. Якість приміщень судів

Чи є характерним для приміщень суду достатність зручних місць для очікування, оформлення документів, підготовки до засідання?

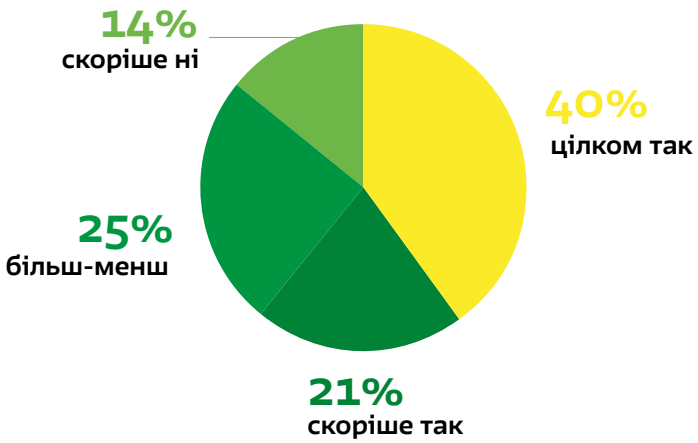

рис. 13

Монітори відмітили, що більшість судів містять лавки та столи в приміщеннях судів, Донецький апеляційний адміністративний суд надає в користування відвідувачів навіть 1 робоче місце з комп'ютером, підключеним до мережі Інтернет, принтером. Проте наявні суди де місця для сидіння наявні тільки на одному поверсі або відсутні взагалі.

Чи є характерним для приміщення суду вільний доступ до побутових приміщень (туалетів)?

У 26 випадках (50%) монітори відповіли на дане питання «цілком так» або «скоріше так». В інших же випадках вони відмітили, що на туалеті немає відповідної таблички, на двері туалету вішають табличку «Архів», або «Службовий», щоб уникнути черги, ключ необхідно взяти у працівників суду, туалети знаходяться на вулиці.

Фото 12. **Краснолиманський міський суд Донецької області. Туалет для відвідувачів розташований на вулиці.**

Фото 14. **Пологівський районний суд Запорізької області (Докучаєвський міський суд Донецької області). Туалет знаходиться в приміщенні суду.**

Фото 13. **Великоновосілківський районний суд Донецької області. Туалет для відвідувачів розташований на вулиці.**

Монітори відмітили достатність освітлення в більшості судів. «Скоріше так» і «Цілком так» зазначено у 38 випадках (73%) у відповідь на питання **«Чи є характерним для приміщення суду достатність освітлення?»** Погану якість освітлення було відмічено в наступних судах: Дружківський міський суд Донецької області, Попаснянський районний суд Луганської області, Міловський районний суд Луганської області, Великоновосілківський районний суд Донецької області.

Чи є характерним для приміщень суду достатність освітлення?

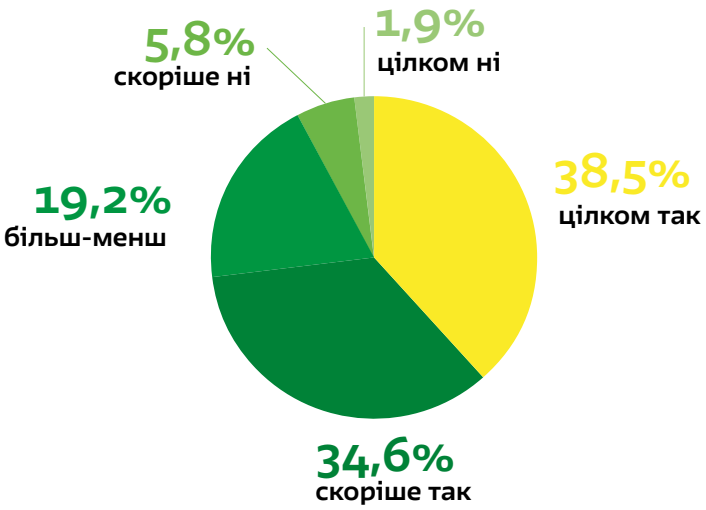

рис. 14

Наявність мережі Wi-Fi.

Зважаючи на все більше і більше значення мережі Інтернет, вимогами законодавства публікувати більшість офіційних документів на сайтах державних органів чи установ, інколи чи не єдиним можливим зв'язком з людьми з непідконтрольних територій, важливим є можливість користуватися мережею **Wi-Fi** у судах. Монітори відмітили, що

- мережа **Wi-Fi відсутня в 34 судах (65%);**
- наявна, проте **немає можливості нею користуватися у 14 судах (27%)**, зокрема в одному суді можна навіть підключитися, проте постійні збої, що працівники суду пояснюють близькістю до зони розмежування (Попаснянський районний суд Луганської області);
- можливість скористатися **Wi-Fi є в 4 судах (8%), а саме в таких:** Донецький апеляційний адміністративний суд, Приморський районний суд м. Маріуполя, Лисичанський міський суд Луганської області, Луганський окружний адміністративний суд.

Наявність окремої кімнати для адвокатів.

В 10 судах (19%) наявні окремі приміщення для адвокатів, проте в одному з них це приміщення знаходиться не в самому суді (Волноваський районний суд Донецької області). В Донецькому окружному адміністративному суді планується окрема кімната для адвокатів після

завершення ремонту. А в Бердянський міськрайонний суд Запорізької області (Шахтарський міськрайонний суд Донецької області) навпаки таку кімнату переобладнали у кабінет для суддів через нестачу приміщень, як зазначили працівники суду. В інших судах такої кімнати немає взагалі.

Монітори відмітили, що **канцелярії судів знаходяться в одному приміщенні з судом**, проте часто різні канцелярії знаходяться на різних поверхах, також це можуть бути окремі входи, що створює додаткові складнощі для людей з інвалідністю, оскільки загалом приміщення не пристосовані для мало мобільних груп населення, про що ми зазначали вище.

Нестача матеріально-технічних ресурсів для забезпечення потреб працівників суду для ефективного виконання своїх обов'язків відмічено принаймні у 14 судах (27). В більшості випадків працівникам судів не вистачає комп'ютерної техніки, окремі працюють з власною.

Чи наявні в суді конвойні приміщення?

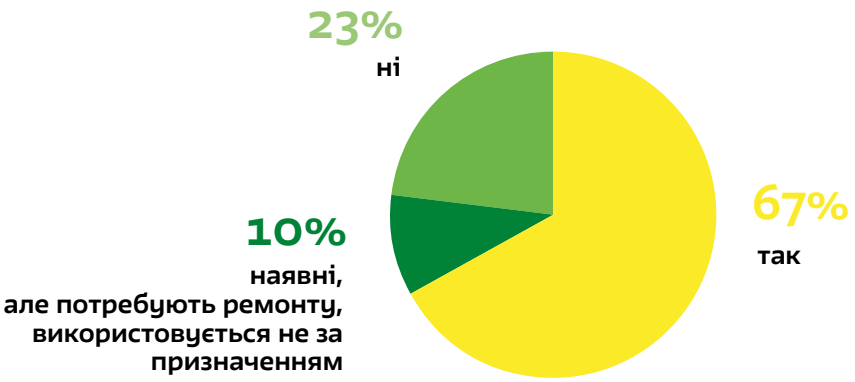

рис. 15

Фактично у 17 судах (33%) конвойні приміщення або відсутні або не можуть використовуватись, через що обвинувачені, якщо доставлені на засіданні змушені чекати в автомобілях.

В тих 10 судах, де моніторам дозволили оглянути конвойні приміщення, комфортність перебування обвинуваченого «цілком ні» відмітили у 2 судах — Міловський районний суд Луганської області, Донецький окружний адміністративний суд; «скоріше ні» у 3 судах — Рубіжанський міський суд Луганської області, Вугледарський міський суд Донецької області, Білокуракінський районний суд Луганської області; 2 приміщення сухі світлі, проте без окремого туалету (Марківський районний суд Луганської області, Мар'їнський районний суд Донецької області); «скоріше так» у 2 судах (Краснолиманський міський суд Донецької області, Приморський районний суд Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області)); «цілком так» — отримали відмітку 2 приміщення в Бердянському міськрайонному суді Запорізької області та Старобільському районному суді Луганської області.

Суди за розміром дуже різні, кількість зал судових засідань варіюється від 2 до 20.

Так по 2 зали судових засідань у 11 судах. Наприклад, Приазовський районний суд Запорізької області мав 3 зали, проте з переведенням Новоазовського районного суду Донецької області одну залу судових засідань було переоблаштовано на кабінет для суддів, які переїхали із зони АТО.

По 3 зали судових засідань мають 9 судів, проте 2 суди не використовують третю залу через необхідність у ній ремонту (Димитровський міський суд Донецької області) та відсутність меблів (Новогродівський міський суд Донецької області).

По 4 зали судових засідань мають 11 судів.

По 5 зали судових засідань мають 7 судів.

По 6 зали судових засідань мають 4 суди, проте 2 з них шостий зал ще готують (Дружківський міський суд Донецької області (Ясинуватський міськрайонний суд Донецької області), Донецький окружний адміністративний суд).

Фото 15, 16. **Міловський районний суд Луганської області. Кімната конвою, що використовується не за призначенням.**

7 залів судових засідань має 1 суд — Селидівський міський суд Донецької області.

По 8 залів судових засідань мають 2 суди: Орджонікідзевський районний суд міста Маріуполя, Луганський окружний адміністративний суд.

Від 9 до 20 зал судових засідань мають 5 судів: Бердянський міськрайонний суд Запорізької області (Шахтарський міськрайонний суд Донецької області), Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, Краматорський міський суд Донецької області, Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області (Київський районний суд м. Донецька), Артемівський міськрайонний суд Донецької області.

Важливою умовою дотримання права на презумпцію невинуватості є тримання підсудного в таких умовах, щоб не створювати в очах публіки образ злочинця до доведення його вини. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права15 у статті 14 встановлює, що «кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину,

повинен мати право вважатися невинуватим доти, доки його вина не буде доведена встановленому законному порядку». Відповідно до однієї із вимог презумпції невинуватості ставлення до особи, підозрюваної або обвинуваченої у вчиненні злочину, повинно узгоджуватись з цією презумпцією. «Підозрюваного або обвинуваченого, як правило, не повинні утримувати в кайданках чи в „клітці" під час судового засідання або іншим чином представляти його суду у спосіб, що вказує на те, що він може бути небезпечним злочинцем» (Загальний коментар № 32, стаття 14: Право на рівність перед судами та трибуналами та право на справедливий судовий розгляд, Комітет ООН з прав людини, § 30)[231]. Національне законодавство врегульовує проблему тримання підозрюваного або обвинуваченого в клітці в п. 21 Перехідних положень КПК України, де згадується про необхідність «заміни у судах загальної юрисдикції металевих загороджень, які відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян, на загородження із скла чи органічного скла»[232].

В 14 приміщень судів в різних залах засідань наявні як заґратовані клітки так і засклені кабіни, так і просто меблі, в 17 випадках — тільки кабіни з металопластику. В 5 приміщеннях судів відсутні як заґратовані клітки, так і кабіни з металопластику: Господарський суд Луганської області, Донецький апеляційний адміністративний суд, Донецький окружний адміністративний суд, Луганський окружний адміністративний суд, Апеляційний суд Донецької області (м.Бахмут). В інших випадках моніторам не дозволили оглянути приміщення (Орджонікідзевський районний суд міста Маріуполя). В 13 судах наявні тільки зали з заґратованими клітками або обладнані тільки меблями: Пологівський районний суд Запорізької області (Докучаєвський міський суд Донецької області), Оріхівський районний суд Запорізької області (Амвросіївський районний суд Донецької області), Токмацький районний суд Запорізької області (Старобешівський районний суд Донецької області), Новопсковський районний суд Луганської області, Марківський районний суд Луганської області, Міловський районний суд Луганської області, Куйбишевський районний суд Запорізької області (Сніжнянський міський суд Донецької області), Сватівський районний суд Луганської області, Кремінський районний суд Луганської області, Іллічівський районний суд м. Маріуполя, Попаснянський районний суд Луганської області, Біловодський районний суд Луганської області, Троїцький районний суд Луганської області (Жовтневий районний суд м. Луганська).

Кількість зал судових засідань забезпечені системами відеоконференц зв'язку

В 3 судах (6%) відсутня така система: Першотравневий районий суд Донецької області, Господарський суд Луганської області, Мар'їнський районний суд Донецької області. В останньому розпочато встановлення такої системи. Тільки в Донецькому апеляційному адміністративному суді всі зали судових засідань забезпечені системами відео-конференц зв'язку. В більшості інших судів наявна тільки одна зала судових засідань із системою ВКЗ — 28 судів (54%).

Використання системи ВКЗ передбачено в різних видах судових процесів та закріплено процесуальним законодавством. Наприклад, ст. 336 Кримінального процесуального кодексу України; ст. 122–1 Кодексу адміністративного судочинства України; ст. 158–1 Цивільного процесуального кодексу України. Статті

231 http://ccprcentre.org/doc/ICCPR/General%20Comments/CCPR.C.GC.32_En.pdf

232 http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1482842809670689

передбачають, що судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження).

2.5. Працівники суду

Загальні правила поведінки працівника апарату побудовані на нормах Закону України «Про державну службу» та «Правилах поведінки працівника суду», затверджених рішенням Ради суддів України № 33 від 6.02.2009 року[233]. В рамках даного моніторингу не було можливості глибоко зануритись дослідження цього питання, тому монітори відповіли на декілька наступних питань: чи у суді наявні відповідальні особи за надання довідок / спілкування з відвідувачами, чи носять бейджі співробітники суду, чи виявили працівники апарату суду при спілкуванні з моніторами доброзичливість, повагу, бажання допомогти або ж навпаки були зафіксовані некоректне, грубе ставлення працівників апарату суду при спілкуванні з будь-ким з відвідувачів суду.

Наявність відповідальної особи за надання довідок / спілкування з відвідувачами. Переважно у судах відсутня окрема посадова особа відповідальна за спілкування з відвідувачами, надання довідок, це працівники, які суміщають такі обов'язки (працівники канцелярій, судові розпорядники, голови судів, прес-секретарі, судді-спікери та ін.). Лише в 10 судах (19%) монітори не змогли віднайти працівників відповідальних за комунікації з відвідувачами судів: Лисичанський міський суд Луганської області, Сєвєродонецький міський суд Луганської області, Рубіжанський міський суд Луганської області, Приморський районний суд Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області), Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області, Приазовський районний суд Запорізької області, Оріхівський районний суд Запорізької області, Токмацький районний суд Запорізької області, Луганський окружний адміністративний суд, Біловодський районний суд Луганської області. Окремо для роботи зі ЗМІ рішенням XI з'їзду суддів України від 22.02.2013 р. запроваджено в судах посади прес-секретаря. Проте поширеною практикою залишається суміщення цієї посади з іншими.

Наявність бейджів у співробітників суду

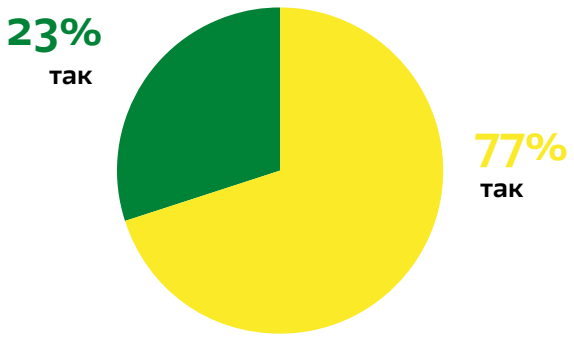

рис. 16

233 http://www.court.gov.ua/userfiles/PravPovPracSudu.pdf

Під час моніторингу учасники проекту відмітили, що більшість працівників судів не носять беджі із зазначенням свого імені та посади, навіть якщо вони у них наявні. Так, відповідно до Правилах поведінки працівника суду, пункту **3.4. «Зовнішній вигляд» п**рацівник суду повинен бути охайним, носити діловий одяг та уникати екстравагантності в зовнішньому вигляді; носити нагрудні прозорі таблички (бейджі) із зазначенням свого імені та посади і називати себе на першу вимогу відвідувачів суду.

Чи виявили працівники суду при спілкуванні з Вами доброзичливість, повагу, бажання допомогти?

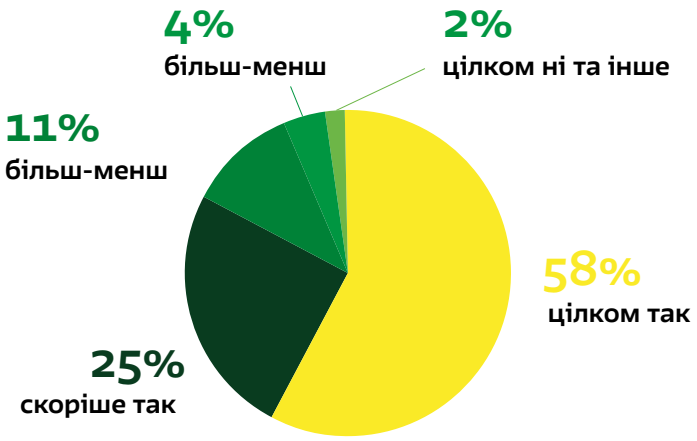

рис. 17

Більшість працівників судів, з якими спілкувались монітор були доброзичливими, допомагали, тому позитивні відгуки описані в анкетах в 42 випадках (81%). В інших 10 випадках монітори відповіли наступним чином:

- і так і ні — 6 раз (11%), а саме в таких судах: Приморський районний суд Запорізької області (Тельманівський районний суд Донецької області), Токмацький районний суд Запорізької області, Куйбишевський районний суд Запорізької області, Сватівський районний суд Луганської області, Орджонікідзевський районний суд міста Маріуполя, Апеляційний суд Донецької області (м.Бахмут);
- скоріше ні — 2 рази (4%): Слов'янський міськрайонний суд Донецької області, Біловодський районний суд Луганської області;
- цілком ні та інше — по 1 разу (по 2%): Апеляційний суд Донецької області (частина в м.Маріуполь), Донецький окружний адміністративний суд відповідно. В першому випадку монітора не було допущено з першого разу до суду (ситуація описана вище), а в другому випадку огляд Донецького окружного адміністративного суду здійснювався разом з керівником апарату суду, тому важко сказати як би поводили себе працівники цього суду в іншому випадку.

Приємно відмітити, що монітори не зафіксували під час візиту некоректне, грубе ставлення працівників апарату суду при спілкуванні з іншими відвідувачами суду.

Також монітори відмітили в додаткових коментарях, що, наприклад Олександрівському районному суді Донецької області працівники суду проводять анкетування серед відвідувачів для покращення надання судових послуг; «не дивлячись на велике навантаження у Троїцькому районному суді Луганської області (Жовтневий районний суд м. Луганська) дуже приємне враження, так би мовити суд для народу: організовано, людей інформують, направляють, надають вичерпні довідки, є бейджі та інформація. Немає невидимої стіни між відвідувачами та працівниками, як в інших судах».

Під час уточнення інформації про приймання позовної заяви та видачу документів, монітори з'ясували у працівників канцелярій, що в більшості випадків змін у їх роботі у зв'язку з АТО не відбулося, проте в 8-ти судах повідомили про значне збільшення навантаження, особливо в 2014–2015 роках, а в 2016 році ситуація вже стабілізувалась. Така ситуація характерна для судів, яким додатково передано територіальну підсудність судів з непідконтрольних територій, адже кількість працівників канцелярій не змінилась. Також у цих судах працівники зустрічаються зі складнощами в повідомленні осіб, які знаходяться на непідконтрольних територіях, видачі їм документів і т.д.. Якщо в одному випадку працівники зазначили, що береться довідка з Укрпошти зі штампом та датою про те, що кореспонденція туди не ходить (Господарський суд Луганської області), то в іншому, де працівники не відмічали це проблемою, все вирішують за допомогою електронного зв'язку, сайту суду (Жовтневий районний суд м. Маріуполя, Краснолиманський міський суд Донецької області). Також працівники відзначили, що збільшився документообіг у зв'язку із зміною підсудності і в приміщеннях не вистачає місця для зберігання паперів (Сватівський районний суд Луганської області).

Висновки до розділу 2 «Результати моніторингу матеріально-технічного стану будівель, забезпечення адміністративної роботи судів Луганської та Донецької областей»

Таким чином, за результатом моніторингу 52 будівель у 51 суді Донецької та Луганської областей, їх матеріально-технічного стану та забезпечення адміністративної роботи працівниками судів, ми виявили як негативні так і позитивні моменти, що в цілому залишаються незмінними протягом тривалого терміну в судах й в інших регіонах[234], як наприклад, непристосованість приміщень для мало мобільних груп населення. Головною причиною описаних нижче проблем працівники судів називають відсутність фінансування та повільна реакція судових органів, зокрема Державної судової адміністрації України. Під час проблем із доступом моніторів серед головних проблемам була названа нестабільна без пекова ситуація. Також ситуація з АТО була названа й в моментах додаткового навантаження і знов ж таки проблемах із якістю та розміщенням окремих приміщень та їх наповнення. Більш детально всі питання розкриті у висновках нижче.

2.1. Сайт суду та телефоний зв'язок

Отримати інформацію дистанційно можна за допомогою телефону та сайту суду. Монітори відмітили, що тільки в 3 випадках не змогли додзвонитись до суду і в 3 випадках їм не вдалось найти достатньо потрібної інформації для моніторингу на сайті судів.

2.2. Доступність суду

Скільки судів переїхали та мають окремі нові приміщенні, а скільки є сусідами інших та яких саме

Чи на всіх сайтах є інформація про адресу суду?

- Полегшує пошук судів для громадян те, що 90% судів Донецької та Луганської областей знаходяться в одному приміщенні, лише 3 суди з промоніторинх мають два приміщення (6%), а саме: Апеляційний суд Донецької області, Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області, Оріхівський районний суд Запорізької області.

- Деякі суди, які переміщені з непідконтрольних територій отримали не окремі приміщення, а розділяють їх з Краматорською школою мистецтв (Донецький апеляційний адміністративний суд), районною прокуратурою (Мар'їнський районний суд Донецької області). Проте така практика характерна і для судів, що не змінювали своє розміщення, наприклад Куйбишевський районний суд Запорізької області ділить приміщення з аптекою, при будівлі знаходиться магазин господарчих товарів, а Димитровський міський суд Донецької області знаходиться в одному приміщенні з відділом поліції та міської прокуратури.

234 http://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2013/10/Zvit-2-postorinkovo-sajt.pdf
http://www.fair.org.ua/index.php/index/library/7/work/5

- У 54% моніторингів монітори діставались до суду з іншого населеного пункту. При цьому за результатами анкетування було відмічено, що **складно знайти будівлі судів було у 3 випадках (6% від усіх моніторингів).** Це такі суди як Рубіжанський міський суд Луганської області,, Новоайдарський районний суд Луганської області, Мар'їнський районний суд Донецької області при цьому тільки останній переміщений з непідконтрольних територій.

- Якщо говорити про громадський транспорт, то необхідно відмітити, що не всюди він наявний (9–17%). Цілком не зручно діставатися громадським транспортом до будівлі суду громадським транспортом у 4 випадках (8%) до судів, що не змінювали своє місце розташування у зв'язку з АТО.

- Ускладнює пошук відсутність адресних табличок на приміщеннях судів, **табличка з назвою вулиці та номером будинку наявна на будівлях 13 судів (25%). Проте сама ж назва суду наявна на будівлях практично всіх судів — 49 будівлях (94%).**

- **Якщо ви прибули авто, то в 38 випадках (73%) вам буде цілком або достатньо зручно паркувати автомобіль.** Хоч це не завжди спеціально обладнані місця з вказівниками, проте площа прибудинкової території дозволяє це зробити.

- **В усіх судах, де проведено моніторинг наявна інформація про графік роботи суду (робочі та вихідні дні, години, перерви). У більше половини випадків інформація наявна всередині суду (30 приміщень — 58%),** що в окремих випадках може створювати незручності для мало мобільних груп населення та для людей, які намагаються дізнатись таку інформацію в неробочі години, при цьому не маючи доступу до мережі Інтернет.

- У судах порушено норми ДБН В.2.2–17 «Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення» та ДБН В.2.2–9 «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення». В окремих випадках монітори зазначали, що працівники суду повідомляли про наявність переносних пандусів, та кнопок виклику персоналу, тож **в загальному пандуси та розумні пристосування для потрапляння в суд наявні в 56% судів.** В 1 випадку працівник суду зазначив, що є переносний пандус, проте відмовився його продемонструвати. **В 50% випадків люди з інвалідністю, перебуваючи вже всередині суду, не можуть користуватися його послугами внаслідок різних причин: рамка металошукача та неможливість її оминути, відсутність залів судових слухань на першому поверху, відсутність ліфтів, вузькі двері, вузькі сходинки.**

- Для того, щоб потрапити до суду у більшості випадків необхідно пройти заходи пропускного контролю. Пропуск до суду, охорона суду, підтримання громадського порядку зокрема регулюється Тимчасовим порядком забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них, затвердженим рішенням Вищої ради юстиції від 26 грудня 2016 року № 3470/0/15–16 та наказом від 26 грудня 2016 року № 1352 Міністерства внутрішніх справ України.

  Уніфікованої технічної системи засобів контролю та пропуску Технічний Порядок не передбачає, окрім того, що зазначає: «На вході до приміщень судів, інших органів та системи правосуддя обладнуються пункти пропуску з відповідними технічними засобами контролю та зв'язку».. Порядком передбачено пред'явлення документу, що посвідчує особу

на вході до суду працівнику охорони, який має бути представником Національної поліції України та Національної гвардії України тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони. **У 18 випадках (35%) під час моніторингу на вході до будівлі були відсутні жодні видимі заходи контролю.** В 5 з цих судів перевірку особи здійснюють працівники суду при прийомі заяв.

В інших 34 випадках (65%) на вході до будівель судів застосовували такі засоби контролю як пред'явлення паспорту, запис даних відвідувача у журналі, рідше металошукач та вертушка. В деякий випадках наявні рамки металошукачів, але вони не працюють.

- **Загалом моніторами зафіксовано та за повідомленнями працівників судів охорона здійснюється в 35 будівлях судів (67%), в 18 з них (51% судів, де здійснюється охорона та 35% від всіх приміщень судів) це представники Національної поліції України, які знаходяться в судах постійно**, в інших випадках охорона здійснюється і тільки в нічний час або працівниками суду (технічний персонал, судовий розпорядник). **В інших же 17 випадках (33%) охорона відсутня взагалі.** При чому часто це суди, що розташовані в безпосередній близькості до лінії розмежування.

Охоронці відмітили, що з початком АТО серед нових складнощів, що постали перед ними є наявність у відвідувачів автоматичної зброї, працівники суду залучаються до спеціальних заходів поряд з лінією розмежування, конфліктні ситуації за участі відвідувачів суду, пов'язані з судовими справами щодо подій АТО, загалом збільшення кількості відвідувачів тощо.

Монітори відмітили, що представники охорони при спілкуванні з ними проявляли доброзичливість, повагу, бажання допомогти у більшості випадків (25 випадків, що складає 71% від судів, де є охорона).

- Під час моніторингу з'ясовано, що деякі суди ще керуються Правилами пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, що затверджені Наказом Державної судової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ України 12.09.2005 N102/765 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2005 р. за N1322/11602[235], що діє на вимогу **нечинного** Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990, № 565-XII.

- У більшості випадків у моніторів не виникало складнощів із тим, щоб потрапити до суду. В окремих випадках необхідно було вчинити додаткові дії щоб потрапити до суду, наприклад, в журналі реєстрації відмітити, окрім даних посвідчення особи, ще мету візити і особу до якої цей візити здійснюється або зазначити судове засідання, яке відвідуватиме монітор. **А в Апеляційному суді Донецької області (м. Маріуполь) монітор не була допущена з першого разу, коли повідомила, що хоче здійснити моніторинг суду.** Для потрапляння монітора в середину суду знадобилося письмове роз'яснення цілей моніторингу та підтвердження приналежності монітора до команди проекту.

Отже, монітори відмітили, що будівлі судів їм було знайти достатньо легко, складнощі виникали в окремих випадках через транспорт, відсутність адресних

235 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1322-05

табличок, незручне розташування суду. Якщо ви вже прибули до суду коли саме можна потрапити нього є можливість дізнатися в усіх випадках, проте не завжди це може бути зручно, якщо ви наприклад, людина з інвалідністю, з немовлям у калясці або якщо намагаєтесь дізнатись таку інформацію в неробочі години, при цьому не маючи доступу до мережі Інтернет. Адже будівлі не пристосовані для потреб маломобільних груп населення, незрячих людей і в 58% випадків така інформація розміщена всередині суду.

Потрапити до судів буде змога не в усіх через порушення норм ДБН В.2.2–17 «Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення» та ДБН В.2.2–9 «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення», перш за все через відсутність пандусів та інших розумних пристосувань для потрапляння в суд, що відмічено в 44% випадків. Проте в 50% випадків люди з інвалідністю, перебуваючи вже всередині суду, не можуть користуватися його послугами внаслідок різних причин: рамка металошукача та неможливість її оминути, відсутність залів судових слухань на першому поверху, відсутність ліфтів, вузькі двері, вузькі сходинки.

В судах відсутня єдина система пропуску до суду та охорони. В 17 випадках (33%) охорона в судах відсутня взагалі.

2.3. Розміщення інформаційних матеріалів у приміщенні суду

- У 14% випадків монітори відмітили, що інформаційні стенди в судах були розміщені незручно. В судах вони розміщені досить по різному: в фойє, перед пунктом охорони, одразу за ним, на різних поверхах тощо.
- В 65% випадків інформація про розташування кабінетів, залів судових засідань, інших приміщень відсутня, в окремих судах таку інформацію можна отримати від працівників суду.
- В 25% випадків відсутня інформація щодо правил допуску в суд та перебування в ньому, хоча пунктом 6 Тимчасовому порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них передбачено, що він має бути розміщений в легкодоступному для відвідувачів місці. В 2-х випадках монітори відмітили, що в приміщеннях судів **Правила пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, що** затверджені Наказом Державної судової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ України 12.09.2005 N102/765 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2005 р. за N1322/11602[236], що діє на вимогу нечинного Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990, № 565-XII. **Наявність правової колізії, коли діють різні порядки пропуску до судів, при чому один з них на вимогу Закону України, що втратив чинність порушує права невизначеного кола осіб.**
- Лише в 3 приміщеннях судів (6%), з перевірених моніторами, відсутні такі графіки. Звичайно, в інших випадках необхідно перевіряти актуальність такої інформації. Це питання ми розглядаємо на прикладі конкретних судових засідань у першому розділі. Як ми зазначали у попередньому розділі Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII у частинах 1 та 2 ст. 11 забов'язує суди надавати інформацію про час та місце майбутніх відкритих судових засідань на офіційному веб-порталі судової

236 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1322-05

влади України. Проте не всі українці мають доступ до мережі Інтернет, тому позитивною практикою вважаємо анонсувати розклад судових засідань й у приміщеннях судів.

- У 48 приміщеннях судів (92%) наявні друковані зразки типових заяв, клопотань та інших документів, що стануть в нагоді учасникам судових процесів та відвідувачам судів.

- Ще частіше та легше можна знайти інформацію щодо порядку сплати судових зборів та мита, реквізити та розміри платежів. Таку інформацію монітор не змогли знайти тільки в 1 суді.

- В 40 приміщеннях судів (77%) окремо графік роботи канцелярій не розміщено, проте в більшості випадків отримано інформацію, що він співпадає з графіком роботи суду.

- Окремо розклад роботи архіву міститься в приміщеннях 6-ти судів (12%). З'ясовано також, що в Донецькому апеляційному адміністративному суді справи 2-ї інстанції не зберігаються, є службовий архів (не для відвідувачів); Слов'янський міськрайонний суд Донецької області — архів знаходиться на закритих для відвідувачів поверхах (4,5,6) та пройти туди можна тільки по заяві і з дозволу охоронця; Дружківський міський суд Донецької області — цю інформацію надає судовий розпорядник оскільки окремого приміщання архіву немає.

Також в судах можна було знайти додаткову корисну інформацію, наприклад, в 11 випадках (21%) плакатів про надання безоплатної правової допомоги.

2.4. Якість приміщень судів

- Учасникам судових процесів, вільним слухачам та моніторам у разі довгого очікування судових засідань у 61% приміщень судів буде можливість зручно чи достатньо зручно зачекати. Монітори відмітили, що більшість судів містять лавки та столи в приміщеннях загального користування. Донецький апеляційний адміністративний суд надає в користування відвідувачів навіть 1 робоче місце з комп'ютером, підключеним до мережі Інтернет, принтером. Проте наявні суди де місця для сидіння наявні тільки на одному поверсі або відсутні взагалі.

- Таким же актуальним є і питання вільного доступу до туалету. У 26 випадках (50%) **є характерним для приміщення суду вільний доступ до побутових приміщень (туалетів).** Проте в 2 — х судах туалети для відвідувачів розміщені на вулиці. Залишається практика не робити вивіски на туалетах, закривати їх на ключ і т. ін..

- Такими додатковими послугами як вільний доступ до **Wi-Fi** є можливість скористатися **в 4 судах (8%)** (Донецький апеляційний адміністративний суд, Приморський районний суд м. Маріуполя, Лисичанський міський суд Луганської області, Луганський окружний адміністративний суд). В сучасному світі це особливо актуально, особливо враховуючи законодавчо закріплену необхідність публікувати більшість офіційних документів державних органів та установ на їх сайтах, інколи Інтернет чи не єдиний можливий зв'язок з людьми з непідконтрольних територій тощо.

- В 10 судах (19%) наявні окремі приміщення для адвокатів, проте в одному з них це приміщення знаходиться не в самому суді.

- Монітори відмітили, що **канцелярії судів знаходяться в одному приміщенні з судом,** проте часто різні канцелярії знаходяться на різних поверхах, також це можуть бути окремі

входи, що створює додаткові складнощі для людей з інвалідністю, оскільки загалом приміщення не пристосовані для мало мобільних груп населення, про що ми зазначали вище.

- **Нестача матеріально-технічних ресурсів для забезпечення потреб працівників суду для ефективного виконання своїх обов'язків відмічено принаймні у 14 судах (27).** В більшості випадків працівникам судів не вистачає комп'ютерної техніки, окремі працюють з власною.

- **У 17 судах (33%) конвойні приміщення або відсутні або не можуть використовуватись,** через що обвинувачені, якщо доставлені на засіданні змушені чекати в автомобілях.

- В 14 приміщень судів (27%) в різних залах засідань наявні як заґратовані клітки так і засклені кабіни, так і просто меблі, в 17 випадках — тільки кабіни з металопластику (33%). А 5 приміщеннях судів відсутні як заґратовані клітки, так і кабіни з металопластику (10%). В 13 судах наявні тільки зали з заґратованими клітками або обладнані тільки меблями (25%). Тримання підсудних у загратованих клітках під час судових засідань є порушенням презумпції невинуватості та може вважатися жорстоким поводженням. Національне законодавство врегульовує проблему тримання підозрюваного або обвинуваченого в клітці в п. 21 Перехідних положень КПК України, де згадується про необхідність «заміни у судах загальної юрисдикції металевих загороджень, які відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян, на загородження із скла чи органічного скла».

- В 3 судах (6%) відсутні системи відео-конференц зв'язку, що виключає забезпечення дистанційного судового провадження в даних судах.

- *Розмір приміщень і тут цікаво ті, що переїхали і суміщають*

2.5. Працівники суду

- В 10 судах (19%) монітори не змогли віднайти працівників відповідальних за комунікації з відвідувачами судів, які б могли надати роз'яснення або довідки. Переважно у судах відсутня окрема посадова особа відповідальна за спілкування з відвідувачами, надання довідок, це працівники, які суміщають такі обов'язки (працівники канцелярій, судові розпорядники, голови судів, прес-секретарі, судді-спікери та ін.).

- Тільки у 23% приміщень судів працівники судів носять беджі із зазначенням свого імені та посади. В інших випадках працівники порушують «Правила поведінки працівника суду», затверджених рішенням Ради суддів України № 33 від 6.02.2009 року.

- Більшість працівників судів, з якими спілкувались монітор були доброзичливими, допомагали, тому позитивні відгуки описані в анкетах в 42 випадках (81%).

- Монітори не зафіксували під час візиту некоректне, грубе ставлення працівників апарату суду при спілкуванні з іншими відвідувачами суду.

- Працівники канцелярій відмітили деякі зміни в їх роботі, пв'язані з АТО. Значне збільшення навантаження, особливо в 2014–2015 роках, а в 2016 році ситуація вже стабілізувалась. Така ситуація характерна для судів, яким додатково передано територіальну підсудність судів з непідконтрольних територій, адже кількість працівників канцелярій не змінилась. У цих судах працівники зустрічаються зі складнощами в повідомленні осіб, які знаходяться

на непідконтрольних територіях, видачі їм документів і т.д.. Якщо в одному випадку працівники зазначили, що береться довідка з Укрпошти зі штампом та датою про те, що кореспонденція туди не ходить (Господарський суд Луганської області), то в іншому, де працівники не відмічали це проблемою, все вирішують за допомогою електронного зв'язку, сайту суду (Жовтневий районний суд м. Маріуполя, Краснолиманський міський суд Донецької області). Також працівники відзначили, що збільшився документообіг у зв'язку із зміною підсудності і в приміщеннях не вистачає місця для зберігання паперів (Сватівський районний суд Луганської області).

Додатки

Додаток 1.

Програма тренінгу

Тривалість	Назва навчальної сесії	Тренер
9:30–10:00	Реєстрація учасників. Кава	
10:00–10:30	Відкриття заходу. Представлення програми та тренерів, знайомство, визначення очікувань	Валерія Рибак, Валерій Новіков, Денис Денисенко
10:30–10:50	Презентація проекту «Спроможність української судової системи задовольняти потребу в правосудді в умовах збройного конфлікту на Сході України»	Роман Куйбіда
10:50–11:10	Моніторинг судових процесів: ознайомча презентація	Максим Середа
11:10–11:30	Право на справедливий суд та його компоненти	Роман Куйбіда
11:30–11:40	*Перерва*	
11:40–12.00	Презентація анкети моніторингу судових процесів. Обговорення анкети	Максим Середа
12:00–12:15	Досвід практичної апробації анкети моніторингу судових процесів	Роман Куйбіда
12:15–13.00	Перегляд відео реального судового процесу. Обговорення відео. Заповнення учасниками тренінгу анкети моніторингу	Максим Середа (модерація)
13:00–14:00	*Обід*	
14:00–15:00	Обговорення результатів заповнення анкет	Роман Куйбіда, Максим Середа
15:00–15:20	Моніторинг судових процесів в українських умовах: досвід ОЗОНу	Валерія Рибак
15:20–15:50	Дискусія щодо проблемних ситуацій, які виникають або можуть виникати під час моніторингу судових процесів. Досвід учасників тренінгу щодо моніторингу судових процесів	Загальна модерація дискусії — Валерія Рибак
15:50–16:10	*Перерва на каву*	
16:10–16:40	Принципи і правила роботи спостерігача у судовому засіданні. Обговорення	Максим Середа
16:40–17:00	Презентація нової програми з моніторингу судових процесів. Запрошення взяти участь	Роман Куйбіда
17:00–17:30	Підведення підсумків заходу. Закриття заходу	Валерія Рибак

Додаток 2.

Список моніторів, які брали участь в дослідженні

	Прізвище, ім'я	Громадське об'єднання, до якого належить монітор (за наявності)	Населений пункт постійного чи тимчасового проживання	Чи входить громадське об'єднання до Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі»
1	Березін Володимир Борисович	Еколого-культурний центр «Бахмат»	м.Костянтинівка, Донецької області	Так
2	Бондаренко Лілія Миколаївна	ГО «Центр Захисту ППВ»	м. Рубіжне, Луганської області	Так
3	Булах Людмила Сергіївна	—	м. Українка Обухівського району Київської області	
4	Віжевська Катерина Ігорівна	ГО «Мирний берег»	м. Луцьк	Так
5	Власов Михайло Львович	—	м. Лисичанськ, Луганської області	
6	Говоровський Дмитро Сергійович	—	м. Харків	
7	Григоренко Володимир	Старобільська ГО «Воля»		Так
8	Іващенко Микола Сергійович	ГО «Центр інформації про права людини»	м. Київ	Ні
9	Ковальова Алла Дмитрівна	ГО «Моя Новопсковщина»	смт Новопсков Луганської області	Ні
10	Кочуков Дмитро Геннадійович	ГО «Центр Громадянських Ініціатив Донбас»	м.Слов'янськ, Донецької області	Ні
11	Круковська Тетяна Вікторівна	Старобільська ГО «Воля»	м.Старобільськ, Луганської області	Так
12	Мирошник Сергій Леонідович	ГО «Об'єднання за дотримання прав людини»	м. Дніпро	Ні
13	Плетенко Володимир Володимирович	Громадська організація «Правозахисна Група «Січ»	м. Дніпро	Ні
14	Полєхіна Юлія Володимирівна	Громадська організація «Правозахисна Група «Січ»	м. Дніпро	Ні

	Прізвище, ім'я	Громадське об'єднання, до якого належить монітор (за наявності)	Населений пункт постійного чи тимчасового проживання	Чи входить громадське об'єднання до Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі»
15	Пономарьова Наталія Вікторівна	СГО «Воля»	м.Старобільськ, Луганської області	Так
16	Рудь Світлана Михайлівна	ГО «Фонд розвитку громади», ГО «Центр правових технологій»	м.Краматорськ, Донецької області	Ні
17	Скачков Максим Сергійович	ГО «Країна вільних людей»	м. Львів	Ні
18	Стулій Ольга Миколаївна	—	м. Київ	
19	Таненок Олександр Акимович	МГО «ТАК»	м. Покровськ, Донецької області	Ні
20	Філіппов Микола Олександрович	ГО» Станично-Луганський центр правової інформації та юридичної допомоги»	Валуйське, Станично-Луганський район	Ні
21	Чекарьов Євген Володимирович	ГО «Громадський комітет захисту прав людини»	м. Київ	Так
22	Шумар Дмитро Федорович	Громадська організація «МАРТ»	м. Чернігів	Ні
23	Щербіна Ольга Іванівна	ГО «Центр правових технологій»	м.Краматорськ, Донецької області	Ні

Додаток 3.

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
	Донецька та Луганська області		
	Місцеві загальні суди		
1	Біловодський районний суд Луганської області	*Адреса:* 92800, смт. Біловодськ, вул. Луганська, 30 E-mail: inbox@bv.lg.court.gov.ua Телефони: (06466) 2-00-87	1
2	Білокуракинський районний суд Луганської області	*Адреса:* 92200, смт Білокуракине, пл. Шевченка, 2 E-mail: inbox@bl.lg.court.gov.ua Телефони: (06462) 2-28-71	1
3	Добропільський міськрайонний суд Донецької області	*Адреса:* 85004, м. Добропілля, вул. Банкова, 39 А E-mail: inbox@dpm.dn.court.gov.ua Телефони: (06277) 2-88-25	5
4	Дружківський міський суд Донецької області	*Адреса:* 84205, м. Дружківка, вул.Енгельса, 45 E-mail: inbox@dr.dn.court.gov.ua Телефони: (06267) 4-21-62	3
5	Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області	*Адреса:* 85110, Донецька область, м. Костянтинівка, корпус № 1 розташований прт. Ломоносова, буд. 157, корпус № 2 розташований прт. Ломоносова, буд. 157А тел./факс: (06272) 2-53-49	10
6	Краматорський міський суд Донецької області	*Адреса:* 84333, м. Краматорськ, вул. Маяковського, 21 E-mail: inbox@kt.dn.court.gov.ua Телефони: Канцелярія з цивільних та адміністративних справ: (06264) 6-18-43 Канцелярія з кримінальних справ: (06264) 6-51-17 Факс: (0626) 44-28-54 >Факс: (0626) 41-99-73	10
7	Красноармійський міськрайонний суд Донецької області	*Адреса:* 85300, м. Покровськ, вул. Європейська, 20 E-mail: inbox@ka.dn.court.gov.ua Телефони: (06239) 2-02-65	17

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
8	Кремінський районний суд Луганської області	*Адреса:* 92900, м. Кремінна, площа Красна, 5 E-mail: inbox@km.lg.court.gov.ua Телефони: тел-факс (06454) 3-19-30	3
9	Новоайдарський районний суд Луганської області	*Адреса:* 93500, смт Новоайдар, квартал Миру, 38 E-mail: inbox@na.lg.court.gov.ua Телефони: (06445) 9-44-74, факс (06445) 9-43-84	4
10	Новопсковський районний суд Луганської області	*Адреса:* 92303, смт Новопсков, вул. Українська 28 E-mail: inbox@np.lg.court.gov.ua Телефони: (06463) 2-14-64, 2-14-25	3
11	Рубіжанський міський суд Луганської області	*Адреса:* 93205, Луганська область, м.Первомайськ, вул.Леніна 36 E-mail: inbox@prm.lg.court.gov.ua Телефони: 06455-4-51-59	11
12	Сватівський районний суд Луганської області	*Адреса:* 92600, м. Сватово, пл. 50 років Перемоги, 34 E-mail: inbox@sv.lg.court.gov.ua Телефони: (06471) 3-24-39	5
13	Селидівський міський суд Донецької області	*Адреса:* 85400, м. Селидове, вул. Пушкіна, 4 E-mail: inbox@sdm.dn.court.gov.ua Телефони: (06237) 7-22-41	2
14	Слов'янський міськрайонний суд Донецької області	*Адреса:* 84122, м. Слов'янськ, вул. Добровольського 2 E-mail: inbox@sl.dn.court.gov.ua Телефони: (06262) 2-71-77	5
15	Старобільський районний суд Луганської області	*Адреса:* 92700, м. Старобільськ, вул. Миру, 38 E-mail: inbox@sb.lg.court.gov.ua Телефони: (06461) 2-22-52	12

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
Місцеві господарські суди			
16	Господарський суд Луганської області	*Адреса:* 61022, м. Харків, проспект Науки, б.5 E-mail: inbox@lg.arbitr.gov.ua Телефони: «Гаряча лінія» 0952140005; Канц. (057)702-17-55; Приймальня (057)702-10-79.	5
Місцеві адміністративні суди			
17	Донецький окружний адміністративний суд	*Адреса:* 84122, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Добровольського, буд.1 E-mail: inbox@adm.dn.court.gov.ua Телефони: Канцелярія (06262) 3-33-71	3
18	Луганський окружний адміністративний суд	*Адреса:* 93411, м. Сєвєродонецьк, проспект Космонавтів, 18 E-mail: inbox@adm.lg.court.gov.ua Телефони: (06452) 2-51-70, 2-51-40	5
Апеляційні суди			
19	Донецький апеляційний адміністративний суд	*Адреса:* 84301, Донецька область, м. Краматорськ, вул. Марата, 15 E-mail: inbox@apladm.dn.court.gov.ua Телефони: канцелярія (0626) 42-35-13 факс (06264) 3-72-48	1
20	Апеляційний суд Луганської області	*Адреса:* 93404, Луганська обл., м.Сєвєродонецьк, бульвар Дружби Народів (вул. Леніна), 16 E-mail: inbox@lga.court.gov.ua Телефони: Канцелярія: (06452) 4-22-37 — факс Приймальня: (06452) 4-22-19	2
Інша територія України			

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
Місцеві загальні суди			
21	Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська	*Адреса:* 49083, м. Дніпро, вул. Новоселівська, 9 E-mail: inbox@an.dp.court.gov.ua Телефони: (0562) 23-86-18	2
22	Вишгородський районний суд Київської області	*Адреса:* 07300, м. Вишгород, вул. Кургузова, 7 E-mail: inbox@vsh.ko.court.gov.ua Телефони: 04596-54-339, 04596-22-710, 04596-51-468	1
23	Володимир-Волинський міський суд Волинської області	*Адреса:* 44700, м. Володимир-Волинський, вул. Сагайдачного, 24 E-mail: inbox@vo.vl.court.gov.ua Телефони: (03342) 2-17-57	3
24	Галицький районний суд м. Львова	*Адреса:* 79018, м. Львів, вул. Чоловського,2 E-mail: inbox@gl.lv.court.gov.ua Телефони: (0-32) 261-38-64; (0-32) 261-38-38.	1
25	Дарницький районний суд м. Києва	*Адреса:* 02099, м. Київ, вул. Севастопольська, 14 E-mail: inbox@dr.ki.court.gov.ua	1
26	Деснянський районний суд м. Чернігова	*Адреса:* 14038, м. Чернігів, пр-т Перемоги, 141 E-mail: inbox@ds.cn.court.gov.ua Телефони: тел./факс (04622) 3-31-81 тел./факс (0462) 95-09-58	6
27	Деснянський районний суд міста Києва	*Адреса:* 02225, м. Київ, пр-т. Маяковського, 5-в E-mail: inbox@ds.ki.court.gov.ua Телефони: (044) 547-81-73	4

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
28	Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська	*Адреса:* 49044, м. Дніпро, вул.Паторжинського, 18-А E-mail: inbox@gt.dp.court.gov.ua Телефони: (0562) 46-70-83, (0562) 46-70-13	1
29	Заводський районний суд м. Дніпродзержинська	*Адреса:* 51925, м.Дніпродзержинськ вул. Ігнатія Ясюковича, 5 E-mail: inbox@zv.dp.court.gov.ua Телефони: (05692) 3-06-73	1
30	Кіровський районний суд м.Дніпропетровська	*Адреса:* 49101, м. Дніпро, проспект Пушкіна, 29 E-mail: inbox@kr.dp.court.gov.ua Телефони: (0562) 33-50-26	2
31	Комінтернівський районний суд м. Харкова	*Адреса:* 61068, м. Харків, пров.Брянський, 5 E-mail: inbox@km.hr.court.gov.ua Телефони: (057) 771-46-62	1
32	Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська	*Адреса:* 49006, м. Дніпро, пр-т Пушкіна, 77-б E-mail: inbox@kg.dp.court.gov.ua Телефони: канцелярії: загальна (056) 371-27-02, цивільна (056) 371-27-05, кримінальна (056) 371-27-09 адміністративна (056) 371-27-09	1
33	Ленінський районний суд м. Дніпропетровська	*Адреса:* 49128, м. Дніпро, ж/м Червоний Камінь, вул. Коробова, 6 E-mail: inbox@ln.dp.court.gov.ua Телефони: (056) 370-77-51	1
34	Новозаводський районний суд м.Чернігова	*Адреса:* 14000, м. Чернігів, вул. Мстиславська, 17 E-mail: inbox@nz.cn.court.gov.ua Телефони: 0462-676-896 — телефон 0462-647-732 — факс	3
35	Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області	*Адреса:* 51200, Дніпропетровська обл., м.Новомосковськ, вул.Велика Ковалівка буд.10-Б E-mail: inbox@nm.dp.court.gov.ua Телефони: (05693) 7-54-80	22

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
36	Печерський районний суд міста Києва	*Адреса:* 01601, м. Київ, вул. Хрещатик, 42А 01010, м. Київ, провулок Хрестовий, 4 e-mail: inbox@pc.ki.court.gov.ua тел. 235-32-78	3
37	Подільський районний суд м. Києва	*Адреса:* 04071, м. Київ, вул. Хорива, 21, вул. Волоська 6/14 літера «Б» E-mail: inbox@pd.ki.court.gov.ua Телефони: Загальна канцелярія: (044) 425-45-55 Цивільна канцелярія (044) 425-26-61 Канцелярія по адміністративним правопорушенням (044) 425-43-13 Кримінальна канцелярія (044) 425-43-13 Приймальня голови суду: (044) 425-65-00	7
38	Святошинський районний суд міста Києва	*Адреса:* Перше приміщення: 03148, м. Київ, вул. Я. Коласа, 27А; Друге приміщення: 01032 м. Київ, вул.Жилянська,142 E-mail: inbox@sv.ki.court.gov.ua Телефони: Тел/факс (044) 407-94-81, (044) 236-62-19	3
39	Шевченківський районний суд міста Києва	*Адреса:* 03057, м.Київ, вул. Дегтярівська, 31-А E-mail: inbox@sh.ki.court.gov.ua Телефони: Канцелярії: Загальна тел./факс (044)483-09-23; Цивільна (044)489-10-26, (044)483-03-80; Кримінальна (044)489-10-30; По справам про адмін.правопорушення (044)483-21-99	9
Місцеві господарські суди			
40	Господарський суд м. Києва	*Адреса:* 01030, м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 44-в E-mail: inbox@ki.arbitr.gov.ua Телефони: (044) 284-18-98	16
41	Господарський суд Харківської області	*Адреса:* 61022, м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром, 8-й під'їзд E-mail: inbox@hr.arbitr.gov.ua Телефони: Приймальня в.о. голови суду: (057) 757-44-10; Інформаційний відділ: (057) 757-43-99, Телефон канцелярії суду (факс): (057) 705-14-41; Телефони «Гарячої лінії»: (057) 757-43-71, (057) 757-43-98(057) 705-14-41	2
Місцеві адміністративні суди			

Перелік судів, в яких проводився моніторинг судових процесів

№ п/п	Назва суду	Адреса, контактні дані суду	Кількість промоніторинх засідань
42	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	*Адреса:* 49089, м. Дніпро, вул. Академіка Янгеля,4; 49005 м.Дніпро, вул.Академіка Чекмарьова,5 E-mail: inbox@adm.dp.court.gov.ua Телефони: (056) 753-04-77; (056) 753-04-65	5
43	Окружний адміністративний суд міста Києва	*Адреса:* 01601, м. Київ, вул. Болбочана Петра, 8, корпус 1 E-mail: inbox@adm.ki.court.gov.ua Телефони: (044) 591-55-64	2
Апеляційні суди			
44	Київський апеляційний господарський суд	*Адреса:* 04116 м.Київ вул. Шолуденка 1 E-mail: inbox@kia.arbitr.gov.ua Телефони: Інформаційний центр — (44) 230-06-58; телефон гарячої лінії — (44) 230-06-59. Прес-секретар — (44) 230-06-45 (не для інформаційних довідок), press@kia.arbitr.gov.ua	2
45	Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд	*Адреса:* 49083, м. Дніпро, проспект Слобожанський, 29, к. 504 E-mail: inbox@apladm.dp.court.gov.ua Телефони: Приймальня: тел./факс (056) 726-90-30; (056) 790-91-12 Відділ по роботі зі зверненнями громадян та надання інформації: (056) 790-91-16; (056) 726-90-42	4
46	Апеляційний суд Чернігівської області	*Адреса:* Юридична та поштова адреси: 14000, м. Чернігів, вул. Г. Полуботка, 2 E-mail: inbox@cna.court.gov.ua Телефони: Приймальня голови суду, факс (0462) 67-68-85; Канцелярія у цивільних справах, факс — (0462) 67-28-49; Канцелярія у кримінальних справах — (0462) 67-40-73; Інші спеціалісти — у вкладці «Структура суду»	3
47	Апеляційний суд міста Києва	*Адреса:* 03110, м. Київ, вул. Солом'янська, 2-А Веб-сайт: http://kia.court.gov.ua E-mail: inbox@kia.court.gov.ua Телефони: (044) 284-15-77, (044) 359-06-59	1

Додаток 4.

Громадська організація «Вектор прав людини»
Електронна адреса ГО «Вектор прав людини»: info@hrvector.org
Телефон: + 38(050) 4112047
Код ЄДРПОУ: 40388311

Заступнрику голови
Лісовому Олександру Олександровичу
тел: (0629)53-04-84
email: inbox-mar@dna.court.gov.ua
(м. Маріуполь)

Копія

Голові Апеляційного суду Донецької області
Агєєву Олександру Володимировичу
тел: (0627)44-50-26
email: inbox@dna.court.gov.ua
(м. Бахмут)

Заступнику керівника апарату суду
Муравченко Валерія Сергіївна
тел: (0629) 47-44-20
email: muravchenko@dna.court.gov.ua
(м. Маріуполь)

В. о начальника відділу Державної судової адміністрації України, прес-центр судової влади
Валентині Пастуховій
pressoffice@court.gov.ua

Директора ГО «Вектор прав людини»
Валерії Рибак
Поштова адреса: 04050 м. Київ, а/с 112, відділення зв'язку № 50.
електронна адреса: info@hrvector.org
trialinsimplewords@gmail.com
телефон +38 050 41 12 047

Вих. № 06-03 від 29.03.2017 р. м. Київ

Шановний Олександре Олександровичу!

Висловлюючи свою повагу, звертаємося із наступним. Громадська організація «Вектор прав людини», проект «Суд людською мовою» працює задля захисту права на справедливий суд, зокрема в забезпеченні права на відкриті судові слухання і принципу гласності судових процесів. В рамках цього Організація активно співпрацює з Радою суддів України та прес-центр судової влади України (див. додаток 1).

ГО «Вектор прав людини» у партнерстві з ГО «Луганський обласний правозахисний центр «Альтернатива» та Коаліцією «Справедливість заради миру на Донбасі» проводить дослідження мета якого - визначити спроможність української судової системи належним чином працювати в умовах збройного конфлікту на Сході України, забезпечувати право на справедливий суд з дотриманням принципів верховенства права шляхом проведення моніторингу дотичних судових процесів, судів та збору, аналізу фактичних відомостей з інтернет-ресурсів щодо даної проблематики. В рамках дослідження монітори відвідують судові засідання, будівлі судів та моніторять відкриті Інтернет ресурси. За результатами моніторингів будуть підготовлені публічні звіти з рекомендаціями задля забезпечення права на справедливий суд.
Ценагос оксана вікторівна Наталю Олександрівна виконує обов'язки нач.відділу по роботі зі зверненнями громадян м. Бахмут

Громадська організація «Вектор прав людини»
Електронна адреса ГО «Вектор прав людини»: info@hrvector.org
Телефон: + 38(050) 4112047
Код ЄДРПОУ: 40388311

Усі монітори пройшли спеціальне навчання та працюють у відповідності з розробленою методологією. Зокрема можна ознайомитись з опитувальником для моніторингу судових процесів http://bit.ly/2kTyFB9 та будівель суду http://bit.ly/2mKW2zd

Необхідно відзначити, що незалежна оцінка умов забезпечення правосуддя моніторами, може формувати додаткові аргументи для подальших звернень судами за допомогою у виправленні виявлених проблем у відповідні органи, зокрема щодо матеріально-технічного стані і т.д.

Монітори у своїй діяльності керуються принципами незаангажованості та об'єктивності задля фіксації належної повної картини. Усі монітори діють у відповідності до українського та міжнародного законодавства. Нагадаємо, що Країни-учасниці ОБСЄ вирішили визнати моніторинг судів та присутність спостерігачів під час судових процесів, у судах заходом, що сприяє зміцненню довіри між країнами-учасницями.

Так, 29 березня 2017 року монітор, яка проводить моніторинг в рамках дослідження, пройшла відповідне навчання та постійно здійснює моніторинг - Щербіна Ольга Іванівна, 27.06.63р.н., посвідка на постійне проживання видана Краматорським МВ ГУМВС України Донецькій області. 22.08.2008р. Серія ДН номер 895-44. Намагалась відвідати приміщення Апеляційного суду Донецької області за адресою: м. Маріуполь, пр. Миру, 1а. Проте за усним розпорядженням Мураченко Валерії Сергієвни Ольгу Іванівну не було допущено до суду, без додаткових пояснень та наданням документів, які б могли пояснити такі дії.

Просимо, керуючись принципом гласності здійснення правосуддя, забезпечити доступ до приміщення суду Апеляційного суду Донецької області за адресою: м. Маріуполь, пр. Миру, 1а та провести моніторинг , за вказаною вище методологією.

Результати моніторингу будуть зокрема надіслані Апеляційному суду Донецької області.

У разі виникнення додаткових запитань, прохання повідомити на електронну адресу: info@hrvector.org або trialinsimplewords@gmail.com або за телефоном 050 41 12 047 .

З повагою,
директор ГО «Вектор прав людини» Рибак В.В.

Для довідки:

ГО «Вектор прав людини» - правозахисна організація, головною метою якої є реалізація та захист основоположних свобод, прав людини через сприяння практичному виконанню норм та принципів, викладених у міжнародних документах, ратифікованих Україною та усіх інших зобов'язань України у сфері прав людини та основоположних свобод.
Детальніше про ГО «Вектор прав людини» за посиланням: https://www.facebook.com/hrvector.org/
Електронна адреса: info@hrvector.org
Проект «Суд людською мовою» створений для захисту права на справедливий суд та просвітницької роботи для широкого кола населення у даній галузі. Ініціатива об'єднує громадських активістів, IT спеціалістів та професійних юристів.
Детальніше про «Суд людською мовою» за посиланням: http://bit.ly/2c5xg5Q (https://indd.adobe.com/view/96a9054d-689d-4e47-88ef-9bc26f7484eb) https://www.facebook.com/trialinsimplewords/
Електронна адреса: trialinsimplewords@gmail.com

МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВПРАЦЮ

між

Радою суддів України

та

Громадською організацією «Вектор прав людини»

Керуючись Конституцією України, Законами України «Про громадські об'єднання», «Про судоустрій і статус суддів», міжнародними договорами та основними принципами ефективної взаємодії влади та громадськості, усвідомлюючи необхідність спільних дій, спрямованих на створення партнерських відносин між громадою та органами державної влади. Враховуючи попередній успішний досвід співпраці та задля його продовження, Рада суддів України (далі - РСУ) з однієї сторони, та громадська організація «Вектор прав людини» (далі – ГО «Вектор прав людини») – з іншої (далі – Сторони), уклали цей Меморандум про партнерство та співробітництво для досягнення зазначених нижче цілей на засадах об'єднання можливостей Сторін.

I. Загальні положення

Метою підписання Меморандуму є втілення ефективних форм співпраці для:

1. сприяння забезпеченню права на справедливий суд, запобіганню правопорушенням у судовому процесі;
2. здійснення просвітницької роботи серед широкого кола населення, майбутніх та теперішніх професійних кадрів у сфері юстиції для підвищення рівня правової освіти та культури;
3. підвищення рівня довіри до судів та судової гілки влади загалом;
4. сприяння судовій реформі в Україні;
5. підвищення рівня відкритості та гласності судового процесу;
6. створення додаткового інструменту моніторингу якості правосуддя як для громадськості, так і для органів судової влади та прокуратури;
7. формування довіри, пониження «градусу конфліктності» під час судових засідань;
8. поширення використання інтеренет-технологій як інструменту інформування широких верств населення про діяльність судів, підвищення рівня правової освіти та культури.

З метою реалізації цього Меморандуму Сторони співпрацюють з таких питань:

1. розробки та впровадження механізму застосування трансляції судових процесів за допомогою технічних засобів суду на офіційному каналі на YouTube «Судова влада України».

2. обмін інформацією з питань співпраці в рамках Меморандуму, за винятком інформації, розголошення, використання або передача якої обмежена відповідно до законодавства;

3. організації та проведення роз'яснювальної, навчальної та консультативної роботи, спільних заходів з питань, що становлять взаємну заінтересованість у рамках Меморандуму.

II. Зобов'язання Сторін

1. Реалізуючи право на відкритість, гласність судового процесу сторони сприятимуть організації та проведенню трансляції судових процесів, за допомогою технічних засобів суду на офіційному каналі на YouTube «Судова влада України», перш за все, звертаючи увагу на їх резонансність, суспільне значення та думку сторін процесу.

2. Трансляції судових засідань можуть здійснюються у випадках відсутності обмежень, що передбачені чинним законодавством.

3. Коментування трансляцій судових засідань в живому часі або у записі в рамках проекту «Суд людською мовою», здійснюється з дотриманням принципів та правил:
   • *Незалежність та об'єктивність.* Коментатор судових процесів всебічно висвітлює судовий процес, однаково звертає увагу на дотримання/порушення правил поведінки у суді, дотримання/недотримання вимог процесуального законодавства, що регулює судовий процес. Коментатор має уникати конфлікту інтересів (суперечність між особистими інтересами та професійними обов'язками, що може вплинути на коментування). Адвокат, який приймав участь у процесі, або який входить до адвокатського об'єднання, члени якого приймали участь у судовому процесі, не може коментувати цей судовий процес. Не може бути коментатором і будь-який інший учасник процесу. Коментатор не може керуватися вказівками інших осіб в процесі коментування. Коментатор може відмовитися коментувати судовий процес у регіоні, де працює та/чи проживає.
   • *Нейтральність.* Коментування не має підтримувати сторону захисту чи обвинувачення.
   • *Аполітичність.* Коментуючи судовий процес коментатор повинен відмовитись від політичної символіки, що вказує на будь-які симпатії до тієї чи іншої політичної сили. Також він повинен відмовитися від будь-яких політичних оцінок всіх сторін, звертаючи увагу тільки на букву та дух Права.
   • *Недискримінація.* Відмова від дискримінаційних висловлювань під час коментування, відсутність демонстрації особистих вподобань до окремих людей або груп людей.

- *Професіоналізм.* Судовий коментатор - особа, яка має професійну юридичну освіту, високу професійну репутацію. Коментатор проходить навчання в рамках ініціативи «Суд людською мовою». Якщо судовий коментатор є адвокатом, він несе відповідальність у зв'язку з адвокатською присягою. Коментатор відповідає за власні коментарі, ініціатива може не поділяти професійну думку коментатора.

4. Відеозаписи судових трансляцій та записи із коментарями учасників проекту «Суд людською мовою» залишаються у відкритому доступі в мережі Інтернет.

5. Сторони узгоджують програми проведення спільної масово-роз'яснювальної, навчальної та консультативної роботи, спільних заходів з питань, що становлять взаємну заінтересованість у рамках Меморандуму.

III. Прикінцеві положення

Сторони зобов'язуються підтримувати ділові контакти та вживати всіх необхідних заходів для забезпечення ефективності та розвитку ділових зв'язків, сприяти розвитку інших форм співробітництва для досягнення зазначених у Меморандумі цілей.

Цей Меморандум є передумовою і підставою для укладення, якщо Сторони визнають за необхідне, планів спільних дій.

Дія Меморандуму продовжується до моменту, доки Сторони зацікавлені у співробітництві. Зміни та доповнення до цього Меморандуму вносяться за взаємною письмовою згодою Сторін.

Сторони домовляються, що умови цього Меморандуму не є конфіденційними та можуть надаватися заінтересованим третім особам у разі необхідності.

Меморандум укладено у двох примірниках, кожний з яких має однакову юридичну силу: по одному примірнику для Ради суддів України та громадської організації «Вектор прав людини».

29 листопада 2016 року м. Київ

Заступник голови Ради суддів України Богдан Сильвестрович Моніч

Директор ГО «Вектор прав людини» Валерія Валеріївна Рибак

Додаток 5.

Громадська організація «Вектор прав людини»
Електронна адреса ГО «Вектор прав людини»: info@hrvector.org
Телефон: + 38(050) 4112047
Код ЄДРПОУ: 40388311

Заступнрику голови
Лісовому Олександру Олександровичу
тел: (0629)53-04-84
email: inbox-mar@dna.court.gov.ua
(м. Маріуполь)

Копія

Голові Апеляційного суду Донецької області
Агєєву Олександру Володимировичу
тел: (0627)44-50-26
email: inbox@dna.court.gov.ua
(м. Бахмут)

Заступнику керівника апарату суду
Муравченко Валерія Сергіївна
тел: (0629) 47-44-20
email: muravchenko@dna.court.gov.ua
(м. Маріуполь)

В. о начальника відділу Державної судової адміністрації України, прес-центр судової влади
Валентині Пастуховій
pressoffice@court.gov.ua

Директора ГО «Вектор прав людини»
Валерії Рибак
Поштова адреса: 04050 м. Київ, а/с 112, відділення зв'язку № 50.
електронна адреса: info@hrvector.org
trialinsimplewords@gmail.com
телефон +38 050 41 12 047

Вих. № 06-03-1 від 30.03.2017 р. м. Київ

Шановний Олександре Олександровичу!

Висловлюючи свою повагу, звертаємося із наступним. Громадська організація «Вектор прав людини», проект «Суд людською мовою» працює задля захисту права на справедливий суд, зокрема в забезпеченні права на відкриті судові слухання і принципу гласності судових процесів.

ГО «Вектор прав людини» у партнерстві з ГО «Луганський обласний правозахисний центр «Альтернатива» та Коаліцією «Справедливість заради миру на Донбасі» проводить дослідження мета якого - визначити спроможність української судової системи належним чином працювати в умовах збройного конфлікту на Сході України, забезпечувати право на справедливий суд з дотриманням принципів верховенства права шляхом проведення моніторингу дотичних судових процесів, судів та збору, аналізу фактичних відомостей з інтернет-ресурсів щодо даної проблематики. В рамках дослідження монітори відвідують судові засідання, будівлі судів та моніторять відкриті Інтернет ресурси. За результатами моніторингів будуть підготовлені публічні звіти з рекомендаціями задля забезпечення права на справедливий суд.

Усі монітори пройшли спеціальне навчання та працюють у відповідності з розробленою методологією. Зокрема можна ознайомитись з опитувальником для моніторингу судових процесів http://bit.ly/2kTyFB9 та будівель суду http://bit.ly/2mKW2zd

Громадська організація «Вектор прав людини»
Електронна адреса ГО «Вектор прав людини»: info@hrvector.org
Телефон: + 38(050) 4112047
Код ЄДРПОУ: 40388311

Необхідно відзначити, що незалежна оцінка умов забезпечення правосуддя моніторами, може формувати додаткові аргументи для подальших звернень судами за допомогою у виправленні виявлених проблем у відповідні органи, зокрема щодо матеріально-технічного стані і т.д.

Монітори у своїй діяльності керуються принципами незаангажованості та об'єктивності задля фіксації належної повної картини. Усі монітори діють у відповідності до українського та міжнародного законодавства. Нагадаємо, що Країни-учасниці ОБСЄ вирішили визнати моніторинг судів та присутність спостерігачів під час судових процесів, у судах заходом, що сприяє зміцненню довіри між країнами-учасницями.

Повідомляємо, що 30 березня 2017 року в приміщенні Апеляційного суду Донецької області за адресою: м. Маріуполь, пр. Миру, 1а. було проведено моніторинг в рамках вище описаного дослідження - Щербіною Ольгою Іванівною, 27.06.63р.н., посвідка на постійне проживання видана Краматорським МВ ГУМВС України Донецькій області. 22.08.2008р. Серія ДН номер 895-44. Моніторинг проводився у відповідності до анкети, що можна знайти за посиланням: http://bit.ly/2mKW2zd . Зокрема пояснення щодо роботи суду були надані Мураченко Валерією Сергіївною, працівники охорони ознайомили монітора з Тимчасовим порядком забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання порядку в них, затвердженого Рішенням ВРЮ 26.12.2016 р. № 3470/0/15-16.
Після завершення загального дослідження його результати будуть оприлюднені публічно.

У разі виникнення додаткових запитань, прохання повідомити на електронну адресу: info@hrvector.org або trialinsimplewords@gmail.com або за телефоном 050 41 12 047 .

З повагою,
директор ГО «Вектор прав людини» Рибак В.В.

Для довідки:

ГО «Вектор прав людини» - правозахисна організація, головною метою якої є реалізація та захист основоположних свобод, прав людини через сприяння практичному виконанню норм та принципів, викладених у міжнародних документах, ратифікованих Україною та усіх інших зобов'язань України у сфері прав людини та основоположних свобод.
Детальніше про ГО «Вектор прав людини» за посиланням: https://www.facebook.com/hrvector.org/
Електронна адреса: info@hrvector.org
Проект «Суд людською мовою» створений для захисту права на справедливий суд та просвітницької роботи для широкого кола населення у даній галузі. Ініціатива об'єднує громадських активістів, IT спеціалістів та професійних юристів.
Детальніше про «Суд людською мовою» за посиланням: http://bit.ly/2c5xg5Q (https://indd.adobe.com/view/96a9054d-689d-4e47-88ef-9bc26f7484eb) https://www.facebook.com/trialinsimplewords/
Електронна адреса: trialinsimplewords@gmail.com

Додаток 6.

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Свободи, 10, м. Бахмут, 84500, тел. (0627) 44-51-44, тел./факс (0627) 44-51-57
E-mail: inbox@dna.court.gov.ua, WEB: http://dna.court.gov.ua, Код ЄДРПОУ 02891428

№ 3.1-04/4/2017 від 31.03.2017 р.
На № 06-03 від 30.03.2017р.

Директору ГО «Вектор прав людини»
Рибак В.В.
а/с 112, відділення зв'язку № 50
м. Київ, 04050
електронна адреса:
info@hrvector.org trialinsimplewords@gmail.com

для відома:
В. о начальника відділу Державної судової адміністрації України, прес-центр судової влади
Валентині Пастуховій
pressoffice@court.gov.ua

Шановна Валеріє Валеріївно !

На Ваш лист № 06-03 від 29.03.2017 щодо забезпечення доступу до приміщення Апеляційного суду Донецької області, частина якого розташована у м. Маріуполі повідомляємо наступне.

29.03.2017 до приміщення Апеляційного суду Донецької області, частина якого розташована у м. Маріуполі прибула Щербіна О.І., яка

повідомила про те, що вона є представником ГО «Центр правових технологій» та ця громадська організація проводить моніторинг судів на предмет їх матеріально-технічного забезпечення. Підтвердження тому, що Щербіна О.І. є монітором цього дослідження, а також яке-небудь підтвердження відношення до ГО «Центр правових технологій» остання не надала. Вимагала проходу до вбиральні суду з метою її моніторингу.

У зв`язку з обґрунтованим сумнівом, заступником керівника апарату суду Муравченко В.С. було здійснено перевірку у відкритих Інтернет ресурсах реєстрацію цієї громадської організації, адресу сайту, за наслідками якої встановлено, що сайт http://cpt.hhut.ru/ не доступний. Крім того, у відкритих Інтернет ресурсах також була відсутня інформація щодо відношення Щербіни О.І. до ГО «Центр правових технологій» та до дослідження судів на предмет їх матеріально-технічного забезпечення.

Слід також зазначити, що Щербіна О.І. замість паспорту громадянина України, пред`явила посвідку на постійне проживання в Україні, видану Краматорським МВ ГУМВС України в Донецькій області 22.08.2008 серія ДН номер 895-44. Згідно даної посвідки Щербіна О.І. - громадянка Росії, у 2001 році приїхала з Росії В Україну.

На підставі вищевикладеного, заступником керівника апарату суду Муравченко В.С. роз'яснено Щербіні О.І. порядок пропуску осіб до приміщення суду, передбачений Тимчасовим порядком забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них, затвердженого рішення Вищої ради юстиції від 26.12.2016 № 347/0/15-1 та наказом МВС України від 26.12.2016 № 1352.

Крім того, Щербіні О.І. рекомендовано підтвердити її участь як монітора в дослідженні умов судів та відношення до якої-небудь громадської організації що здійснює діяльність, після чого їй безумовно буде надано безперешкодну можливість відвідання приміщення Апеляційного суду Донецької області, частина якого розташована в м. Маріуполі.

Отримавши дану відповідь, Щербіна О.І. почала підвищувати тон, порушувати вимоги щодо ділового та етичного спілкування, вимагати компенсувати їй проїзд до м. Маріуполя.

30.03.2017 на електронну адресу Апеляційного суду Донецької області надійшло Ваше звернення, як директора **ГО «Вектор прав людини»**, яке містило посилання на чинення з боку Муравченко В.С. перешкод монітору Щербіні О.І. у відвіданні суду. Після телефонної бесіди з Вами та отримання підтвердження, що Щербіна О.І. є монітором ГО «Вектор прав людини» (а ні ГО «Центр правових технологій»), останній була надана можливість пройти до приміщення суду та провести моніторинг.

Зі свого боку звертаємо увагу, що на даний час, в умовах проведення АТО, знаходження Апеляційного суду Донецької області близько до зони розмежування, враховуючи непоодинокі випадки нападів на суди та суддів, наявну можливість терактів, керівництвом суду звернуто особливу увагу щодо забезпечення безпеки працівників апарату суду та суддів.

Таким чином, Апеляційний суд Донецької області гарантує як і раніше так і в подальшому можливість і допомогу в реалізації певних проектів та виконання статутних завдань громадських організацій пов`язаних з реалізацією громадянами своїх конституційних прав і, зокрема, права на доступ до правосуддя та справедливий суд. Більш того, Апеляційний суд Донецької області зацікавлений у співпраці в т.ч. з Вашою громадською організацією, однак в подальшому просимо вдосконалити роботу представників ГО з метою уникнення непорозумінь та плідної співпраці.

Додатково повідомляємо, що юридична адреса Апеляційного суду Донецької області - 84500, м. Бахмут, вул. Свободи, 10, тому з усіх організаційних питань необхідно звертатися за вказаною адресою, через електронну пошту inbox@dna.court.gov.ua або за тел. (0627) 44-50-26.

З повагою -

Голова суду О.В. Агєєв

ВЕКТОР ПРАВ ЛЮДИНИ